

DOBRZE (7689) *av*

dobrze (7687), **dobro** (2); dobrze : dobro *SkarJedn* (36 : 2; 3, 293).

o oraz e jasne.

comp i *sup* (1822+276) -lepiěj (2078), -lepi (13), -lepi(e) (2), -lepij (1); -i *WierKróc*, *CzahTr* (8); -ej; -i: (e); -ij *RejKup* (59 : 1 : 2 : -), *ZapKości* (1 : 1 : - : 1), *ArtKanc* (2 : 1 : - : -); ~ - éj (205), -ej (6), -(e)j (1853); -ěj; -ej *OpecŻyw* (6 : 2), *MurzHist* (3 : 1), *BiałKat* (3 : 1), *KochPs* (1 : 1), *JanNKarKoch* (4 : 1). ♦ *nã-* (248), *nąj-* (28); *nąj-* *WujJud*, *GórnRozm* (2), *OstrEpit*, *PaxLiz* (2), *SkorWinsz* (2); *nã-*: *nąj-* *MetrKor* (3 : 1), *Mącz* (5 : 2), *SienLek* (26 : 7), *GórnDworz* (1 : 4), *ModrzBaz* (6 : 3), *NiemObr* (1 : 1), *KochPij* (1 : 1), *SarnStat* (8 : 1); ~ *nã-* (199), *na-* (3), *n(a)-* (46); *nã-*: *na-RejPs* (1 : 1), *Mącz* (4 : 1), *CzechEp* (3 : 1); *nąj-* (27), *n(a)j* (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

[Zwracamy uwagę, że zarówno *comp* jak i *sup* przysłówka *dobrze* ma znaczenie relacyjne tj., że nic nie orzeka o przysługiwaniu cechy „dobrze” wypadkom porównywanym.]

1. Tak jak trzeba, odpowiednio; *bene Mącz*, *Cn*, *Modrz*, *Vulg*, *JanStat*; *recte Mącz*, *Cn*, *Modrz*, *Vulg*; *probe Mącz*, *Cn*, *Modrz*; *accommodate*, *apposite*, *apte*, *bellule*, *diligenter*, *perbelle*, *perbene*, *percommode*, *praeclare*, *pulchre Cn* [występuje często w zdaniach wyrażających zalecenie, nakaz, przepis i cel lub warunek dotyczący należytego wykonania czynności] (2198) : *BierEz* B, B2v, D2v, L3v, R; Nagotuycież téż motznych powrozow/ ij dobrych lańtuchow abyście go dobrze związali *OpecŻyw* 85, 84v, 85v, 124v, 129v, 182v; *MetrKor* 40/814; *TarDuch* D7; a potym [chory] niech fie przydzieie dobrze iżby fie zapotził *FalZioł* I 4c; CZarna czemierzicza, ielt ciepła y łucha, gdi ią dobrze kto przyprawi wżythko ciało naprawia y krew thakież *FalZioł* I 46b; Też zwierciadło z dobrze wglądzonego Srebra: ielt lepsze nad yne zwierciadła zkażdey iney rzeczi wczynione *FalZioł* III 35a; Naprzod wzać [!] cziłtą płżeniczę á wypłokać ią barzo dobrze iżby w niey niebyło żadnego prochu *FalZioł* III 41d; Też Bafilica na lewey ręce takież pod Meddijaną dobrze od barwierza zacięta/ boleści śleziony/ żołądka gafi. *FalZioł* V 58v, II 2d, 17b, 114b, III 42d, V 64v (146); *BielŻyw* 52, 127; Dla tego też mądry winarze nie dofić maią na tim iż wino dobrze zwierzehu zatikaia, ale iefzczę wżythkę becżkę dobrze ofciełaią aby tak iey wiatr nie dochodził *GlabGad* K2, D6v, D7v, I2v, K2, O3v (12); A thak bandą łzyą otho łtharacz poślowye nałły, aby then lyłth byl dobrze napiłłan, zapyeczanthowan y wydan. *LibLeg* 7/11, 6/78v, 159v, 10/61, 148, 155v (9); *RejPs* 99; *RejRozpr* D2, H2v, K3v; *RejJóz* H6v; Item wżithkym mnychom abi go dobrze śchowali dal kaletą wktorey belo dzyewyącz grziwyen *LibMal* 1548/141; Kiédyc kaza Lyczbe działać Stego czocz dano śhaphować. Licz że dobrze bys nieśmilyl *RejKup* c6, m3, x5; kazał mołt [...] przez onę rzekę/ [...] zmoćnić dobrze gwozdzmie żeláznemi y láńcuchy *HistAl* E3v, Av, E7; *HistAlUng* A2v; *KromRozm* I [H3]; Ale by też dobrze wśyłtko byli zebráli á nic nyeopuścili/ [...] tedyby yefłcze w ich piłmye wśyłtek zakon krzełciyáńłki łye nye zámykał. *KromRozm* II fv; *KromRozm* III K4v; *BielKom* D5v, D6; A bowyem yáko zárázem należy áby dzyecyę dobrze powiyano/ [...] ták theż mámká łtarác fie będzie/ áby yákim złym obyczáyem á przymyotem dzyecyęcyá nye zepłowała *GliczKsiąż* D5v, K8, M7, N3, N4v, Pv; FAntu przyiętego od dłuźniká ktho dobrze łtrzeże/ ták pilnie iáko łwey włałney rzeczy/ á potym by mu ij vkráđżiono/ [...] iuż go płáćić niepowinien *GroicPorz* rv, c3, f [2 r.], i2v; *SeklPieś* 32; Bo iefli iey [rolí] nie zráđłifz á

dobrze nie zwleczełz/ Wierz mi że przed tym chwałtem dobrze fie nie wścieczełz *RejWiz* 78v, 12v, 60, 108, 194; *RejZwierz* 62v, 101, 104v, 138, 143; *BibRadz Gen* 18 arg; *Goski* *2v; á otym fie poštáramy/ áby żaczkwie łthudenći byli w Kollegiách dobrze vczeni/ iákobyłmy Luterianom náprzod nic niedáli *BielKron* 219, 28, 48, 217v, 260, 276v (19); *KwiatKsiąż* B2, Hv, I3; AEdificiis cavere, Opátřzić budowanie/ to yeft/ doględáć áby dobrze budowano. *Mqcz* 41d; Temperare calamum, Ku práwey mierze przywieść áby dobrze piłáło. *Mqcz* 443a; Tutus ad omnes ictus, Dobrze vbrány przeciówkó káždemu łztichowi. *Mqcz* 468a, 60a, 116b, 143c, 218c, 323c (33); Kon ktory ma gęłtą śierść ná nogach á zroflá ieft nád kořtkámi/ ten może dobrze pracować/ ále ku biegániu nieprzywykły. *SienLek* 187, 36, 71, 99v, 116, 190 (77); wiedząc káždy z iáką trudnořciá tho przychodzi/ co ma być nád zwyczáy dobrze vczyniono/ kiedy widzi/ iż to komu łatwie przychodzi/ muři fie zdziwić *GórnDworz* E7; wymowá potrzebuie głófu/ áni wrzářkliwego iáko v białeygłowy/ áni grubego iáko v kmieciá/ ále głóřnego/ znácznego/ wdzięcznego/ łpaniálego/ y dobrze vłádzanego *GórnDworz* F8, E7v, F8v, G, H4, H7 (14); *HistRzym* 17, 52v, 62, 62v, 103v, 112; *RejPos* 43v, 52v, 59v, 145v, 318v, 333v; á którzy dobrze vrząd řwóy wypełniáią/ dwoiáką czćiá máiá być od was czćieni *BiałKat* 363v, 11; *BielSat* D3, M4v, N3; *KwiatOpis* D4v; Po obiedzie lie do gumienká przechodzić dopátřzić fie ieřli dobrze wymłacáią/ ieřli kłóć wytrząłáią/ ieřli řłomę dobrze vkłáđáią/ plewki/ zgoninki chędogo pochowáią. *RejZwierc* 111, 65v, 109v, 110v, 142v, 164v (16); Tákże y ři drudzy mierno řiřkáli kulámi Ołownemi z ręku/ ktorzy fie temu dobrze ćwiczyli *BielSpr* 4v, 8v, 13v, 21v, 62, 63v (21); *WujJud* 258v; *BudBib* B; *HistHel* Cv; A ieřliby wiátr był/ tedy day pokóy wadze/ ábowiem niepořtawilř dobrze wagi przed nim. *Strum* C2; A kędy řiemia řłaba/ tedy y Groblá styłu czářu Powóđzi rádo rwie/ by nalepięý brzég obwárował. *Strum* Mv, C3, G3, G4v, H3v, M2v (41); *BudNT Mar* 7/9, Hh6v; *CzechRozm* 87v, 97, 235v; *PapřPan* B3 [2 r.]; á wypráwili onę rzecř o ktorá řzlo [!] ták dobrze iż więceý niepotrzebowálá *ModřBaz* 28v; Bo ieřliże dobrym nacřyniem káždy robotá bywa dobrze robioná [*bene perficiatur*]: tedyć teź do woyny trzebá koni dobrych *ModřBaz* 110, 12, 15, 42, 83v, 119 (11); *SkarJedn* 358; *KochDryas* A2; *Oczko* 10, 14v, 24, 27v, 30v (26); Ale y ty Bábylon/ řtrzeź dobrze řwéy głowy/ Bo iuź wiři vpadek nád tobá gotowy *KochPs* 201; Chryřtus náłř Krol niebá y ziemie/ mocen ieft náłře nieprzyáćiele řkruřzyć/ byleř my [!] iedno iemu dobrze w poboźnořci y cnotách Chřeřciáńřkich řłużyli. *SkarŻyw* 560, 263, 347, 354, 542, 570 (12); *StryřKron* 26, 432, 607, 757, 767; I. M. X. Arcybřřkup muřiał Węđřidlá X. K. pierwey dobrze nie przečřytáć. *CzechEp* 220, 137, 140; *NiemObr* 89, 108; *KochFr* 22, 35; *ZapKořcier* 1584/51; *KochPhaen* 16; *KochSz* A2; *ReszPrz* 60; *ReszList* 154; *WerGořc* 225; *BielSjem* 17, 35, 39; *KochPieř* 25; *KochSob* 61; Jam ieft pałterz, ia was dobrze pářę/ iedno chćieýćie řłucháć mego głófu *ArtKanc* P7, Q5v; Sámem řelázem oracz rolá porze/ ále řeby mu lemieř řzedł dobrze/ řiřlá mu przyřpraw do tego potrzebá *GórnRozm* N, Av; *ZawJeft* 33; *ActReg* 135, 148; *Calep* 719b, 721b, 780a, 784b, 786a (10); řřkutek y dořkonálořć gořpodářřtwá/ [...] bydlę vchowáć/ gnoy dobrze vmieć dźiáłáć *GostGosp* 160, 4, 46, 50, 62, 68 (22); Dzieie fie to bowiem wielekroć/ iż kto fie ná przyriacielá dobrze iego řpraw y chęći ku řobie nie řprobowawřzy řpuřzcza/ ře w nádziei řwey omylon bywa. *Phil* H3, P3; *WyprPl* C; *LatHar* 410; *WujNT* 594, 1. *Cor* 14/17, 1. *Tim* 3/13, s. 728; *WysKaz* 48; *SarnStat* 270, 321, 552, 657, 658 (8); *GrabPospř* K2, N2; *SkarKaz* 7a, 81a,

311a, 312a, 609b, 637a; *VotSzl* B3v, C4v, Ev; *CiekPotr* 10, 42, 61; *CiekPotrHerb*)?(3v; *CzahTr* C4, D4, 1I3, K4v, L4v; *PaxLiz* B4; *SkarKazSej* 666a, 677a; *KlonFlis* E4v; *KlonWor* 10, 35.

Z rzeczownikiem odczasownikowym (1): Bo od tych iákoby źrzodeł/ lácno v ludzi y v obcych narodow wślawę przijdą: á do wykonánia dobrze powinności łwey [*ad munus suum probe exequendum*]/ łzczęśliwie przeciw nieprzyjacielowi poćiągną. *ModrzBaz* 118.

W charakterystycznych połączeniach: *dobrze odprawić* (*odprawować*) (5), (*po*)służyć (23), *pracować*, *robić*, (*s*)*chować* (*schowany*) (13), *sprawić* (*sprawować*, *sprawiony*, *a. sprawowany*) (23), *strzec* (*strzeżony*) (8), *ubrany*, (*u*)*czynić* (*uczynion*) (11), (*u*)*działać* (2), (*wy*)*pełni(a)ć* (5); *dobrze barzo* (13), *do końca, tak* (5), *nad zwyczaj*.

W połączeniu: »jeszcze dobrze nie ... a (już)« (2): Kokołzka łkoro złęże bá wnet ią nówiedzi. Bá iefzche niebożátko dobrze nie odgdacze/ A náłzá dawno z iaykiem po krzewinie łkacze. *RejWiz* 98; A będzie drugi trzy kroć z onym gárdłem zá węglem/ á iefzche łobie dobrze gęby nie uthrze/ á iuż woła náley drugą. *RejZwierc* 61.

Przysłowia: żaden pośpołu nie może dwiemá Pánom dobrze łłużyć [*Nemo potest duobus dominis servire Vulg Matth 6/24*]. *RejPos* 217v.

Nie trzebác się bárzo kwápić/ Chcełzi nieco dobrze łprawić. *BierEz* L3v.

pierweyże około łiebie łámego pracuy/ á vmieć dobrze w domu łwoim: toż v drugiego łmieć vkázuy. *SkarKaz* 279b.

Gárnec mleka nápełniony/ dobrze ma być przed kotką łtrzeżony. *March*¹ A3 [*idem*] *March*³ V.

Gárnec dobrze wypalony/ lepiej trwa niżli námoczony. *March*¹ A3 [*idem*] *March*³ V.

Trzebá dobrze záłiać/ kto chce żać dobrze. *GórnRozm* F3.

Zwroty: »dobrze czuć [= *czuwać*]« (1): Rzekł iey kur/ przetoć to działá^m/ Ludziem bliłki dzień powiádam: Ktorzy kiedy mnie łłucháią/ Ná łwe roboty powftáią. Łifzka rzecze dobrze czuiefz/ A widzę iż prorokuiefz. *BierEz* S4.

»dobrze (na-, przy-, z-)gotować (się)« = *probe instruere* *Modrz* [*szyk zmienny*] (12): *RejAp* 74; *CzechRozm* 21v; *KarnNap* D2; *ModrzBaz* 26v; *PaprUp* Iv; *OrzJan* 120; *LatHar* 244, 246; A gdy łię iuż z obu łtron dobrze zgotowáli/ Pímeowie Zorawíow domá nie czekáli *KmitaSpit* A4; *SkarKaz* 8b; *VotSzl* C3v; Lecz Chryłeros opátrzny czł łię w powinności: Przygotował łię dobrze dla tákowych gości. *KlonWor* 42.

peryfr. »dobrze nogi nagotować« = *przygotować się do biegu* (1): Kápłan z Rycerzem/ á obádwa biali/ Iedno przez ieden plac od łiebie łtali. [...] Káždy z nich dobrze nogi nágotował *KochSz* B2v.

»dobrze opatrzyć (się), opatrzonny, opatrować« = *bene consulere* *Modrz* [*szyk zmienny*] (54 : 24 : 8): Czeladź łwą dobrze opatrzay/ Potrzeby iey rządne daway *BierEz* F4v; *FalZioł* I 70c; *LibLeg* 10/147v, 11/56v; *RejJóz* Q2; *KromRozm II* łv [2 r.]; *Diar* 37; *GroicPorz* hh4; *RejWiz* 193; *Leop 2.Mach* 12/13; Gdybyłmy mieli kogo wykupować z imienia náłzego/ tedy łifty máią być dobrze opátrzone *UstPraw* Hv; Y rzekłá pánnom/ żeby łię po mydło wroćły/ A wychodząc/ ogrodne drzwi dobrze opátrziły. *KochZuz* A2v; Cefarz ná ten czas wytrwał ich łtrzelániu/ á gdy przyłzłá noc/ opátrzył łię lepiej/ y okopánie głębfze dał vczyćnić *BielKron* 227, 249, 257, 304, 311v, 352v (11); Munire se a frigore, Dobrze łię opátrzić przeciw żimnu. *Mqcz* 237a, 237a, 269c, 347b, 423a, 494a; *GórnDworz* M7v,

Aa2v; *RejPos* 183v; Ná pálierby przyfzły dzieci moie/ Możefzli ty opátrż lepiej fwoie. *BielSat* G2, G3, N; *GrzegŚm* [67]; *KuczbKat* 260; *RejZwierc* 110v; *BielSpr* 58v; *WujJud* 86, 208v, 211v; *HistHel* C3; mamy wolność dobrze opatrzoną/ Ktorey gdy ftrzec będziemy nie będzie fkażon(ą). *MycPrz* I B4, I [C]2, [C]2v, [D]v; *Strum* Kv, L2; *ModrzBaz* 14v, 20v, 33v, 36, 90v, 103 [2 r.], 131; *KochOdpr* C4v, D3; *Oczko* 13; *SkarŻyw* 16, 355; *StryjKron* 265, 572, 737; *BielSen* 15, 16; *BielSjem* 36; ine zwierżęta wfzyftkie fą dobrze opatrzo/ne [!] iedno człowiek fám nagi ftoi *GórnRozm* N2, L2, N; *KochWr* 36; *Calep* 786a; *GostGosp* 12, 82; *OrzJan* 8, 39, 62, 81; A Pánowie Duchowni kráiów Polfkich/ tego niepotrzebuia/ gdyż fą dobrze opátrzeni. *SarnStat* 39, 1148; *GrabPospR* K2, L2; *VotSzl* C2, F.

»dobrze postanowić, postanowiony« = *recte constituere* *Modrz* [szyk zmienny] (4 : 6): *GliczKsiąż* N2v, Ov, O3v; A nad wfzyftkie infze rzeczy godzi fię dobrze poftanowionemu młodzieńczykowi/ iżeby pieczy y baczności o rzeczach Bofkich nieomięfzkiwał *KwiatKsiąż* D2v, I2; *GórnDworz* N2; *RejZwierc* 105; *ModrzBaz* 13v; Po roku boiać fię áby miedzy ludzmi bogomiłności fwey nie vtrácił/ [...] widząc iłz iufz oni ludzie/ dobrze poftánowieni fą: ácho vćiekł ná puftynią. *SkarŻyw* [236], 333.

peryfr. »w myśli dobrze schować« = *być dyskretnym* (1): Ieftliże czo o kim mowiać wflyfiłz, w myfli fwey to dobrze zchoway *BielŻyw* 11.

lek. »dobrze (s)trawić (się)« = *excoquere, percoquere, valere stomacho* *Mącz* [szyk zmienny] (20): Albo gdy ie wwarzyłz z którą potrawą/ tedi onę potrawę dobrze żóładek ftrawi iż fie w dobrą krew obroci. *FalZioł* III 21b, I 85c, III 11a; Czemu mięfo miałfze á kruchkie lepiej fie trawi *GlabGad* H3v, F5v, G3v, K4v; *Valere stomacho*, Dobrze tráwić/ zdrowy żóładek mieć. *Mącz* 473d, 28d, 65a; *SienLek* 3, 4 [2 r.], 8v, 13; *Oczko* 21 [2 r.], 24v [2 r.], 32v.

»dobrze (na-, wy-)uczyć się« = *procedere a. proficere a. progredi in studiis* *Mącz* [szyk zmienny] (15): Acżkolwiek yty fą pozjtkej/ nauczyć fię dobrze Polfkiey mowy *RejKup* a7; yeśli fyná dobrze wypráwiłz/ fyn fie będzie dobrze vczył. *GliczKsiąż* M7, K6, L8, M7; *BielKron* 225; *Mącz* 44c, 116a, 148a; A za widzieć nie możefz że w młodości fwey/ dobrze się vczył/ ięzyki vmiał. *BiałKaz* I3, I3v; *ModrzBaz* 134v; *SkarŻyw* 291; *NiemObr* 111; Kiedyscie fię tych pomiarów tak dobrze vczili/ Ze wiécie ilé kroć koło obróci fię w mili? *KochFr* 25.

»dobrze (wy)chować, wychowany« = *recte instituere* *Mącz*; *recte educare* *Modrz* [szyk zmienny] (9 : 12): *BielŻyw* 127; Miewaią wielkie pociefzenie rodzici zdziatki fwoich gdi ie zmłodu dobrze wdobrei naucze wychowiwaią. *SeklKat* H4v; *BielKom* D4, G3v; bys ty mnie byłá dobrze chowálá w pracy yákyey á kárności/ á nye w rofkofy/ nigdibych ya był ktemu nye przyfledł. *GliczKsiąż* E6; *BielKron* 103, 238; *Disciplinam ab aliquo accipere*, Być od kogo dobrze wychowan *Mącz* 90b, 95b, 430a; ktory człowiek ma być dobrze wychowany/ temu trzebá żeby y muzykę vmiał. *GórnDworz* H2; *RejPosWstaw* [41⁴]v; *ModrzBaz* 47; *SkarŻyw* 153, 164, 184, 311, 526; *Biel Sjem* 21; *ActReg* 78; *SkarKaz* 423b.

»dobrze wymawiać« = *bene pronuntiare* *Mącz*; *loqui recte* *Vulg* [szyk zmienny] (5): Naucz fie they liczby dobrze wymawiac. *KłosAlg* Bv; *Mącz* 254c, 321a, 427b; Y wnet fię otworzyły wfzy iego/ y rozwiązáłá fię związká ięzyká iego/ y wymawiał dobrze. *WujNT Mar* 7/35.

peryfr. »uszy dobrze zatkać« = *nie chcieć słyszeć* (1): kto ná tho vfzu fobie dobrze nie zátka/ iáko on Vlifles/ áby głofu Syren nie fłifzał/ włowi fie fám/ y zábije. *GórnDworz* G6v.

Wyrażenia: »co nalepiej« [w tym: z czasownikiem (39), z imiesłowem (2); co nalepiej moc (4)] (42): Wezmi Iałowczowych ziarnek/ Bobkowych ziarnek/ [...] vtłucz każde ośobno w moździerz czo nalepiej możefz *FalZioł* V75, II 22v, IV 52a, V 77; A tak ia wierz mi pilnie rádźę ná to tobie/ Byś chował conalepiej miarę w tey chorobie. *RejWiz* 79; *KochZuz* A4; Itáralem fie oto ſchućią iákobych mógł w. m. wżem w obecź te Kłiaſzki co nalepiej ná iálność wydác/ prace ſwey wtym nielituiąc *BielKron* 476; Zwięź koniá co nalepiéy/ áby ſye niemiotáł *SienLek* 166v, 100, 123, 131, 174, 181v (23); *RejAp* 74; *RejZwierc* 85; prochow ktore w zamku maſz co nalepiej ſtrzeż/ by tám ktho nie chodźił á nie zápalil. *BielSpr* 64v, 73, 73v [2 r.]; *Oczko* 10v, 24, 34; *LatHar* 131; *CzahTr* C4; *GostCast* 7.

»jak(o) nalepiej« [w tym: jako nalepiej moc (10)] (13): *FalZioł* V 22b; *MurzHist* L4v; Weźmi krwie niewieścíey/ kthora przy rodzeniu dziećięćią odchodźi/ á vſufz iá iáko nalepiej możefz *SienLek* 106; *Mqcz* 144d; *RejPos* 264v, 301v, 337, 349 [2 r.]; cnotliwy Abdyafz/ [...] Sto prorokow wnet zebrał/ ze wżąd potáiemnie/ [...] A iáko mógł nalepiej/ żywnoćią rátował. *HistHel* B3; Nie ieſt teź od tego tenże Duch BOży/ ábyſmy tę Pánnę y mátkę Bożą/ iáko naczęścíey wyſławiáli/ y iáko nalepiej częćili. *LatHar* 7; *PaxLiz* E4 [2 r.].

»nie tak dobrze jako trzeba« = *parum dextre* *Modrz* (1): Vſkarża ſię poſpolſtwo ná Káplany/ że zániedbawáią powinnoſćí ſwey/ ábo iá nieták dobrze iáko trzebá odpráwuia *ModrzBaz* 140v.

»dobrze zbrojny, uzbrojony« = *bene armatus* *JanStat* (7:2): *ConPiotr* 31v; *BibRadz* II 57b marg; Przyiecháłá potym Pentefylea Amázońka krolowa dobrze zbroyna w wielkim pocźcie pánién Troiánom ná pomoc *BielKron* 59; Tych wżyſťtkich pieſzych dobrze zbroynych bywáło w lidźbie we czterzech woýfkách (oni zwáli *Phalanges ſimplares*), pojedynkowych 16384. *BielSpr* 30, 22, 22v, 23v; *BudBib* 1.*Mach* 9/39; OD obwołánia liſťtów w powiećięch/ káždy powinien fie ſtáwić dobrze wzbroiony/ wedle Státutu *SarnStat* 447.

Szeregi: »dobrze i doskonale« (1): Bo dla tego w wierze láłká nam daná ieſt: ábyſmy dobre vczynki mogli czynić/ lepiej y doſkonáley niźli Phárużowie y Philozophowie. *SkarKaz* 312a.

»dobrze a (i) pilnie, pilno« [szyk 3 : 1] (3 : 1): A potym iako może nalepiej á napilniey przytulić ráczkę ku bokowi dziećięczemu *FalZioł* V 22b; *WujJud* 188v; możefz y z dźikich [kaczek] vczyćnić ſwoýfkíe/ iedno dłuęo/ dobrze y pilno chowác. *GostGosp* 112; *LatHar* 244.

»dobrze a porządnie« = *recte et ordine* *Modrz* (4): *GliczKsiąę* N2v; Záś nie dobrze á porządnie niemoże uczynić ten/ ktory máiać wládzą/ nie wżyťkę by ſwoię chęć/ ſtáranie/ pilnoſć y myſł/ w náuce y w mądroſći położył. *ModrzBaz* 46v, 24v, 97.

»dobrze a przystojnie« (1): Ma zá to iżeſ fie dobrze á przyſtoýnie ktemu przygotował: ále [...] choćiaby teź naipilniey fie przypráwił/ iednáć godny^m doſtátecźnie być nigdy niemożefz *KarNap* D2.

»dobrze a statecznie« (1): wſſýtko zá tem pochodzi iź fie dobrze á ſtáthecźnye nye poſtánowili *GliczKsiąę* O3v.

»dobrze albo źle« [szyk 1 : 1] (2): y ty [...] bráćie przypátrzyſz ſię/ y oſádzíſz/ ieſli ia dóbrze/ ábo źle káždy rodzaj źwierząt opátrzę y vdáruię. *GórnRozm* N; *WujNT* 582.

a. O czynnoſćiach myſłowo-poznawczych; dokládníe, gruntowníe; *bene* *Mqcz*, *Modrz*, *JanStat*; *diligenter*, *penitus*, *satis* *Mqcz* (1287) : *BierEz* L3v, Sv; *OpecŻyw* 31, 56, 76; tzo chceſz vczyćnić

dobrze łobie rozmyśl. *ForCnR* Bv; *PatKaz III* 123v; *FalZioł* V 73v; *BielŻyw* 52; *MiechGlab* 19; Inołmi vam bily przikazali abisczie othe poddane krolia polskiego dobrze sye dowyadowały czo za lyvdzie są ktorzi ych thv zawyedly. *LibLeg* 10/56, 10/57, 59, 60, 61, 11/56v (8); *RejJóz* B6, O; *RejRozm* 404; *RejKup* f3v; *HistAl* H3v; Dzień Nowego Lata w piątek posłowie [...] zszedszy się wysłyszeli ty artykuły sterminowane, aby się na nie lepiej namyślić mogli do jutra. *Diar* 51, 60 [2 r.], 61; *BielKom* G6v; *GliczKsiqż* D5v, D8, L5 [2 r.]; *GroicPorz* f2 [2 r.], dd4v; A tak obatz pierwey dobrze/ co małż gánić/ álbo co małż chwalić *KrowObr* C4; *RejWiz* 110, 165v; *BibRadz* II 44c marg; *OrzRozm* F2, N4v; oglądawłzy ia dobrze tho miálto/ (marg) Alexándrya Alkair. (–) dálekom obaczył mniefyze być niż łławá byłá o nim *BielKron* 455v, 129v, 199v, 212, 227, 248v (17); *KochSat* C; Penitus introspicite Catilinae caeterorumque mentes, Vważcie á weyźrzićie dobrze w ych vmyłły y przedlię wzięcie. *Mącz* 407a, 64a, 260a, 336c, 369c, 494b (16); gdy łye dobrze łámemu Platónowi przypátrzymy/ wielé v niego naydziemy Krześcijánłkiéy náuki *OrzQuin* O2v, C2 [2 r.], K4v, M4; *ProtBaz* E2; *SienLek* 19; *RejAp* AA4v, BB7, 29v, 199v; *GórnDworz* I6, L4, L4v, Mv, X3 (11); *HistRzym* 8v, 10; *RejPos* 84v, 135, 143, 294, 322v [9 r.]; *BiałKat* 11; *BielSat* Hv, N2; *HistLan* A3v, F4v; *RejZwierc* 24v, 25v, 49, 66v, 132 (14); DObrze też to baczyli s ktorzych mieyfc álbo wychowania/ iefli ze wśi czyli z miaft/ [...] wybierać mieli młode ludzi ku nauce Rycerłkiey. *BielSpr* 1v, 7v; *KochMon* 26; *WujJud* 195v; *KochList* 1; *RejPosWstaw* 42; *Strum* C4; *BiałKaz* C, C2, Dv; *CzechRozm* 51v, 87, 90, 209v; *PaprpPan* K3; *ModrzBaz* 6v, 14v, 26v, 30v, 88; *SkarJedn* 241; *Oczko* A2v, A4, 12v, 19v, 22v, 25 (8); *KochPs* 91; *SkarŻyw* 111, 504; *CzechEp* 21, 45, 67, 96, 98, 242 (19); *CzechEpPorz* *2v, **; *NiemObr* 63, 89, 98, 138, 142 (8); *ReszPrz* 48; gdy fię dobrze łzalonemu á pijánemu przypátrzymy/ tedy obaczy to káždy/ iż łzalony od pijánego ni czym nie ieft różny *WerGośc* 243, 204; *BielSjem* 2, 7, 18, 19, 26, 29, 38; *ArtKanc* V3; *GórnRozm* D, Kv; *KochWr* 40; *Paprup* F; *ActReg* 33; *Calep* 772a; Ty iednak nie chciey z zwyczáiu łzacować/ Ráczye łie s cnotą rácz dobrze ráchowác. *Phil* [S6]; *GórnTroas* 32; *KochCzJan* A2v; *KochPij* C2; *OrzJan* 8, 34, 112; *WyprPl* A2v; *WujNT przedm* 5; *WysKaz* 7, 25; *JanNKar* D; tą łftA krélka/ kto łie dobre pripatry/ nic inłzého nie znaczy ieno to łfté i *JanNKarKoch* G2; *SarnStat* 12, 85, 93, 184, 369 (15); Ránnych z wielką pilnością zaráz opátrzano/ Więżnie też z drugiey łtrony/ dobrze obmyślono. *KmitaSpit* B3, C4v; *PowodPr* 53; Tá Abigáil mądrosć ieft/ y rozumu wzor/ ktorym fię gniew w nas hámować ma: ábyłmy fię bez rozmyłłu nie gniewáli/ áz fię dobrze nárádźiwłzy. *SkarKaz* 314a; *CiekPotr* 39, 53; *CzahTr* E3v; *SkarKazSej* 702b; Leśne bogáctwá nieofłzacowane/ Hoynym Polakom od Bogá łá dáne. A kto ie łobie chce dobrze vważyć Może ich záżyć. *KlonFlis* C2; *KlonWor ded* **2v, *ded* **3v, **5; Przyłuchałem fię dobrze/ y wiem o tym pewnie/ Ze tych zbytkow nie chwalíłz/ iáko y ia rownie. *ZbylPrzyg ktv*, A2v.

W charakterystycznych połączeniach: dobrze dowiedzieć się (dowiadować się, wywiedzieć się) (25), (na-,roz-)myślić (się) (54), (o-, roz-)baczyć (28), obejrzyć (4), oglądać (7), (ob)rachować (9), (po)radzić (się) (5), (przy-, roz-, u-)patrzeć (się) (85), przysłuchać się (6), rozeznąć (2), rozważyć poważić, uważać (uważony) (32); tak dobrze (2).

Przysłowia: Qui alterum incusat probri ipsum se intueri oportet, Kto komu w czym winę chce dáć/ musí łam w fię dobrze weyźrzyć. *Mącz* 468a.

Ano więc dobrze przyźłże czały przepátrować/ Mali kto co niewádzi dla przygody chowác. *HistLan* A3.

Wyrażenie: »co nalepiej« (2): Xánt Ezopá ku lázni pośłał. Idź dowiedz sie co nalepiey/ Niemáfzli tám ciężby wielkiew. *BierEz* D3; *RejPos* 350v.

Szereg: »dobrze (a, i) pilnie, z pilnością« [szyk 9:1] (7:3): Francifzku/ pilnie się á dobrze na to rozmysł [!]/ co ítem mařz vczynić *MurzHist* M3, B; *GroicPorz* hh4v; Percenseo, Przeglądam. Wyliczam/ Szácuyę dobrze á s pilnością. *Mqcz* 47b, 188b, 253d; *CzechRozm* A7v, 247; *CzechEpPORz* **v; *CzahTr* D4v.

α. Przy określaniu stopnia jasności przekazywanej lub odbieranej informacji, wiadomości, lub wrażen; jasno, wyraźnie, zrozumiale; *certo certius JanStat* (82) : *BierEz* G2v; Przeto zabieżáwífy/ wřtápil na drzewo Sykomorowé/ [...] aby tym lepiéy pana Iezufa vzrzál. *OpecŻyw* 62, 46v, 132v; Czego íeřt znak iż zimie wřzelką parę lepiey widać niżli lecie *GlabGad* C7v, B6 [2 r.]; then pořfel wasch o wřitkim tim dobrze nam dal znacz przes vřftne swe pořfelstwa *LibLeg* 10/67; *RejPs* 206; řye vkazał wyęcey niżli pyáci řet bráciyey/ á tak dobrze o tym řwyádectwo dáć mogli. *KromRozm III* G7v, G7v; *Diar* 31; *DiarDop* 101; *BielKom* F4; *LubPs* Nv; *GroicPorz* v2v, ii3; *KrowObr* 8; *RejWiz* 22v; *RejFig* Bb6v; *BielKron* 195v, 334; *KwiatKsiqż* G4v; Haec quidem loquuntur tua scelera, To okázuyą dobrze twoye niecnoty. *Mqcz* 197b; Perputo, Dobrze ku wyrozumieniu dawam/ którą rzecz wykładám/ rozkładám/ rozwiązuyę słowy. *Mqcz* 333c, 303b; Té Zořny/ iáko mi práwie z rąk vleciáły/ pytaycie Prokuratorá mégo/ then wam dobrze o tym powię. *OrzQuin* B4; *SienLek* Vvv4v; Lepieięř tho w. m. pokazał/ iáko wiele złego młodzi ludzie w miłości ćirpią *GórńDworz* L18, D8v, V5, Ee5; *HistRzym* 111; *RejPos* 119v; *BielSat* L4; *KuczbKat* 165, 185, 250, 345; *WujJud* 10; A napíšefz ná kamienioch wřzytkie słowá zakonu tego (*marg*) álbo tłumácżąc dobrze. (–) znácżąc dobrze [*Vulg: plane et lucide*] *BudBib Deut* 27/8; *HistHel* D2v; *Strum* C4; *CzechRozm* 125v, 209v, 268v; *PapřPan* Ddv; *ModřBaz* 2; *CzechEp* 118, 118 *marg*, 328, 358; *BielSjem* 27; *ArtKanc* D13; *GórńRozm* A4; *ActReg* 55; ten mądry mąż vmiał to dobrze vřiebie vważyć/ iáko ięzyk ludzki íeřt řzkodliwy *Phil* G3; *LatHar* 250, 559; *WujNT* 278; Abowiém widźimy to ná oko/ y dořwiádczyřlřmy tego dobrze [*Videmus equidem et certo certius experimur JanStat* 215]/ iáko Paryż zá zgromádzeniem y przyzwániém ludzi vczonych y mądrych wřzyřtką Frácią zdobi *SarnStat* 195; *PowodPr* 6, 54; *CzahTr* C2, G3, Hv.

W połączeniach szeregowych (7): Nápiřz lepiey y řzerzey/ zořtáwífz po řobie pámiátkę wieczną. *GroicPorz* C3; *BielKron* 425; vciekay řie do Moięřfzá á do Prorokow: tho íeřt/ do tych kthorzy tobie lepiey/ iářniey/ á řzyrzey wolą a náukę Pána twego/ obiářnić Będą mogli *RejPos* A6; nic nowego niemáię/ íedno to/ co dáleko lepiey y dořožńiey Kořćioł Powřzechny wypifał *WujJud* 44; wiedzą/ ířz żaden lepiey/ krotcey/ ořtrzey/ prořćiey/ řzetelńiey/ fářřu ich pokazác á odkryć chytróřci niemoże. *SkarŻyw* 203; [*nikř*] przydác nic nie może: áni nam lepiey/ wľařńiey y dořkonáley Bogá opiřác y oznaymić *CzechEp* 117; Ale tak wľařńie dobrze y przyřtoynie I. M. X. K. dowodźi tym podnożkiem wćielonego cżłowięczeńřtwá Pána Chřiřtuřowego *CzechEp* 171.

W charakterystycznych połączeniach: dobrze dokazać, dořwiádczyć (6), dowieřć (dowodzić, dowiedziony) (7), (na-, o-, wy-)pisać (10), objařnić (4), objawić (1), oznaj(o)mić (4), (p)okaz(ow)ac

(15), powiedzieć (4), przeźrzeć (3), świadectwo dać, tłumaczyć, ujrzyć (2), ukazać, widać (2), wyrazić (wyrażony) (4); ku wyrozumieniu dawać, dać znać (2); *barzo dobrze* (2)

Wyrażenie: »jako najlepiej (moc)« (2): właściwe wyrozumienie mieycá/ iákom nalepiey mógł/ wyraził *WujNT przedm 21; SarnStat 614*.

Szeregi: »dobrze i dostatecznie« (3): *CzechRozm 79v*; czynię to dla tego/ áby fię tá rzecz lepiey y dostátieczniey pokazała. *NiemObr 35; SarnStat 1175*.

»dobrze, (a) prawie« [szyk 1:1] (2): *Mącz 495a*; Wfzytki Páníkie Proroki/ mordować kazála/ Prawie dobrze czym była/ w ten čás fię znać dáła. *HistHel B3*.

»lepiej i znacznie« (1): Czego iefliby iefzcze kto do końca nie baczył/ tedy tę rzecz potym nieco lepiey y znáczniey objaśnię/ áby wątpliwość w tym żadna nie zoštała. *CzechEp 357*.

β. W połączeniach frazeologicznych z wyrazami oznaczającymi efekt czynności poznawczej (944) :

W formułach zeznań w sądzie (93): Iakom ya nyezadal yemv czterech ran dw krawaw a dw synv vedle posw robothlyvemv Stanislao kmyeczyovy slachatnego Stanislava splochoczyno sic me. – Iako my othem dobrze vyemy. *ZapWar 1521 nr 2168*; yako ya dobrze viem ysz brath nasz sthanyslaw ktorego na przyposvie hvmarlem strona povodova yesth zyw thako nham bog pomosz hy iego manka. *ZapWar 1529 nr 2475*; yakom ya nyevibyl mlynarza szdzierszavy ych y nye othbyl klothkj oth szkrzinye wktorey zitho bylo anye wszialem sbosza na vasznacz trzidzescia kop thako my boszs [!] pomosz y Szviathi krzis. iako my othem dobrze vyemy. *ZapWar 1532 nr 2548, 1507 nr 1981, 1513 nr 2133, 1514 nr 2173, 1525 nr 2157, 1520 nr 2180 (93)*.

Frazy: »(Pan) Bog (to, sam) lepiej wie« = *tylko sam Bóg wie, Bóg świadkiem* (2): abyszye nam wysthap przepvsczych raczyly kthorycz szya stal nye sloscopya nasha yako tho pan bog lyepyey wye alye nyesczeslywa przygoda *ZapWar 1535 nr 2413; CzechEp 54*.

»Pan Bog to sam lepiej wie« = *nie wiadomo, nikt nie wie* (1): powiadał/ iż we czterdzyeści lat/ iefli fię nie polepszyćie/ Turcy v was fwe Wielbłądy srod rynku poštawia/ [...] Pan Bog to sam lepiej wie ná co fię to rozumiało. *BielKron 398*.

Zwroty: »dobrze czuć« – *persentire Mącz, Calep; perfecte sentire Mącz* [szyk zmienny] (24): *MurzHist K4v, Q3v*; skąd jaki ucisk Rzeczpospolita cierpi, wszytcy to dobrze czujemy. *Diar 71; DiarDop 109*; Tu nád námi powietrze co go żywamy/ O dobrze ie czuiemy/ choć go nie widamy. *RejWiz 149; BielKron 309v; Mącz 383c; BielSat Hv; HistLan Dv; RejZwierc 88v; HistHel B3; CzechRozm 189v; SkarJedn 83*; obiedwie Lácińského nierozumiály: ále Márya czuła dobrze/ co to było *SkarŻyw 582; CzechEp *2v; PudłFr 29; Calep 790a*; o żadný rzeczy mniéy nie myśli iáko o téy. Czuie to bowiem dobrze/ żeby mu przyšla spráwá dáleko z inšými ludźmi/ niż ná ón čás była *OrzJan 81, 75; CzahTr H2*; Ty naylepiey Cna Páni/ co cię ciéfzy czuiefz *SkorWinsz A3; ZbylPrzyg A3, A3v, B4*.

»dobrze (do-, po-, u-)zna(wa)ć (się)« = *ignoscere, pernoscere Calep* [szyk zmienny] (161): Idź towarzyfze przywitay/ A z nimi się dobrze poznay. *BierEz A4v, A4, B4, B4v, D3, E4 (13); OpecŻyw 163v; ForCnR D4*; anyolom nyebyla fkyta tayemnycza wczyelenya bozego ale wzdy yeden lepyey nyfch drugi {vřznal} *PatKaz III 98v*; Ten kamień alchimiřtowie dobrze znaia. *FalZioł IV 56c; GlabGad B7; BierRozm 14, 25; WróbŻołt C4*; Iaka tam będzie radořcz/ łami dobrze znamy *RejJóz*

N3, B8v, H3, Mv, O4v; *RejKup* v5; *KromRozm I* Lv; *LibMal* 1551/158v, 1553/177; *MurzHist* N3; *MurzNT* 116; *KromRozm II* v; *Diar* 39; *BielKom* E7v; *GliczKsiąż* M8v; *LubPs* L, Mv, X4v, Zv, aa3v; *GroicPorz* b4v, d4v, y4v; *RejWiz* A8v, 6, 27v, 31v, 48 (8); Dobrze znąć to ćwiczenie/ y s cnot y z bączności/ Ktore ku przyrodzeniu/ przypadły z młodości. *RejZwierz* 54, A4, 26, 102v; *BibRadz* II 69d *marg*; *OrzRozm* G2v; Twego oycá ia dobrze znam/ ieft mi wielkim przyiaćielem *BielKron* 320, 420v, 459, 464; *KochSat* A3v; *Mącz* 48d, 114b, 116b, 250b, d; *OrzQuin* F; *SienLek* 189; Znam dobrze íprawy twoie/ y vdręczenie/ y vboftwo twoie *RejAp* 21, AA5, 18, 21v; Przeto potrzebá/ áby fiebie íam człowiek dobrze znał/ y íwoię íilę *Górndworz* L, C7v, F3, K2v, N5v, O8 (10); Znać to dobrze że ty nie ieftes prawdziwy pielgrzym *HistRzym* 37v, 15, 42v, 123v; *RejPos* 9 *marg*, 81v, 84, 294; *BiałKat* 341; *KuczbKat* 345; *RejZwierc* 201v, 235v; *BielSpr* 45v; *HistHel* D3v; *MycPrz I* C2; *PaprPan* D, H, Lv, N4, Z2v, Z3v, Aa3v; *ModrzBaz* 69, 89v; *SkarJedn* 15, 46, 116; *Oczko* A3, 11v, 24v; *KochPs* 95; *SkarŻyw* 28, 57, 99, 349, 364; *StryjKron* 120; *CzechEp* 45, 140, 172, 233, 346, 365; O Stároftá ná Mułzynie Ty íię znałz dobrze ná winie *KochFr* 126; *WerGość* 241; *BielSjem* 10, 31; Wízytki tu wzrok oftry máia/ Y co piékné/ dobrze znáia. *KochSob* 61; *KochTarn* 73; *ArtKanc* Kv; *ActReg* 117; *Calep* 502b, 786b; *Górntroas* 7, 43; *GrabowSet* F3, F4, Y2; *WujNT* 310; ná tym Vrzędzie Koronnym doftátiecznéy dżielności dobrzeímy doználi. *SarnStat* 360; Nalepiey P. Bogá poznawamy po miłóíerdziu iego wielkim *SkarKaz* 278a, 548b; *CiekPotr* 70, 72 [2 r.]; OToż brácie co czytaż y wy co fluchaćie/ Ktorzy íię ná tych rzeczách lepi niż ia znaćie. *CzahTr* E3, C2; *GosłCast* 35; *PaxLiz* B2, B3, C2v, D; *SkarKazSej* 679b; *SkorWinsz* A3; *PudłDydo* [B5]v; *ZbylPrzyg* B3v; *SzarzRyt* Dv.

»dobrze (o-, po-, u-)baczyć« = *persentire, optime deliberare, advertere animum Mącz; melius perspicere a. videre Modrz* [szyk zmienny] (88); *BierEz* B2v, K2v; *OpecŻyw* 120; *PatKaz I* 13v; brácyia iego bárzo mu nyeprzyiaiali [!]/ ale ocyciec miłtżac rzetz tę dobrze batzył. *HistJóz* A2; *FalZioł* V 20b; Gdiż oni dobrze baczyli onę póípolitá naukę, iż niemałz nic ízpattnieyízego gdy fie flowa z vczynkiem nie zgadzaiá *BielŻyw nlb* 14, 113; *MiechGlab* *2, 43; *KłóíAlg* A4; *RejJóz* C6v, N2; *RejKup* v3v; *HistAl* C7v, D8; *MurzHist* K2; *MurzNT* 13v; *KromRozm II* i4v; *Diar* 86; Tuś iuż dobrze obaczył ktora z nas godnieyíza/ Ieíli ítárość álbo ia tobye potrzebnieyíza. *BielKom* E2v; Ale to weíele ábo kłopot ni ífczego inííego lepyey nye możemy obaczyć/ yáko s przykłądu o Annye Elkanowey żenye *GliczKsiąż* C2v; *LubPs* Rv, R4v, ee5; *KrowObr* 2, 98v, 133v; Zdać fie tobie w iey ípráwach by byía bogini/ Lecż gdy lepiey obaczyłz podobnieyízac k świni. *RejWiz* 27v, 57v, 120; *OrzRozm* F, I; *BielKron* 95, 102, 105v, 129v, 213, 242 (8); *KwiatKsiąż* F2v; *Mącz* 383c, 413a, 486d, 487a; *Górndworz* D4, F3v; *RejPos* 309; *BiałKat* 108v; *BielSat* Gv; *GrzegŚm* 1, 10; *KuczbKat* 395; *RejZwierc* 10, 133; *BielSpr* b2v, 76; *WujJudConf* 158; *BudBib* B3; *CzechRozm* 21, 68, 83v, 97v, 121 (9); *PaprPan* M3v; *ModrzBaz* 97v, 137; *SkarŻyw* 261; *CzechEp* *2v, 157, 228; WSzyftko dobrze co Pan Bóg z dobrym czynić raczy/ Bo on lepiey niż człowiek iego dobre baczy. *KochMRot* B4v; *BielSjem* 4; *PudłFr* 33; *KochPij* C2; *WujNT przedm* 2; *SarnStat* 691; *CzahTr* Ev, E4v, L; *GosłCast* 32, 47; Baczę dobrze przyczynę/ kto to wízytko ípráwił *SapEpit* A4.

»dobrze pamiętać, pomnieć« = *meminisse facile, probe meminisse, recordari Mącz* [szyk zmienny] (20:10); Dobrzeć dzieći pámiętaia/ Co ich rodzicy dżiaíaia. *BierEz* Rv, Dv; *RejKup* z4v, z6v; *MurzHist* M2, Q2; *KromRozm III* 13; *Diar* 32; Pomnie dobrze oycá íwe⁸⁰ ráde/ Wolę kárność niżli

lnią mieć zwadę. *BielKom* E4v; *RejWiz* 68, Cc8v; tá kokółza woyná v Lwowá nikczemna/ co zá pożytek nam vczynilá dobrze pomnimy *OrzRozm* V, D3v, I; *BielKron* 241; *Mącz* 215b, 323b, 348c; *SarnUzn* E3v; od łtárfzych to słychamy/ iż lepiey tho więc pámiętáią co sie z młodu około nich działo *RejZwierc* 7; *WujJud* 49; *CzechRozm* 92v, 200v; *KochOdpr* B4, D2v; *SkarŻyw* 362; *CzechEp* 180; Chćiałás łákoma śmierci/ bym lepiey o tobie Pámiętał: o dawnom cię wzięł ná rozmyśl łobie. *WisznTr* 18; *GrabowSet* D; *CzahTr* C4.

»dobrze (po-, wy-, z-)rozumieć, pojąć, rozumian, rozumiejący, wyrozumiały« = *callere, percipere, bene intelligere* *Mącz* [szyk zmienny] (126 : 8 : 1 : 1 : 1): *ListRzeź* w. 18; *BierEz* R, S2, S2v; *ForCnR* Ev; Nauka y karanie obyczáie dobre czyni, á wyrozumieć łobie dobrze każdy kto sie vczy *BielŻyw* 143; *LibLeg* 6/192, 10/60v, 67 [2 r.], 92, 11/87v (10); *RejJóz* A8; *HistAl* A, Av, H2v; *MurzHist* O4; *MurzOrt* B2; *KromRozm II* fv; *KromRozm III* P8v; *Diar* 64, 75; *DiarDop* 101 [2 r.], 103, 114; Co wślytko y lepyey pojąć y v łiebye vwáżyć możem s thego przykłádu który ku tey náuce przydknyem a przyłożem. *GliczKsiąż* N3v, M8v; *LubPs* X6; Abowiem ładownie żaden niema być przymufzon ku odpowiedzi/ áż by dobrze wyrozumiał co mu zádáią/ y o co nań záłuią. *GroicPorz* v4, Cv; *KrowObr* C2, 2, 51, 101v; *RejWiz* 62v, 80v, 131v; *RejZwierz* A2v [2 r.]; *BibRadz* I 376b *marg*; rozumiemy dobrze Wólkim iż známi prágną walki/ bo [...] rozumieią iż nie damy *BielKron* 109, 117, 175v, 178v, 195v, 196v (9); *GrzegRóżn* A2v; *KwiatKsiąż* H3v; *Mącz* 32a, 36d, 289b, 318a, 343c (8); *RejAp* 67v; *GórnDworz* C7v, M7v, R3v, R5, Kk4; ty Książki/ iefli ié drugi raz przeczytałz/ bedźiefz ié lepiéy rozumiał niż zá pierwłzym rázem *GrzepGeom* B4, A3v; Abowiem sługá nie może ták dobrze zrozumieć woley Pána fwe^{go}/ iáko przyiaciel. *RejPos* 60, 2, 135v, 220v, 252, 295 (13); *BiałKat* 68v, 238v; *KuczbKat* 250; *BielSpr* 59v, 71, 72v, 73, 75; *RejPosWstaw* [143²]; *CzechRozm* 23, 68, 72, 150, 151, 231, 263; *PaprpPan* F4v, K, M3, Sv, Bb3v (9); *ModrzBaz* 93; *SkarJedn* 259, 309; *SkarŻyw* A3, 27 [2 r.], 455; *WerGość* 223, 244; *WerKaz* 279; *KochWr* 35; *ZapKościer* 1587/70v; *ActReg* 107; *OrzJan* 14, 30, 76, 77, 82, 123; *WujNT* 333; *SarnStat* 410; Miał Krol około łiebie [...] tłumaczów dwiełcie którzy to vmieli. A ptałze łzczebiotánie dobrze rozumieli. *KmitaSpit* Bv; *SkarKaz* 519a; ZRozumiałem iuż dobrze czego łie iey to chce/ Y co zá ból który iá ták niezmiernie łekce. *PaxLiz* C; Tu iuż dopiero Niemiec podumawłzy/ Y tę Láćinę dobrze zrozumiawłzy. *KlonFlis* H3.

»dobrze umieć« = *znać* [szyk zmienny] (11): Dwoie Konstitucie/ trzebá tu rozumieć/ Boży łtátut/ y páńłki/ trzebá dobrze vmieć. *RejZwierz* 100v, A2v; [*Wartoman dał kupcowi Machometanowi lekarstwo*] ktorem dobrze vmiał iefzcze z młodych łat od Aptekárzów. *BielKron* 459v; *GórnDworz* N5 [2 r.]; *KuczbKat* 235; *RejZwierc* 26v; ták was w tym/ co wy z zakonu náłzego przywodzićie słuchác nie będziemy/ bo my to lepiey niżli wy vmiemy y rozumiemy. *CzechRozm* 68; *Calep* 152b; *JanNKar* D3; Swiádom w Podolu/ dobrze vmie obyczáie/ Wie iáko ná Tátáry Struś mężny powłtaie. *KmitaSpit* B4.

»dobrze widzieć« [*w tym: na oko* (5)] = *wiedzieć; persentire* *Mącz* [szyk zmienny] (46): *LibLeg* 10/61v; Bracia iuż iá dobrze widzę trudna nam tu łprawa A z tym tak powaznym panem dzywna nam rółprawa *RejJóz* M; Iuż bacze y dobrze wydze Ku czemu twoia mył ydzie. *RejKup* F; *MurzHist* V2v; *DiarDop* 106, 109; Widzim dobrze to włzyłcy ná oko/ Gdzye połłufzność tám páńłtwo łzyroko *BielKom* G2v; *GliczKsiąż* B2; *LubPs* aa2v; *KrowObr* B4, 80; *RejWiz* 193; *Leop* A3v; *OrzRozm* O3v; *BielKron* 194, 200v; *Mącz* 383c, 510b; Widźimy dobrze/ gdy kto w wefelu miáry niema/ podobien

bywa ízalonemu *SienLek* 13v; *GórnDworz* D6, N5; *GrzegŚm* 13; *HistLan* C; *RejZwierc* 112v, 245; niektorzy z nich y Apoštoły widźieli [...] á tak bez pochyby lepiej prawdę widźieli y wiedźieli/ niżli wy/ ktorzyście fie tak dáleko od nich oddłtrzelili. *WujJud* 35, 34v; *CzechRozm* 46v, 111, 121, 206, 223; *PaprPan* V3v; Tácy widzą dobrze ífz zle czynią/ iáko mowi Apoštoł/ á prawdę Bożą tępią *SkarŻyw* 59; *CzechEp* 45, 56; *ArtKanc* S16v; *GórnRozm* M3v; *LatHar* 453; *WujNT* 422 marg; *SkarKaz* 279a; Krzewánłki Pánu rzecze dyiabláfz wždy czyniemy/ Konie nam iuż nie mogą to dobrze widźiemy. *CzahTr* L2v, C2v; *SkarKazSej* 659b; *KlonWor* 59; *SzarzRyt* A.

»dobrze wiedzieć« = *bene scire* *Mącz*; *melius cognoscere* *Modrz*; *magis scire* *Vulg* [szyk zmienny] (388): A iedno ośły poganiay: Oni cię tám doprowadzą/ Bowiem drogę dobrze wiedzą. *BierEz* Hv, N2; Ale to mowił kuffátz ijm/ bo on dobrze wiedziál tzo vczynitz miál. *OpecŻyw* 52, 79, 98, 101, 132; *ForCnR* D3v; *ZapWar* 1529 nr 2356, 1542 nr 2559; *LibLeg* 6/191v, 7/103, 103v, 10/61v, 11/21v [2 r.]; *FalZioł* IV 36d; *BielŻyw* 163; Bowiemy to dobrze z piśma íż oni ítarzy ludzie dłużej żywi bywali chocia z korzenim nie iadali. *GlabGad* K3, A2; *WróbŻołtGlab* A4v; Item zeznal yfz wyedzyal dobrze o them ze dzyewky naymyą Anna ZGyerka kradli gośpodarzevy íwemv pyenyadze. *LibMal* 1546/114, 1543/70v, 72v; *SeklWyzn* 3v, c4; *RejJóz* H3v; *SeklKat* X, Z2; *RejKup* k3v, k6, m8v, z2, bb6 (10); *RejKupSekl* a2; *HistAl* A8, B8, H2; *MurzHist* E, F2v, F4v, H3v, H4 (11); *KromRozm* III 13; *Diar* 64, 85; *DiarDop* 102, 112; *BielKom* C8v, F2, F8v, Gv; *GliczKsiqż* D8v, E5v, N3v; *LubPs* Y6v, bb5; *GroicPorz* B, x3v; *KrowObr* 6v, 12, 18v, 20, 21v (18); *RejWiz* 148, 180v, 183v, 184, Cc3; O káżdym człowiecze ty lepiej wiefz [*De omni homine tu magis scis*]. *Leop* 4. *Esdr* 8/15, 4. *Reg* 7/12; *OrzList* h2; *RejFig* Cc4; *RejZwierz* 70v; *BibRadz* 2. *Tim* 1/18; niewiem by fie nam godziło ínimi ziednoczenie mieć/ áczkolwiek wiemy dobrze ich moc y obronę *BielKron* 210, 45v, 103, 199v, 217v, 311 (12); Ego conscia mihi sum a me culpam esse hanc procul, To wiem dobrze żem w tym nic nie winná. *Mącz* 373a, 116d, 138c, 249d, 250b, 279a (9); *OrzQuin* G4, Lv, Mv, T; Wiem dobrze iák to trudno ná fie co powiedzieć/ A wždy o fobie myślę tu napirwey gádác. *Prot* A3, B4; *SarnUzn* C2v, Dv, F3v [2 r.], G3v; *SienLek* 112, 174v; *LeovPrzep* H2v; *RejAp* BB3v, 29v, 162, Gg; *GórnDworz* M8v, Q2, S6, Aa5v; *HistRzym* 7v, 19v, 23, 131v; *RejPos* 9, 46, 82, 82v, 84 (10); *BiałKat* 68v; *BielSat* B3, N2v; *HistLan* D3v; *RejZwierc* 95, 174v, 175, 235, 251; *WujJud* 51, 92, 115, 162, 166 (9); Wiemy dobrze co fie ludowi Bożemu dźiało w więzieniu Bábilońłkim *WujJudConf* 138, 154v, 157; *RejPosWstaw* [41²], [143³]v; *BudBibKaw* A2v [2 r.]; Heliafz íż Pan Bog íeft/ mocny dobrze wiedzyał *HistHel* B2, C2; *MycPrz* I Cv; *CzechRozm* 25v, 56, 59, 92v, 93 (21); *PaprPan* E3, K4v, P2, Q3v, Ddv, Ff4; *KarnNap* B; *ModrzBaz* 1, 2, 44, 83v, 89v (10); *SkarJedn* 92, 378; *Oczko* 5v; *SkarŻyw* 257; *ZapKościer* 1581/24v; *MWilkHist* B3; *StryjKron* A2v, 86; *CzechEp* *2v, 11, 16, 36, 129 (9); *CzechEpPORz* **3v; *NiemObr* 113; *KochFr* 76; *ReszPrz* 46; *BielSjem* 7, 38; Pánie ty íam lepiej wiefz czego nam potrzebá/ Ráczyfz nam dźis vżyczyć powfzedniego chlebá *ArtKanc* Nv, H6, M10v; *BielRozm* 11; *GórnRozm* 12; *ZawJeft* 33; *ActReg* 77, 89, 114; *Phil* N2, S4; *OrzJan* 75, 80, 83, 89, 125, 133; *LatHar* 246, 248, 261, 638; *KołakSzczęśł* B3; *RybGęśli* A2; *WujNT* 175, 396, 493, *Act* 25/10, 2. *Tim* 1/18, s. 750, 882; *JanNKar* Bv; *SarnStat* 168; Y boię fie żeby czáfem nieprzyiaćiel tak przeważny/ nie lepiej wiedziál co fie známi dźieie/ niżeli my íami. *PowodPr* 73, 21; *SkarKaz* 636a [2 r.]; *CiekPotr* 26, 35, 71; Nie

me y to głowy rozum dawać w tym przeŹtrogę/ Co lepi nád mię wiećie *CzahTr* G2, Gv; *PaxLiz* Bv; *SkarKazSej* 660a; *KlonWor* 22; *RybWit* C2; *ZbylPrzyg* A3. Cf *W formułach zeznań w sądzie, Frazy*.

Wyrażenia: »dobrze świadom, wiadom« [*w tym: kogo, czego* (55)] = *dobrze znający; probe conscius* *Modrz* [szyk 47 : 9] (51:5): *LibLeg* 10/68v, 11/86v; *RejJóz* N8; wszyscy WM dobrze są tego świadomi, że nie wszytka szlachta na sejmikach bywa *DiarDop* 111; *LubPs* N3; *GroicPorz* f, y4v; Dobrześmy tych wálznych obrázników fwiádomi/ ktorzy choć ná obrázy patrzą vłtháwitztnie/ a wždy przed fie [...] áni Paćierzá nieumieią/ y nic nie rozumieią. *KrowObr* 115; *RejZwierz* 87; *BielKron* 253v, 324v, 413; *GórnDworz* A2v, B8v, R6v; *RejPos* 28v, 294; *RejZwierz* 182; *MycPrz* I C3v, II B4; *BudNT przedm* a5; *PaprPan* M2, Aa3; *ModrzBaz* 6v, [16], 40, 94v, 112v, 115; Iozue świadom dobrze będąc co Moyżefz ná onym vrzędzie y przełożeńŹtwie vćierpiał *SkarŻyw* 501, 212, 436, 437, 456, 557, 589; *StryjKron* 280; *CzechEpPorz* *4v, ** [2 r.]; Nie vmié fyn fzláchecki ná kón wśieść [...] Lepieý kuflá świádómy/ álbo kart pińanych *KochPieś* 2; *ActReg* 88; *KochPij* C2v; zátym téż łczęnym pánowaniem fwym/ świádómeś dobrze źemie Niemieckieý *OrzJan* 79; *LatHar* 246, 395; *WysKaz* 41; *SiebRozmyśl* 12; *GrabPospR* L3; *CiekPotr* 26, 73; Ty raczyfz być wiadomym dobrze fercá niego/ Ze ia niemam nádzieie krom ćiebie fáme go. *CzahTr* C2v, Fv, H2, Kv; *SkarKazSej* 658b.

»dobrze znajomy, świadomy, wiadomy, poznany« [*w tym: komu* (15)] = *perspectissimus, pulchre notus* *Mqcz* (11 : 5 : 5 : 2): A SPorzyfz iefth ziele dobrze znaio me/ bo przy drogach roŹcie *FalZioł* I 79b; *LibMal* 1551/164; *BielKron* 269v, 405, 413v; *KwiatKsiąż* O4v; tua erga me mihi perspectis benevolentia, Twoyá chuc á życzliwość przeciw mnie yeft mi dobrze świádómá. *Mqcz* 406a, 330d, 423c, 452b; *SienLek* Yyyv; *KuczbKat* 210; *SkarŻyw* 202; *KochEpit* A3v; *ActReg* 133, 170; Solon powiedział że Tellus poddány iego iemu dobrze znáio my iefť dobry y fczęfliwy człowiek *Phil* M4; *LatHar* 594; *WujNT* 563; A máią wiéždź świádki wiáry godné/ którymby oná rzecz mogła bydź nalepiéy wiádoma *SarnStat* 613, 522, 1018.

Szeregi: »dostatecznie albo barzo dobrze« (1): Persentio, id est, perfecte sentio, DoŹtátecnie álbo bárzo dobrze baczę *Mqcz* 383c.

»dobrze a lepiej« (1): Sam to wálza K: M: náfz miłóŹciwy pan dobrze/ á lepiej niź my/ wiedzieć raczyfz *BudBibKaw* A2v.

»lepiej i jaśniej« (3): A iżebyŹcie to tym lepiey y iáńney ob[a]tzyć y wyrozumieć mogli/ tedy ty kxięgi moie ná trzy tzęŹci tylko rozdzielę *KrowObr* 2; *LatHar* 594; Bo koŹcioł nowy y kroleŹtwo iego lepiey y iáńney zna Pána Bogá fwego *SkarKazSej* 679b.

W przeni (2) :

Zwrot: »dobrze znać« (2): Swiát iefłiże dobrze znał té przymioty w tobie/ Mógłby nie rok/ áni dwá/ czérnić fye w żáłobie *PudłFr* 14; *GrabowSet* K4.

b. O sprawności narzqdów zmysłowych (25) : Koza lepiey widzi w noczy niźli we dnie/ przetho fie iey teź oczy fwieczá *FalZioł* IV 5d, IV 25d; człowieczí mozg dla fwey zimnoŹci nie moźe woniey dobrze czuć *GlabGad* B7v, B5 [2 r.], B5v, B6v; *Luscus* [...], Który niedoýrży dobrze/ Mdły wzrok ma/ á dla tego muŹi mrugać oczimá áby tym lepiey mogł widzieć. *Mqcz* 200b, 48c, 200b, 202a, 406b; Pan náfz dobrze fłyfzy/ ále wy głufzkę páníą macie *GórnDworz* S5, I4, T2; *BudBib* B2; *ModrzBaz*

24v; iám będąc głuchy/ wodą tą którąście iego ciało obmyli/ vmyłem fię y fłyfzę bárzo dobrze *SkarŻyw* 463; *KochTr* 18; *WerGośc* 264; *SkarKaz* 383a [2 r.]; *SkarŻyw* 549b; *CiekPotr* 81.

W charakterystycznych połączeniach: dobrze czuć (2), dojrzeć (4), słyszeć (4), widzieć (11).

2. *Słusznie, trafnie, zgodnie z prawdą; rozsądnie; bene, recte* *Mącz*, *Cn*, *Modrz*, *Vulg*; *consulto, convenienter, probe* *Mącz*; *certe* *Modrz*; *sapienter* *JanStat* [wyraża ocenę wypowiedzi, sądu lub czynu według kryteriów intelektualnych] (1074) : Dobrzeciem rozładził miedzy dwiema fwowolnymá niewiałtomá *March*¹ *A3*; *BierEz* *B2v*, *E4*, *F4v*, *G3v*, *K4*, *N3v*, *S2*; Dobrzes rzekla ijże niemáfs męża/ bos piętz mężow miała/ ij ninié ten którego máfs/ nieieft twóy mąż. *OpecŻyw* 50, 92v; *PatKaz I* 6v; niektorzy powiadaia: gdi kto ten kamień w włciech będzie nofił, czyni dobrze fędzić co człowiek ma na myfli *FalZioł IV* 54a; *BielŻyw* 17, 92, 134; *BierRozm* 9; *RejPs* 55v, 182v; A dobrzem fię domyfliła Zem cie ża płałcz vchfycyła *RejJóz* *F5*, *I4v*, *L8v*; *LibMal* 1543/72; Dobrze mądrzy nauczały Iż koncza patrzeć kazaly. *RejKup* *f5v*, *r8*, *Xv* [2 r.]; *RejKupSekl* *a6*; *HistAl* *D4v*; *KromRozm I* *B*; Francifzek odpowiedział dobrze mowifz że mię fzathán ośiađł/ otości ieft znak fktorego wiem iżem iá ieft zliczby odrzuconych od boga *MurzHist* *G3v*, *R2v*; *MurzNT Matth* 15/7, *Mar* 7/6, *Ioann* 13/13; *KromRozm II* *a4v*, *b4*, *c4*, *p4v*; *KromRozm III* *C6*, *G*, *H6v*, *L7*, *O8v*; A gdzieby się nalazło, że dobrze apelował, winę mu wrocić. *Diar* 93, 30, 88; *DiarDop* 105; *BielKom* *G2v*; *GliczKsiąż* *A3*, *F4*, *G4*, *H7v*, *I3v* (11); *GroicPorz* *B3v*, *K*; *KrowObr* 235v; *RejWiz* 43v, 133, 138, 182v, *Cc5*; *Leop Deut* 5/28, 18/17, 2.*Mach* 15/39 [2 r.], *Luc* 7/43, 10/28, *Ioann* 13/13; Concilium nam nietrzebá/ my fámi dobrze wierzymy: wy wżyfcy inni zábłáđzilífie *OrzList* *e4v*; *BibRadz Luc* 10/28, *Ioann* 4/17; dobrzeć go Krol náłz ná końcu Rády fwey poftáwił/ y iemu w Ráđzie fwey EPILOG zoftáwił. *OrzRozm* *Q4*, *E4*, *F3*, *I4*, *K2*, *R3* (8); *BielKron* 32v, 70v, 78, 94, 127v (9); *GrzegRóżn* [N4]; godzi fię nietylko łatwie/ ale tez zradością dobrze napominaiających słuchać *KwiatKsiąż* *D4v*, *Bv* [2 r.], *B3v*; Recte facta detorquere, Co fię dobrze rzekło odwráćć/ álbo opák wywráćć/ zlie rozumieć. *Mącz* 459c, 216a, 333a, *c*, 348d [2 r.], 462a, 495a; *OrzQuin* *K2*, *S2v*, *S3*, *S4v*, *T3v* (9); *SarnUzn* *B7*, *B7v*, *D8v*, *F2v*, *H4*; Ma y metáphorá dobrze wzięta/ niemála grácią *Górndworz* *Q5v*, *G6*, *H8*, *I7v*, *K5v*, *L2* (17); *HistRzym* 50, 58; *RejPos* 9v, 208, 209v, 230, 308; *RejPosWiecz*² 93; *RejZwierc* 38, 232v; Iefli tedy dobrze wierzymy w Święte/ dobrze ich też y wzywamy. *WuiJud* 37v, 22v, 30, 65, 129v, 134v (14); *KochList* [1]; *RejPosWstaw* [41⁴]v, [143³]v; *RejPosRozpr* *b4v*; Ták to połpolicie wykładáia/ ále mniemam Káftálion lepiej/ ktory to mieyfce ma zá zfáłfzowane. *BudBib I* 154d *marg*, *C2v*; *HistHel* *ktv*; Rozładzże profzę/ dobrzeli ci mowia/ ktorzy twierdza/ żeby piśmo ś. wolne było od omyłek *BudNT przedm* *b2v*, *przedm* *b3*, *c2v*, *c4v*, *Luc* 20/39, *Act* 28/25, *Hhv*, *Ii*; A dobrześ mi tu teraz wlpomionał danie imienia te^{go} Bożego *CzechRozm* 53v; Ták ieft iáko mowifz/ y dobrze mowifz. *CzechRozm* 226v, 98, 128, 146, 147v, 149v (13); *PaprPan* *Ff*; Iużem okazał/ że vrzędy dobrze bywiaią dawáne [Recte mandari honores]/ iefli ie godnym dawáia *ModrzBaz* 45, 8, 13v, 17, 28v, 43 (18); *SkarJedn* 16, 52, 184, 277, 283, 390; *KochOdpr* *C2v*; *KochPs* 183; Dobrześ łobie obrał/ błogofławione dziecie: wtedy fię profzę kochay/ y vfluguy iey vprzeyмым fercem. *SkarŻyw* 460, 36, 102, 103, 202, 318 (13); *ZapKości* 1580/7 [2 r.]; Plinius też tę Rzekę tymże imieniem zowie Phut/ a Ptolomeus w opifaniu Swiátá Phut/ ále mi fię zda/ ifz iá Plinius lepiej miánuie *StryjKron* 11; *CzechEp* 65, 77, 82, 100, 178 (17); *NiemObr* 40, 54, 90, 135, 156; *KochFr* 103; *ReszPrz* 56, 57, 66;

BielSjem 21, 31; *KochPieś* 1; *PudlFr* 18; *BielRozm* 6; *GórnRozm* B4v, D3v, F3v, F4, H4v, M2v, M4v; *ZawJeft* 21; *ActReg* 72, 114; *GostGospSieb* +2; *Phil* K3, P3; Niech twoi znáią/ żeć dobrze vfáli/ Acż pośmiech ználi. *GrabowSet* Nv, Dv; *OrzJan* 120; *LatHar* 4, 6, 51, 123, 133 (9); ná wielu mieyfścách wiedzieć nie możemy iefli nie lepiey Graeckie księgi niż Lácińskie máią *WujNT przedm* 17. s. 9, *Matth* 15/7, *Luc* 10/28, s. 297, 331 (29); *JanNKar* Ev, F3v, F4v; *JanNKarKoch* F4v [2 r.]; *SarnStat* *3v, 47 żp, 193, 369, 382, 915, 1281; *KlonKr* C3; *SkarKaz* 39a, 117a, 244b, 274a, 276b, 487b, 518b; *CiekPotr* 40, 65, 67, 79, 80; *SkarKazSej* 660b; *KlonWor* 33, 77; *ZbylPrzyg* A3; *SzarcRyt* A3v.

W połączeniach szeregowych (17): Gdy przyiecháła [do króla Salomona]/ miała z nim rozmowę o wielkich rzeczách/ nie mogła mu tak wiele á dobrze powiedzyeć/ iáko on iefzće lepiey nie odpowiedzyał *BielKron* 78; *Convenienter*, Słufznie tráfnie/ potemnie/ práwie dobrze. *Mqcz* 482a; *GórnDworz* H4v; *Kthory* tho narod/ zá lálką fwą tenże Pan [...] ku chwale fwey/ Czo dáley tho więcey a lepiey/ íprawować á obíasniác raczy. *RejPos* A3; *RejZwierc* 71; te dżisieyfze rozumy/ náuki/ dowcipy/ kráfomowftwá/ dzielności Polakow náfzych/ bez wątpienia fą dáry Boże/ tym więtfze y ważnieyfze (gdy ich kto pobożnie á dobrze z mądrością vżywa) *WujJud* A3v; *RejPosWstaw* [41²]v; Ale mowiąc o rzeczách powážnych Bołkich/ tak o nich mowił/ iáko nalepiey y náucżciwiey wedle włáfności ięzyká fwego Hebreyfkiego [...] wymowić mogł *CzechRozm* 15, 56; Lepiey y rychley [*melius et citius*] rołpráwią rzecz chočia záwikłaná kilka biegłych á ćwicżonych/ niżli wiele nieumieiętnych *ModrzBaz* 92; *CzechEp* 139, [382]; złe przy dobrym [...] łatwiey y lepiey rozeznać y wybrać człowiek może. *ReszPrz* 34, 37; *GórnRozm* Fv; *JanNKar* D2; *SkarKaz* 551b.

W charakterystycznych połączeniach: dobrze chcieć (4), domyslić się (4), mniemać (2), (na-, o-, od-) pis(ow)ać (27), napominać (napominający) (3), (na)uczyć (nauczony) (22), (na)z(y)wać (nazwan) (4), objaśni(a)ć (4), ob(ie)rać (3), (od)powiedzieć (56), (o-, roz-)sędzić (osądzony) (16), przełożyć (przekładać) (6), przykazować, rozezna(wa)ć (2), rzec (7), twierdzić, (wy)mowić (81); barzo (12), daleko lepiej (5); do końca dobrze.

Przysłowia: Rádżę by mądrze golił dobrze mierzył. Komu fie Pan Bog fwych owieczek zwierzył. *RejZwierc* 225v.

Nie záwždy to dobrze/ co fię zda dobrze/ áni to záwždy źle/ co fię źle widzi. *GórnRozm* I4v.

Długo potrzebá młodemu milczeć/ áby dobrze mowić vmiał. *SkarKaz* 42b.

Dobrze rádzi/ kto ludzi nie wádzi *BierEz* L4v.

Fraza: »jesli dobrze pamiętam, pomnię; pamiętam dobrze?« = *si recte in mentem venit, recte memini?* *Mqcz* (4 : 4; 1): *LubPs* A2; Nisi me animus fallit, Yefli dobrze pamiętam yefli fie nieomyłam. *Mqcz* 116d, 248d, 348d; Iefli dobrze pomnię pánie Kriłki/ zda mi fie żeś w. m. wielokróć to powtarzał *GórnDworz* E5, G4, I6, L17v; Widżimi fię/ iefli dobrze pámiętam/ iżem przednieyfzych wywodow/ X. K. nie przepomniał *NiemObr* 30.

»(co, jako, tak, iż) dobrze zda się, widzi się« = *si ita expedit Mqcz; (id) recte habetur Vulg; (prout) melius videbitur JanStat* [szyk zmienny] (29 : 4): *MetrKor* 287; *ForCnR* B2; *FalZioł* V 33v; *LibLeg* 9/52; choway gi łobie Tak iako fie nalepiey będzie zdalo tobie *RejJóz* Bv; *RejWiz* 101v; *Leop* 2.Reg 15/26, 3.*Esdr* 2/20; A gdy rok wyśzedł/ zdáło fie wżytkim lepiey wybrać krolá/ ktoryby miał zwirzchność nád wżytкими. *BielKron* 101, 318v, 411; *Mqcz* 39b, 294c; mamli ia przedfię tak czynić

iáko pán rofkazał/ nieodftrzeláiąc fie nic od iego náuki: czyli vczynić ták iáko mi fie lepiej widzi. *GórnDworz* L4, B3, H4v; *RejPos* 156, 190, 245v, 280; *RejZwierc* A2v, 48v; *WujJud* 128v; *BudNT przedm* c2v; *CzechEp* 239; *GórnRozm* Gv [2 r.]; *ActReg* 95; *GrabowSet* E4; *WujNT* 463; *GrabPospR* M2v; *SarnStat* 184, 279.

Zwroty: »dobrze baczyć« [w tym: jeśli dobrze baczyć (4)] = *recte iudicare* *Mącz* [szyk zmienny] (12): *RejKup* h4v; Powiedział mu Solinus/ wierz mi dobrze baczyć/ Iż fie w tych wątpliwościach ták zawieszác raczyć. *RejWiz* 96v; *Mącz* 368a; Ale iednák (ieśliże dobrze baczyć) tedy przy tych trzech rzeczách/ obaczyć być téż Wiárę y Kościół. *OrzQuin* I3, Fv; *GórnDworz* Ff5v; *BielSpr* 6v, 28, 28v; *CzechRozm* 81v; *ModrzBaz* 96v; *CiekPotr* 30.

»dobrze obroćić, obrocon« = *bene a. recte ponere, pulchre locare* *Mącz* [szyk zmienny] (11 : 3): *RejJóz* P4; *Mącz* 309c, 309d [2 r.], 330d, 348d, 450d; *RejPos* 144; Zázby fie też ná to nie lepiej obroćiły ony opływájące obroki onych niepotrzebnych żółto brzuchow *RejZwierc* 187; *ModrzBaz* 123; *SkarŻyw* 462; Szpady lepiej obróćić nigdziey nie możecie/ Iedno do Skápucynów *PudlFr* 77; *WujNT* 186; Iáko to prózna vtrátá/ ktora fię lepiej ná vbogie obroćić moglá. *SkarKaz* 456a.

»dobrze (sobie) począc, poczynác, postápić« = *recte facere* *Modrz* (3 : 2 : 1): *Mącz* 84a; bes znáku Krzyżá í. żadnéy rzeczy na Swiecie dobrze áni poczniesz/ áni dokónasz. *OrzQuin* M3; *BudBibKaw* A2; W czym łobie Kato dobrze począł/ y ktorzi tákowymże vmysłem ábo prośzą/ ábo wolá swoię Pánu oznáymuią/ ci tákże dobrze czynią iáko y on. *ModrzBaz* 44; *ActReg* 15; *PaxLiz* E2.

»dobrze radzić« = *bene dicere a. monere* *Mącz* [szyk zmienny] (22): Widząc Xánt iż dobrze rádził/ Bárzo z tego poćieszon był *BierEz* D4v, M4; *RejKup* d7v, d8v, e; *GliczKsiąż* P, P7; *GroicPorz* C2v; *RejWiz* 8v; *BielKron* 198; *KwiatKsiąż* A; Pater bene monuit, at non est curae filiis, Ociec w prawdzie dobrze rádził/ y napominał/ ále łynowie niedbáją nic. *Mącz* 18c, 87a; Czy ten lepiej radzi, Co doma zostać káże? *KochMon* 34; *RejPosWstaw* [41²]v; *PaprPan* Ff3; *SkarŻyw* 194; *BielSjem* 5; *ZawJeft* 29; Słufzna czynić y fluchác/ gdy kto dobrze rádzi *GosłCast* 36; *SkarKazSej* 693a; *ZbylPrzyg* B3v.

»dobrze (roz)szařować« = *commode dispensare* *Modrz* [szyk zmienny] (13): *MetrKor* 59/76v; *SeklKat* S3v; *KromRozm I* Bv; *DiarDop* 100; ty świeckie łkárby nie ná zbytki dano/ Iedno áby imi tu mądrze łzáfowano. A kto gdzye źle nie dáwa ten dobrze łzáfuię *RejWiz* 32; *BibRadz* II 118b *marg*; *OrzQuin* Fv; *GórnDworz* B7; Ku tákowemu tedy łzáfunku tych pożytkow kościelnych obieráni bywaią mężowie bogoboyni [...] ktorzyby tymi pożytki y dochody dobrze łzáfować vmieli. *WujJudConf* 208v; Niech tedy będzie ná to wyłádzony Vrząd/ ktoryby miał łtaránie o vbogich/ á tem dobrze łzáfował/ co będzie ná ich potrzeby náznáczono. *ModrzBaz* 39; Ci ktorzy dobrze świeckimi dobry łzáfuią/ łáčno niebiełkich dołtáią. *SkarŻyw* 102; *GostGospPon* 169; *KochFragJan* 4.

»dobrze (wy-, z-)rozumieć, (wy-, z-)rozumian, pojąć, pojęty, rozumiejący« = *dextre intelligere, recte rem tenere* *Mącz*; *recte sentire a. intelligere* *Modrz* [szyk zmienny] (87 : 4 : 2 : 2 : 2): *MetrKor* 31/620v, 59/76v; *LibLeg* 10/113, 11/21v; *BierEz* F3; *KromRozm I* B2v, L, Lv; yełli ci dobrze rozumyeyá á wyłádáją/ tedy oni błádzá; á yełli oni dobrze/ tedy ci źle. *KromRozm II* q3v, nv, o4v [2 r.], p2, q3v, t2v; *Diar* 94; *GliczKsiąż* K3, M4, Pv; *LubPs* bb3v; *GroicPorz* C3, dv; *SeklPieś* 6v; kiedybyś then tłónek wiáry Świętey krześcijánłkiey dobrze rozumiał: tedybyś łłowá Boże⁸⁰/ áni do Rzymá [...] áni do żadne⁸⁰ tłłowieká/ nie przywięzował. *KrowObr* 23v, 15v; *RejWiz* 138; oto idzie

ktho piľmo lepiej rozumie/ Sztánkárli czyli Sárnicki. *OrzList* g4; *BibRadz* I *6c marg; *BielKron* 35v, 207, 411; A zaż nie dáleko lepiej Káifalz y řzáthan o Kryřtufie iáko znáć rozumieli niżeli ři Sofiftowie *GrzegŚm* L3; Aczkolwiek ták řá ty wřzyřtki nauki złączone/ iř żadna ktorakolwiek řnich niemoże być dobrze poięta ani wyrozumiana/ gdy w řnfřzych řadney řwiadomiřci [!] mieć niebedziem. *KwiatKsiqż* K, L3v; Haec sententia bona est si dextre intelligatur, Tá fententia yeřt dobra/ kto yá dobrze rozumie kto yey niewywráca ná řęby. *Mqcz* 84a, 213a, 270b, 348d, 368a, 406b; *SarnUzn* E2; *RejAp* AA3v; *GórnDworz* D7v, L, Cc2; *RejPos* 89v, 132, 140v, 143v, 204; *RejPosWiecz*² 91; *RejZwierc* 115; *WujJud* 117, 180; *WujJudConf* 256; *RejPosWstaw* [41³], 110v; *Strum* F3v; *CzechRozm* 51, 54v, 111v, 126, 167; *ModrzBaz* 6v, 18, 58v, 65, 71v (8); *SkarJedn* 203; Ięzykiem tylko řwym mowiáć y każáć wřzędzie gdzie řię obroćił/ był dobrze rozumian. *SkarŻyw* 310, 107, 292, 595; *CzechEp* 91, 96, 99, 212, [399]; *NiemObr* 68; *ArtKanc* H14v; *LatHar* 583; Wřzytkie piľmá S. zbáwienne řá tym ktorzy ie dobrze rozumieá: ále niebeřpieczne tym ktorzy ie ku przewrotnořci řercá řwego náćiągáć wolá *WujNT* ktv, 342, 350, 463, 608, 760, 866, 869; *SarnStat* 104; *SkarKaz* 118b, 275b, 277b.

»dobrze trzymać, dzierżeć, dzierżący, trzymający« = *recte sentire* *Mqcz* (5 : 2 : 1 : 1): *Palinurze*, dobrze trzymasz, Iże mie błogiego mniemasz, Aczkolwiekem jest ubogi *BierRozm* 22; *MurzNT* 28v; *KromRozm III* L5 [2 r.]; *KrowObr* 147; *KwiatKsiqż* M4; *Orthodoxus*, *orthodoxi*, *Latine recte sentiens*, Dobrze dzierżący/ Trzimájący/ Rozumiejący/ Mniemájący. *Mqcz* 270b; *WujNT* 1.*Cor* 12/3.

»dobrze (u)czynić, sprawi(a)ć, (u)działać, uczynion, robić« = *bene facere* *Mqcz*, *Cn*, *Modrz*, *Vulg*; *recte facere* *Cn*, *Modrz*; *consulto a. probe facere* *Mqcz*; *bene agere* *Vulg* [szyk zmienny] (133 : 6 : 3 : 2 : 1): Dobrze byřćie vdziáľaly/ Iřbyřćie ie [řiszki] porzeżáły. *BierEz* H4; *BielŻyw* 113; *GlabGad* Iv; *KłosAlg* D4, G4v; *WróbŻółt* S6; *LibLeg* 11/[32²]v; *RejRozpr* 9v; *SeklWyzn* b4; *SeklKat* Fv, F2v; *RejKup* p6v, r3v; *HistAl* B3, D6; *KromRozm I* L2v; Yeřľiby nye mogł bez żony wytrwáć/ [...] dobrze vczynił że řie ożenił *GliczKsiqż* P3v, 18; *GroicPorz* z3; *KrowObr* 147, 236v; *Leop Prov* 14/15, 1.*Cor* 7/37, 38 [2 r.]; *RejFig* Bb4; *RejZwierc* A5; *BibRadz Deut* 18/17, *Esth* 16/16 [17], 1.*Mach* 11/43, *Mar* 7/37, *Act* 15/29, *Philipp* 4/14, 2.*Petr* 1/19; *OrzRozm* H3; *BielKron* 50v, 183, 201, 214, 304, 393; *GrzegRóżn* D2v; *Mqcz* 63d [2 r.], 155a, 323b; *Prot* Bv; *SarnUzn* F2; *RejAp* BB8; kiedy Dworzáninowi Polřkich řłow nie řtanie/ dobrze vczyni/ iř pożyczý s Čzeľkiego ięzyká *GórnDworz* F5, F6, Gv, H3v, Kk8v; *HistRzym* 5v; A wolá y onymi řłuszczámi dawáiąc chwałę iemu/ iř ten Pan wřzytko dobrze vczynił á řpráwił/ y ná niebie y ná zyemi. *RejPos* 207, 42, 50, 203, 203v, 206v (13); *KuczbKat* 60, 123v, 295, 400; Snadźbyřćie lepiej czynili/ Byřćie nędzniki řádzili/ A krzywd ludzkich dogľadáli/ Niřli řłodzyeie wielzáli. *RejZwierc* 234, 60v, 183; Kto dáie zá máž dziewczkę řwoię/ dobrze czyni/ á kto nie dáie/ lepiej czyni. *WujJud* 143v, 65, 112, 148, 199, 209v [2 r.]; *KochList* 1; *BudBib* B4v, *Ion* 4/4, 9 [2 r.], *Soph* 1/12; Byřľmy wřzyřtko s poćiechą ták dobrze řpráwili/ Pána Bogá s tąd chwałáć zář w pokoiu řyli. *MycPrz I* [D]; *Strum* G3v; *BudNT Act* 10/34 [33], 2.*Petr* 1/19; *CzechRozm* 171v, 203v, 238v, 244, 266v (14); *PaprPan* E3; *ModrzBaz* 22, 26v, 44, 48, 62v; *Oczko* 5v; znáć tám iř dobrze wał řypiać robili *StryjKron* 587; *CzechEp* 98, 108, 194; *NiemObr* 143; *KochFr* 42; *GórnRozm* Gv; PP. Litewscy dobrze czyniá ze swego Prosa broniá od tych bezbořnych Constitutyi *ActReg* 166, 24, 103; *OrzJan* 119; iáko chceř/ ták řię řtáľo: á to co czyniř/ dobrze czyniř *LatHar* 591, 253; *WujNT Mar* 7/37, *Act* 10/33, 15/29, 1.*Cor* 7/38, *Philipp* 4/14 (12); *SkarKaz* 453a; *CiekPotr* 14, 15, 22, 65.

»dobrze uży(wa)ć, zażywać« = *bene uti, recte excolere a. fungi* *Modrz* [szyk zmienny] (30 : 2): Yeſtci prawdá/ iż my duchowni [...] nye dokońcá dorbże [!] vżywamy tego co nam Bog dał. *KromRozm I B; KromRozm III Cv, K2; GroicPorz e2v; GórnDworz H3v, I3v, Ii5; RejZwierc 71, 159v; WujJud A3v, A5v, 257*; ieſt z pożytkiem Rzeczypoſpolitey/ áby káždy rzeczy ſwoich dobrze vżywał/ á vżywaiąc mógł teſz Rzeczypoſpolitą kiedy podpomágać *ModrzBaz 32, 45v, 75v; CzechEp 121, 139 [2 r.], 174, 343*; A temu bogátého imię będzie ſłużyć/ Który íczęſcia ſwoiego vmié dobrze vżyć. *KochFr 20; KochPij C2v; OrzJan 66, 67, 69; WujNT Yyyyy2*; do czáſu ſobie o miłofierdziu Boſkim potuſzaymy/ á poki trwa/ te^{go} czáſu dobrze vżywamy *SkarKaz 7b, 80b [2 r.], 209b; VotSzl D3; SkarKazSej 666b*.

Wyrażenia: »co lepiej« (2): Coć ſie teſz nie podoba/ to poprawić moſeſz/ Y nápiſać co lepiej *RejWiz A9; CzechEp 95*.

»jako (by) nalepiej« [*w tym: jako nalepiej moc (3)*] (7): Tám więc káždy odpowiedział/ Iáko kto nalepiey vmiął. *BierEz R3; BielŻyw 12; MetrKor 76v; [Pſalterz]* ná pyołneczki po Polſku s pilnoſcią/ iáko nalepyey mogło być/ nowo przełożony. *LubPs B; Mącz 480d; RejZwierc 62; CzechRozm 15*.

Szeregi: »dobrze albo nie dobrze« (1): Sądem Seymowym ſądził ſye Krol z nami/ dobrzeli nam co dał/ álbo nie dobrze. *OrzRozm S2v*.

»dobrze a doskonale« (1): Bo kto ieſt z Medyków/ coby ie dobrze á doſkonále oſądzić [...] mógł? *Oczko 2*.

»dobrze, (i, a) doſtatecznie« = *bene et locuplete* *Modrz (10)*: *LibLeg 10/113; GroicPorz A3v; WujJud 62v*; Lepiey y doſtátieczniey vczy poznać grzechy Ewanielia, niſz zakon. *CzechRozm 96 marg, 254, xxv; RejPos 140v*; Nieżeby inſzi wto lepiey y doſtátieczniey vgodzić niemogli/ ále ábym teſz y ia z ſwey ſtrony Rzeczypoſpolitey wtem vſłużył. *ModrzBaz 1; CzechEp 123; ActReg 50*.

»dobrze i lepiej« (1): A iż on ták dobrze y lepyey rozumye ſlowo Boſe niſzliw ſłyſcy ini ludſzye *KromRozm I L*.

»dobrze, (i) mądrze« [szyk 4:1] (5): Iákoſz y teraz ſołnierzom ſwiátá te^{go}/ gdyby ſie tákſze pytáli/ niewiem áby kto lepiey y mądrzey odpowiedzieć mógl. *CzechRozm 254, 218v; CzechEp 108; OrzJan 119; CiekPotr 60*.

»pewniej i lepiej« (1): prawdziwego Bogá nie znáią/ iedno Chreſćcijanie/ á iż go nikt pewniey y lepiey nie wyznawa *SkarKaz 274b*.

»dobrze i pożytecznie« = *melius et commodius* *JanStat (3)*: co dobrze vczynkiem y wypełnieniem w ſobie ſtrawił/ o tym vmiął dobrze y pożytecznie mowić *SkarŻyw 544; SarnStat 184, 279*.

»dobrze i prawdziwie, prawdę« (4 : 1): dobrze y prawdziwie mowimy/ iż w tey Swiátoſci láſki doſtawamy. *KuczbKat 181*; A ták teſz dobrze to y prawdę Páweł mowi/ nie ſprzećiwiáiąc ſie wiecznoſci kroleſtwa Chriſtuſowego *CzechRozm 182; CzechEp 95 [2 r.], 222*.

»dobrze a prawie« (1): dobrze á prawie mowili/ co mowili. *RejPosRozpr b3v*.

»dobrze i przyſtojnie« [szyk 1 : 1] (2): Co iáko teſz przyſtojnie y dobrze mowi/ inſzy ſądzić będą. *CzechEp 57; NiemObr 68*.

»lepiej i rządniej« (1): báczny lepiey y rządniey rozłádziwſzy vczyni/ gdy mu o onym potrzebna rzecz ná pámięć przyydzie. *GostGosp 1*.

»dobrze i k rzeczy« (1): Pan Chriftus wcielenia y złączenia boŝtwá z człowieczeństwem dowodzić miał. Ale iáko dobrze y k rzeczy/ on to tylko ŝam lepiey wie. *CzechEp* 168.

»ŝlusznie a (i) dobrze« [szyk 3 : 2] (5): I rzekł flulŝnie á dobrze ŝie ia g niewam [!] áż do ŝmierci. *Leop Ion* 4/18; *UstPraw* C2; *GórnRozm* Gv [2 r.]; *SkarKaz* 455a.

»dobrze i właŝnie« (7): *SarnUzn* D5; *BudBib* Cv; ále iefli dobrze y właŝnie/ wedle ŝłowá Bożego miłość tę rozumie/ tedy niewiem czemu ŝam przeciw niey czyni. *CzechEp* 96, 42, 121, 174, 335.

»źle, (a(l)bo, ani, i, lub) dobrze« = *si male ... si autem bene Vulg* [szyk 8 : 7] (15): *OpecŻyw* 109v, *GlabGad* L3v; *KromRozm II* q3v; *BibRadz Ioann* 18/23; *BielKron* 50v; *Media vocabula*, Słowa ŝrednie/ to yeŝt które mogą być ku złemu y ku dobremu ciągnione/ dobrze y zlie rozumiane. *Mqcz* 213a; *OrzQuin* B2v; *RejPos* 63; *KuczbKat* 60; Nie vczynił dobrze Iehowá/ áni zle. *BudBib Soph* 1/12; *LatHar* 730; *WujNT Ioann* 18/23; mnieny teraz o tym Ŝadzą, kto źle lub dobrze vczynił: y iefli Ma ŝpráwiedliwoŝć álbo nie ma. *CiekPotr* 65, 14; *GosłCast* 28.

W przen (23) :

Zwroty: »dobrze iŝć« = *ŝlusznie poŝępować* (3): Dobrze ydzies myly ŝlugo Mey nadzieie lecz niedlugo. Dobrze ydzyes ku mei rzeczy Iefly wplebanowey pieczy Swoie nadzieie ŝtanowyŝ *RejKup* h3v, r5.

»dobrze [w co] (po)trefić, ugodzić« [szyk *zmienny*] (11 : 8): *KlerPow w.* 98; Porucząm to miŝtrzowi kárnoŝci/ [...] Ten obyemá dobrze w to vgodzi/ Skarze tego co kto złego zbrodzi. *BielKom* E2v, A2v, B2v; yeŝlczemci ya żyw dziecyęcyu memu/ wiemci ya y tráfię wtho dobrze yáko ye mam chować *GliczKsiąż* E4; *RejWiz* 36; *GórnDworz* C2, H4, O6, Ii7, Kk5; *RejPos* 133v; *BielSat* L3; *BiałKaz* H2; Lepiey niź Theophráŝtus we wŝzytko vgodzi/ Demoŝtenelá záuŝze w rozmowach przechodzi *PaprpPan* G2v, D4, Bb3v, Cc3v; *ZawJeft* 22.

»dobrze zawędrować« (1) = *osiągnąć wybrany cel* (1): Vkażeć ná oney ŝcieŝcze wielkie roŝkoŝzy/ wielkie krotofile/ iuźby thy mnimał żeŝ dobrze záuędrował/ y iuźbyŝ tám wáŝtát ŝwoy przyŝtáwił/ ále wierz mi iź ŝie omyliŝ. *RejZwierc* 138.

a. *O sprawowaniu władzy i ŝądownictwa, kierowaniu czym lub kim; mądrze; ŝprawiedliwie; bene Mqcz, Modrz, Vulg; commode Mqcz; dextre, optime, praeclare, recte Modrz; iuste, legitime JanStat* (142) : Zábý niegdy w rádzie były/ Bogá o Krolá proŝily: Aby im tákowego dał/ Coby ie dobrze ŝpráwował. *BierEz* I3, Dv, N4v; *MetrKor* 46/175v; aby ŝie poŝpolitych rzeczy, wlaŝna waźnoŝć trzymała, przez ktoreyże to żadne miałto dobrze ŝpráwowano być niemoże. *BielŻyw* 119, 9, 52, 77, 110; *GlabGad* A2v; *KłosAlg* A4v [2 r.]; Przełożone, czuŝł kthorzy y ŝami ŝiebie y inŝze dobrze rządzá. *WróbŻołt* V8v; *SeklKat* Hv; *RejKup* q6; wźdy to ieŝt poŝpolita práwda/ że dobry ŝędziá/ ŝádzi dobrze *MurzNT* 61; ŝwyęci biŝkupowye [...] lud poruczony dobrze y z wyelką wdzyęcznoŝcyá y miłóŝcyá ludzká ŝpráwowáli. *KromRozm III* I7v, K4v [2 r.], L2v; *BielKom* G5v; *GliczKsiąż* Qv; ná ktorego [mistrza] doŝyć pracey ieŝt/ gdy rząd Koŝcielny y ŝkolny dobrze wiedzie *GroicPorz* ev, kk2v; *KrowObr* 5, 222v; *OrzRozm* V3v; Mikołay czwarty [...] Stolec Papieŝki dobrze ŝpráwował/ ábowiem był człowiek vczony y ku wŝzytkiemu godny *BielKron* 184v; Będáć kroleŝ Kaźmirz ŝpoŝobnym/ myŝlił iakoby ŝam ŝiebie y poddane w ŝiemni ŝwey dobrze ŝpráwował á w pokoju záchował. *BielKron* 347, 103, 116, 148, 150v, 158v (28); *Nostram* *conspirationem in Rempub. bene gerenda^m dirimunt,*

Náſze ziednocenie á yedność ku dobrze íprawowáníu Rzeczypoſpolitey roſprowádziły rozchwiały ſie. *Mqcz* 409a, 61c; *OrzQuin* F, S3; *LeovPrzepSamb* b4; *GórnDworz* Ff8, Hh6v, Kk5v; A przetoż iáko dłuſgo człowiek rządzi ſie rozumem/ á rozum w nim pánuie/ táko dłu^{go} może ſie dobrze rządzić y ine. *HistRzym* 75v, 68v, 71 v; *RejZwierc* 55; *KochMon* 23; *WujJud* 126, 144v, 155; *KarnNap* F4; TEmi przeto zwyczáymi Rzeczypoſpolita bywa bárzo dobrze rządzoná/ á niewiem ieſli nie dáleko lepiej niſzli práwy piánemi. *ModrzBaz* 5v; Niemoże to być/ áby ten woýſkam miał wmieć dobrze rofkázowác/ ktory ludziam łobie poddánym dobrze rofkázowác nieumie *ModrzBaz* 47v; DObrze to záprawdę poſtánowiono/ iż o czym łędziowie wyrok vczynią/ to drudzy wrzędnicy wykonywáią. *ModrzBaz* 95v, 5v, 13, [16], 17, 17v (29); *Oczko* A2v; *SkarŻyw* 391; *StryjKron* 611; *GórnRozm* C2v, M4; *ActReg* 29, 54; *WyprPl* A2v; *LatHar* 489; *WujNT* 483, 1.Tim 3/12, s. 791; ieſliby ftroná práwuiąca ſie [...] ſmiał mówić: że Sędzia źle poſtąpił/ y zły Dekret vczynił: tedy Sędzia onymi/ którzy z nim ná łądzie ſiedzieli/ ma dowieſdź: iż dobrze fkażał [*quia iuste et legitime iudicavit JanStat* 649]. *SarnStat* 560, 199, 796 [2 r.]; *KlonWor* 47.

W *połączeniach szeregowych* (5): GRzegorz czwarty Papieſz rodem z Rzymá/ był ná ſtolcu Papieſkim lat XVI/ ktory íprawował dobrze/ cnotliwie/ iáko ná ſwiętego mężá zależało. *BielKron* 171; BENedykt dwánaſty ktory był ná ſtolcu Papieſkim ſiedm lat y trzy mieſiące/ był człowiek vczony/ mądry/ y dobrego żywotá/ vpomináiąc wſzytki áby ſie dobrze/ ſtále/ á pilnie íprawiáli ná ſwoich wrzędzyech. *BielKron* 186, 180v; *KarnNap* G; by teſz nalepiey y nagruntowniey była poſtánowiona Rzeczypoſpolita/ iednák czáfu ſwego zginie íprawámi y vſtáwámi ſwymi. *Phil* P.

W *charakterystycznych połączeniach*: dobrze (o)ſądzić (4), panowác, (po)ſtanowić (*poſtanowion*) (41), rofkázowác (8), (roz-, z-) rzqdzić (*rzqdzon*) (40), skaran, skazać (3), ſprawowác (*ſię*) (*ſprawowan*) (43), wieſć rzqd, władać; dobrze barzo (6), tak (2); daleko lepiej.

Przysłowie: Kto chce dobrze rofkázowác/ potrzebá áby ſam wprzod dobrze poſłuſzny był [*Qui enim bene imperaturus est bene aliquando paruerit necesse est*]. *ModrzBaz* 47, 74.

Szeregi: »dobrze i (a) fortunnie« (4): BALduinus trzeci/ piąty krol Ieroſolimſki/ po Fulku oycu ſwym ná kroleſtvo wſtąpił/ dobrze á fortunnie íprawował Rzeczypoſpolitą. *BielKron* 178v, 10, 169v, 340v.

»dobrze, mądrze« (1): Que res cum moderatiſſime ſapientiſſimeque constituta eſſet a maioribus nostris, Która rzecz gdy od przodkow náſzych yeſt bárzo dobrze mądrze poſtánowiona. *Mqcz* 228c.

»dobrze a pożytecznie« (2): *KromRozm III* H3v; Przetoż Stárfzy w koſciele Páná Kriſtuſowym łą ludzyc vczeni á mądrzy [...] áby teſz tym lepiej á pożyteczniey íprawowan być mógł Koſcioł Boży. *RejPosRozpr* c2v.

»dobrze a rządnie« (1): Episcopus Inspector. Superintendens, Opiekun/ Opátrziciel/ ten który czego dogłáda áby było dobrze á rządnie íprawowano. *Mqcz* 106d.

»dobrze a skutecznie« (2): mogą ná myeyfcach ſwych dobrze y fskuteczne wrzędy ſwoye íprawowác *KromRozm III* L2v, D4.

»dobrze i (a) ſprawiedliwie« (4): WOyt y káždy inny Sędzia/ gdy fyedzi ná łądzie/ to ma naprzod báczyć/ á pilnie rozmyſláć/ [...] áby dobrze [y ípraw]iedliwie łądził/ ták bogátego iáko vbogiego *GroicPorz* cv; *BielKron* 72; *Mqcz* 401b; *NiemObr* 65.

»ani źle ani dobrze« (1): Theodorá Cefárftwo rządzilá dwie lecie áni źle áni dobrze/ iáko biała głowá. *BielKron* 169.

W przen (1) : wczciwe vboftwo po wżitkim fwięcie nalepiey miafta rządzí á fprawuie ggyż [.] ono ieft wżitkich rzemioft miſtrz *BielŻyw* 93.

b. *W znaczeniu ‘raczej’; potius* *Modrz*, *JanStat*, *Cn*; *melius (est)* *Mqcz*, *Calag*; *verius* *JanStat* [zawsze w comp] (107) : *BierEz* L2v, R4; *HistJóz* A2v; *FalZioł* IV 46b, V 58v, 80; á kto nie vmie [czytać] lepiey milcz. *GlabGad* L8, H8v; Lepiey fie nawroccie ku temu fwiętemu panu Ieſuſowi *WróbŻołt* B6v; Wieręc lepiey miły brachu Iednay fie ftego przeſtráchu *RejRozpr* E4v, E3, I2; *RejJóz* C6, H3v; *RejKup* c7v, h8, 16, n2v, bb8, Vv; *KromRozm I* G3v; *MurzNT* 174; *MurzOrt* B3; *LibMal* 1551/166, 166v; *BielKom* C5, D8v; Ocyec yeſli życzy fynowi pokoyu á wczáfu/ lepyey nychay mu po proſtey formy żonę yedna *GliczKsiąż* P8v, G8v; *GroicPorz* mm2; *KrowObr* 112; *RejWiz* 18, 60v, 97v, 160v; *RejFig* Aa6, Ee5; lepyey w tym nierządzye/ fpołu poczekaymy/ Aż nas wżytki podfkubą *RejZwierz* 104v, 6, 29, 123; *BibRadz Iob* 13/5, II 90c marg; *BielKron* 50v, 76v, 175, 211v, 247v; *GrzegRożn* K2v, L4; *Mqcz* 228c; Lepiey nie pość nie bożkuy/ nie nákladay z Mnichy/ Chcefzli być Bog odpuſcił/ nie ftroy więcey pychy. *BielSat* D2, C4, D4v, L4v; *RejZwierc* 15, 153v [2 r.]; *BielSpr* b2, c2, 75v; *RejPosWstaw* [143⁴]v; *BudBib Ez* 4/2; *PaprpPan* O3, Ff4v; *ModrzBaz* 31v; *KochOdpr* D3; *Calag* 178b; *SkarŻyw* 291; *KochTr* 22; *StryjKron* 467; *MAtułz* wáłów lepiey rzéc: bo wielką kładziemy Rzecz pod máłą *KochFr* 21, 119; *BielSjem* 7; *PudłFr* 17; *BielRozm* 9, 21, 26, 32; *GostGosp* 64, 112, 134, 150, 160; *GrochKal* 23; *Difcipulus* [...] vceń lepiey á niżli zwolennik. *WujNT przedm* 23; *SarnStat* 1118; co Seymik ábo Seym/ to w Polfcze gorzey: y Boże day lepiey záginęły/ niż tákie być máią. *PowodPr* 53; *CzahTr* F2; Niech będą wfláhczeni ozdobą fowitą/ Lepiéy niż ofzpáceni háńbą nieodmytą. *GosłCast* 33, 26, 63.

W połączeniu: »albo lepiej« (13): to ziele ftłuczzone s fmalczem albo lepiey s fadłem wieprzowem, ieft dobre na zimne wrzedzienicze *FalZioł* I 12d, I 15c, II 23; Inauguror, Władzić/ álbo/ lepiey w więzić kogo w yaki vrząd. *Mqcz* 20d; *OrzQuin* V2v; *GórnDworz* Ii5v; *RejPosWiecz*² 91; *WujJud* 33; *ZawJeft* 32; wwiążania w dobrá rzeczoné vpornie zbrónieſ: zá którym vczynkiem wyfłczenié tych przezyfków ná Ramię náſze Stároſcie/ álbo lepiéy Królewſkie [brachium nostrum Capitaneale quin potius Regale *JanStat* 670] przyſzło, *SarnStat* 830, 10, 634, 941.

Przysłowie: Lepyey fobyie napirwey wyymi birzmo z oká *BielKom* E3v.

Fraza: »(ale, albo, iż) lepiej rzekę« (6): *OrzQuin* T2, V2v; ku drugiey s tych przepáſci/ ábo lepiey rzekę napáſci/ záwdy bywamy fklonni. *GórnDworz* Ii5v; *RejPosWiecz*² 91; A więc to nie ludzkie/ álbo lepiey rzekę/ nie Dyabelſkie wymyſły y wykłady? *WujJud* 33; *ZawJeft* 32.

3. *Umiejętnie, wprawnie, biegle; bene, commode, pulchre, pure* *Mqcz* [wyraża ocenę sposobu wykonania czynności] (245) : *BierEz* L3v, B, N2; *BielŻyw* 171; *GlabGad* D; dlatego rzec od [...] czítania bukftabow poczał [aby] ich włáñoć wiedziely czy ktorzi chcą/ dobrze polſkie pyfmo czítać. *SeklKat* A6; *KromRozm III* M2v; *Diar* 94; *BielKom nlb* 7, A3v; A iżby dobrze mowił/ á w yęzyku lácińſkim byegłym był/ kilka lat áby thám zetrwał potrzebá tego. *GliczKsiąż* L2v, I2v, I8v, L2v, P8v; *GroicPorz* v2v; Widziałem ia fyná Ifái Bethleemczyká/ kthory dobrze gra ná Hárſie [scientem psaliere] *Leop* 1.Reg 16/8; Hozyus/ Kromer/ Málcher/Orzechowſki/ lepiey po Polſku mowią/ niż Niemcy

przychodniowie KrákwóŹczy *OrzList* i2; *RejFig* Aa8v [2 r.]; *RejZwierz* 84v; bo to v nich ieŹt/ który nalepiey Źkłáma to nalepŹy miŹtr. *BielKron* 26v, 260, 450v; *KwiatKsiąŹ* N3v; Apud quos venandi et equitandi laus viget, [...] v których pierwŹá wŹiętoŹć ma ten który zwierz Źmieie biye á koniá dobrze wiedzŹe/ koniem dobrze toczy. *Mącz* 495d, 49d, 61d, 107b, 114b, 186b, 330c (8); chcę to mieć [u *dworzanina*] Źeby z łuku dobrze Źhrzelał *GórńDworz* Ev; [*dworzanin pokazuje się*] być niakáŹká niechćiwym áby go s tych fráŹzek iŹ ye dobrze czyni/ chwalono *GórńDworz* I8v; Corynná/ Sapho/ iáko náder dobrze wirŹz piáły/ nikomu tho táyno nie ieŹt. *GórńDworz* Z, E3, E6v, Fv, Kv, K5v (16); Wdzięćniey gędzie y lepiej pláŹe niŹ Krolewná. *HistRzym* 13; Ktory v nas Ięzykiem będzŹe lepiej Źzmigał. Ten wŹyŹtkiego v práwá/ bes pochyby wygrał. *BielSat* E; *BielSpr* 72v; *BudBibKaw* A2; *ModrzBaz* [38]v, 131; miał teŹz wiele ręćnych rzemioŹł: pićknie piáł/ y málował/ ná drzewie/ frębrze/ y złoćie/ y Źelezie ryfował/ ták dobrze/ iŹ było ku podziwieniu. *SkarŹyw* 507; Dziećię [...] głoŹno y porzádnie wymownymi Źłowý/ ták dobrze iáko dorofły mąŹ mowiło *StryjKron* 350; *CzechEp* 227; Niech zá cię Źkacze kto młotem dobrze robi. *KochFr* 17; Náwrácy lepićy niŹli twóy woźnicá *KochFr* 21; *KlonŹal* A4v, C3v; *KochSz* B2; *BielRozm* 28, 33; *SarnStat* 1280; *SapEpit* A4v.

Z rzeczownikiem odczasownikowym (2): w czynieniu oracyey iákmiarz wŹyŹŹcy tych nauk vŹywiáŹ/ ktore ná przeciŹ nauce dobrze mowienia Źá. *KwiatKsiąŹ* T2; *Mącz* 270b.

W charakterystycznych połączeniach: *dobrze czytać* (5), *grać [w szachy (2)]* (4), *mówić* (12), *pływać* (2), *strzelać* (2), *śpiewać* (3).

Przysłowie: doyŹrzyć áby łoy z Źkorá nie zgináł: bo to przy wielkich rozchodŹiech lepiej niŹ paćierz vmieią. *GostGosp* 70.

dobri ptak dobrze ŹpieŹa. *WróbŹółt* A4v.

Zwroty: »dobrze sobie (po)radzić« = *recte consulere* *Modrz* [szyk zmienny] (5): BacŹáć ÁŹsámbeŹ iŹ niemogł vŹć/ porádził Źobie dobrze/ gdy pocŹęło Źwítáć wołáł ná Skánderbegá tymi Źłowý *BielKron* 252v; Iednak Źwego dokaŹe/ na co Źię uŹadzi/ LecŹ niewiem ieŹli Źobie dobrze wtim poradzi. *KochSat* cv; *Mącz* 240c; *ModrzBaz* [16]; *SkarŹyw* [237].

»dobrze umieć [cum inf]« [w tym: *grać* (2), *mówić* (2), *czytać*, *pływać*, *śpiewać*] [szyk zmienny] (16): Nyewynne dziećyę co yeŹce mowýć dobrze nyeumye: *Infantulus Murm* 45; *GliczKsiąŹ* L8v; *GroicPorz* c; *KrowObr* 149v; *RejFig* Ee4; PłyŹáć vmieią ták dobrze iŹ popłýnie dwie mili ná morzu/ zwálŹczá białe głowy *BielKron* 447, 383; Vmiey rzekę przepłýnáć/ i row Źnadnie ŹkocŹić/ Konia prętko doŹiadać/ i dobrze im toćić. *KochSat* Cv; *KwiatKsiąŹ* I2v; *GórńDworz* N3, N8v, S5, X3; *RejZwierc* 13v; *BielSpr* 65v; *Calep* 381.

»dobrze umieć« [w tym: *co* (36): (*jaki*) *język* (3), *pacierz* (3), *rzemieŹło* (3), *muzykę*; z *kim*, z *czym* (6): z (*jaką*) *bronią* (5), z *niewiastami* (1); po *łacinie*, *greckie*] [szyk zmienny] (50): *MetrKor* 26/62; *BierEz* L3; *OpecŹyw* 15v; *FalŹioł* V 36a; *RejKup* z4v; Nowechmy chŹwáły Pánu wynáydowáć chćieli/ Mowiáć: Źechmy to lepiej niŹ Aaron vmieli. *RejWiz* 160, 189; OdpíŹał mu Krol NeápolitańŹki/ iŹ Włofzy lepiej vmieią z niewiáŹthámi niŹ z zamki/ y poŹłáł mu trzy tyŹiące ludzi ku potrzebie *BielKron* 252, 28, 162v, 309; *KwiatKsiąŹ* L2v; Et opici homines, LudŹie którzy po Grecku nie vmieyá/ ácz dobrze po Láćinie vmieyá. *Mącz* 265b, 32a; Ale ieŹli máćicá wychodŹi/ trzebá iá roŹtropnie wpráwić/ co lepiej thy vmieią/ ktore przy poŹoŹnicách byŹiáŹ *SienLek* 116v, 145v; MoŹkwá ŹnadŹ/ bárzo Źie

w thym mało ćwicz/ á wždy száchy náder dobrze vmie *Górndworz* M5; znałem ia białęłowy [...] kthore z mieczem/ z olzczepem tak dobrze vmieią/ iáko męszczyzná *Górndworz* X3, Ev, E2, E3v, E6, Fv (15); A on świádek vmiał dobrze paćierz. *HistRzym* 74, 13 [2 r.]; *RejZwierc* A2v, 56v, 57, 219v; *BielSpr* 66v, 72v; *BiałKaz* I3v; *CzechRozm* 51; Muzykę też dobrze vmiał/ y ná niektórych instrumenćiech [...] grawał. *SkarŻyw* 507, 98; *CzechEp* 66; *NiemObr* 48; *KlonŻal* E4; *KochPieś* 30; *ActReg* 140; *GostGosp* 8, 70; *KlonWor* 15.

Wyrażenie: »jako najlepiej« [w tym: moc (8)] (10): *MetrKor* 26/62; *OpecŻyw* 15v; *RejPs* 49; *GroicPorz* c; *UstPraw* D2; każdy narod/ ięzyk śwoy/ y śprawy św/ zdobić sie śthára/ iáko nalepyey może *RejZwierc* A2v; Iuż w. m. tę dworną páníą wyśtaw/ iáko naylepiey vmiesz *Górndworz* V2v; *RejPos* 12v; *BielSpr* 15v; *ModrzBaz* 2.

Szereg: »dobrze a sprawnie« (1): Powod tedy vczyniwiży Gwar/ śpyta ná prawie/ iefli go dobrze á śprawnie vczynił? *GroicPorz* v2v.

a. O działaniach wojennych; dzielnie, walecznie (95) : *OpecŻyw* 188v; *BielŻyw* 92; niezámieźkał wywieść z weyśzodká świeżych mężow Skánderbeg [...] bili śie dobrze fortuná y náte y ná owę śthronę sie śklániá! *BielKron* 245; Iwan Bazyli wielki kfiádz Mořkiewřki tego czařu też obległ Smoleńk przes śyná Dimitrá/ ale go dobrze broniono *BielKron* 401v, 31v, 104, 430v, 437, 447 (46); *Prot* Cv; *BielSat* B3; iezdni y pieřzy [...] czynili śmieie z nieprzyiaćielem/ bo im iuż nic trudnego nie było/ kthory śie w tym lepiey okazał/ ten lepiey był opátrzon. *BielSpr* 4v, 9, 21v, 39, 50, 66v (10); Tenerá z Háláminy nář męřtwem celuie/ Owa w śprawach Rycerřkich dobrze śie śprawuie *PapřPan* F3; *SkarŻyw* 570; *StryjKron* 712; *KochFr* 105; *BielSjem* 34; *BielRozm* 12; *PowodPr* 83.

W charakterystycznych połączeniach: dobrze bić się (2), bojować, bronić (się) (28), odbijać, o(d)pierać (7), pot(y)kać (się) (17), sprawić (się) (3), szturmować, szurmować, walczyć, wojować.

Zwrot: »dobrze sobie poczynąć« = dzielnie walczyć; recte gerere *Modrz* (26): Troillus od Troiánow dobrze łobie poczynął/ poráźił Greki ář vciekli ná wodę *BielKron* 58v, 207v, 222, 237, 314v, 406v (11); *Górndworz* Dv, Fv, N3; *BielSpr* 10, 13v, 16, 50, 54v [2 r.], 65v; *BudBib* 2.Mach 12/11; *ModrzBaz* [16]v, 112; *BielSjem* 19; Dobrze łobie poczynął y w dálekiéy śtronie *KochTarn* 74.

Wyrażenie: »jak najlepiej [moc]« (1): Miářtho broniło śie iáko nalepiey mogło *BielKron* 273.

Szeregi: »dobrze a (i) męźnie« [szyk 4 : 2] (6): Bářzowie y inni przełózeni będą św vpominąć áby łobie dobrze á męźnie poczynáli *BielSpr* 54v, 16, 50; *BudBib* 2.Mach 12/11; *ModrzBaz* 112; do Zamku vřtáwicznie řtrzelano cále dwánařcie Niedziel/ ále iř śie Sołohub/ ktory táł był w ten czař Namieřtnikiem/ dobrze y dořć/ męźnie bronił/ y kilka řzturmow Mořkiewřkich pobił/ tedy Mořkiewřki odciaęnął od Smoleńká. *StryjKron* 737.

»dobrze a śmieie« (1): gdziekolwiek widzieli ořłobę Skánderbegowę rycerřtwo iego/ dobrze á śmieie łobie poczynáli. *BielKron* 256v.

4. Po myřli, zgodnie z pragnieniami; tak, jak się chce, żeby było; bene *Mącz*, *Calep*, *Modrz*, *Vulg*, *Cn*; feliciter, pulchre *Mącz* [okreřla sytuację powstałą zaleźnie od sprzyjających warunków] (691) :

a. Szczęřliwie, pomysřnie; zdrowo (585) : *MetrKor* 46/46v; Aprzithiim theř bandzye zandał ych ářzwálczá Ayařbasshe, aby náł wřřthko dobrze V. C. ye⁸⁰ M. przyaczielya nářłego yednáł *LibLeg* 7/9v, 6/190v, 7/105; Potym Ezop gdy ze řná wřtał/ Sam śie z łobą takó gadał: Bárzoć mi śie dobrze

łniło/ Day to Boże by tak było. *BierEz* A3v, A4; *PatKaz* III 111v; *FalZioł* I 81b; Alboc ono napoýenie. Czo mi go był xiadz vwarził Włytko mi łnim dobrze łprowił. *RejKup* p6v, k5v, O; Filip ociec twoy dobrze krolełstwo trzymał/ łle łzczodroblliwe skutki twoie ktho może wyłławić? *HistAl* N3v; *BielKom* F8v; *RejZwierz* 24v; *BibRadz* 4.Reg 7/4; A gdy tho widzyeli Egipcýcy/ zál łzalone ie mieli/ łle gdy widzyeli iž przełzli dobrze/ łzli zál nim. *BielKron* 31, 82, 447v, 466; Melius erit isti morbo, Będzie lepiej ty chorobie to yełt polepłzy łie. *Mqcz* 214c; Quid optatius accidere potuit, I co łie mogło lepiej wedle myłli nálzey przigodźi. *Mqcz* 266d, 267a, 473d; *SienLek* 56v; *Górndworz* Iv, S; takowi mogá być przyrownáni niektorey rybie morłkiey/ ktorey tak dłuęo iełt dobrze poki w morzu iełt *HistRzym* 50v; *RejPos* 310v; *BiałKat* 373v; *HistHel* D2; *Strum* P4v; *WierKróc* B2; *Oczko* 2; *KochPs* 190; *SkarŻyw* 460; PAnie/ co dobrze/ rálczy dáć z łwéy łtrony/ Lubo prołzony/ lubo nieprołzony. *KochFr* 112, 35; *KochMRot* B4v; *KochPam* 88; *ArtKanc* E9v; *BielRozm* 28; *ZawJełt* 22; *ActReg* 182; *KołakSzczęł* C4; potomłtwo nie zálwždy łie łni káždému dobrze vda *SarnStat* 1002; Tám krory [!] prágnał dobrze wiełć zácžete łpráwy/ [...] Do niey oddawał prołby niewátpliwe. *WitołŁut* A6; *PowodPr* 65; *CiekPotr* 12; *GosłCast* 44; *SzarzRyt* B2v.

W *przeciwstawieniach*: »dobrze albo marnie« (1): Což to s łobá rozmowatá/ Słuchálz tego dełperatá/ Tak łie rad záchowuie Sors/ Wnet po dełperáciey mors/ [...] Bárho rad k łobyie przyęárnie/ Chocia dobrze łlbo márnie *BielKom* F2v.

»dobrze ... źle« = *bene ... male* *Modrz* (12): *RejJóz* F2v; *BielKom* F2; *RejWiz* 121v; *BielKron* 42; *Mqcz* 263b; Zálýe łkorá miáłzłza twárda/ źle známionuie: łle łienka miękka/ dobrze. *SienLek* 147; *Górndworz* I5, Ff7; *RejZwierc* 97v, 143v; *HistLan* E3v; *ModrzBaz* 60, 87v; Co rozumowi bárziéy/ prołzę łię/ przyłtało/ Ieno žeby łię złym źle/ dobrym dobrze działo? *KochFr* 132, 17; Ieden iełt fortel ná łzczęłcie włzelákie/ Lub złe/ lub dobrze/ łerce mieć iednákie. *KochSz* C3v; *Calep* 729b; *OrzJan* 119; *KołakSzczęł* Dv; *GosłCast* 43 [2 r.].

Przysłowia: *BierEz* I2; *GlabGad* D6v; Ne supra quidem calceus, Co w czás to dobrze. *Mqcz* 31b. Dobremu włzythko łie dobrze dzieie. *RejZwierc* 102, Aaa3v.

Szalony niewie co dobrze áž łtráci/ Gdy pothym tego záluiác przypłáci. *RejZwierc* 215. człowiek zhárdzieie: Gdy mu łye dobrze dzieie *KochPieł* 41.

W przygodzie przyačielá narychley poznamy/ Nie tak nam więć on trudno gdy łie dobrze mamy. *BielSen* 14; GDy łzczęłcie płuży dobrze/ W ten czás przyačioł łzczodrre. *CzahTr* H4v.

Kto łobie na lepiej tułzy Tego więcz narychley rułzy *RejJóz* E7v.

[Owa iáko mowiá: Aurea mediocritas. Włzytko dobrze w miáre. *PlutBBud* Q (*Linde*).]

Frazy: »juž (o, to) dobrze chwałá Bogu« [*зык zmienny*] (4): Iuž dobrze chwałá Bogu/ gdy was zdrowe widzę *RejJóz* B3v; *Salva res est*, O dobrze chwałá bogu. *Mqcz* 353a, 256a, 366b.

»dobrze się dzieje« = *bene est* *Vulg* [*зык zmienny*] (37): pámiętay ná mię gdytz łie będzýe dobrze dzýało *HistJóz* A4v; *LubPs* R marg, cc6v; *Leop Sap* 11/14, *Ier* 22/15, *Dan* 3/30, 1.*Mach* 8/23; *BibRadz* *Ier* 32/39; *KwiatKsięž* B2v; Respub. stat meliore loco, Dáleko łie teraz lepiej okołó Rzeczypołpolitey dzieye niž przedtym. *Mqcz* 417b, 116c, 366b, 462c [2 r.]; *Górndworz* Y5, Ff7; gdy ty nieboráčku wiernie vżywałz pracey rák łwoich/ błogołławiony będzýełz/ y zálwždy łie będzýe dobrze dzýało thobie *RejPos* 175v; *BiałKat* 93v; *RejZwierc* 102, Aaa3v; *RejPosWstaw* 41v; *BudBib*

Tob 14/9; *ModrzBaz* 8v; Byś poznał dar Boży á porzucił Dyabły y bałwany/ dobrze by fię działo z tobą y ztwoim pánftwem *SkarŻyw* 147, 115 [2 r.], [282], 334, 456; *KochFr* 132; niewiém przecz płaczełz: mnie fye dobrze dzieie: Prózenem y boiáźni/ y wízelkiéy nádzieie *KochTarn* 78; *Phil* R, S2; *KochFrag* 51; *WujNT Eph* 6/3; *SarnStat* 333; *SkarKaz* 668a.

»dobrze jest, (nie) może być, ma być, zda się być, bywa« = *bene (tibi) est* *Vulg* [szyk zmienny] (50 : 8 : 5 : 4 : 1): Ieſtli będziefiż wżywał robot rąk twoich bogoſławionys ieſt/ á dobrze tobie będzie *WróbŻołt* 127/2; *LibLeg* 11/56v, 57v, 139v; *MurzHist* 14; *GliczKsiqż* I3v, I5; *RejWiz* 49v, 73v; *Leop Num* 11/18, *Deut* 5/29, 6/3, *Ier* 38/20, 44/17; *BibRadz* 4.Reg 25/24, *Ier* 7/23; *OrzRozm* Rv, H4, N4v, O, Q2v, Q3v; poki dwa albo trzey gárdlá nie dadzą/ poty w Litwie dobrze nie będzie. *BielKron* 401v, 50v, 313v, 340, 458v; *Opulentissima et beata civitas*, Bogáte á doſtáteczne/ y bogoſławione miáło w którym ná wízem dobrze yeſt. *Mqcz* 23d, 151a, 419c, 511c; *OrzQuin* E2; *GórnDworz* G7, Gg2v; *RejZwierc* 26v, 97v; *BudBib Lev* 10/19, *Deut* 22/7, *Ier* 32/39, 40/9; *HistHel* [A2]; *Strum* L4v; *CzechRozm* 268v; Y ná ten czás nie długo dobrze w Rzymie było/ Kiedy tych dziełięć pánów ieden Rzym rządziło. *PaprPan* Gg3; *SkarJedn* 54, [d9]; *CzechEp* 62, 91; *KochFr* 85; *WerGość* 265; *WerKaz* 303; tá moiá przeſtrogá niech wždy wam nie wádzi: Bo nie może być lepiej/ iákobym życzyłá. *BielSen* 19; *BielRozm* 4; O Rzeczpołp: żaden fię tu nie ftára/ áni myſli o tym/ żeby wſzyftkim dobrze było *GórnRozm* I3v, Bv, D2v, E3 *marg*, L3; *ActReg* 13, 167; *GrabowSet* B2; *KolakSzczęſl* B4; duſfliwa krzepi Nádzieia/ łzepcąc w vcho iutro będzie lepiej *RybGęſli* B, C; *PowodPr* 60; *GoſłCast* 38; *SkarKazSej* 657a, 694a.

»miej się dobrze« = *žegnaj; vale* *Mqcz*, *Vulg* [szyk zmienny] (40): *BierRaj* 21; Zátym fie miej dobrze páni miłóciwa á lutoſcywa. *March*¹*Wiet* A2; *OpecŻywSandP* ktv; *OpecŻywList* C2; *ForCnR* C4; *FalZioł* ‡; *FalZiołUng* V 119v; *LudWieſ* A2; *KromRozm I* A2v; *RejWiz* Cc3v; *Leop* 3.*Mach* 7/7; *BibRadz* 2.*Mach* 11/38, *Act* 15/29; *GrzegRóżn* A3; In crastinum vale. Miej fie dobrze do yutrá. *Mqcz* 167a, 20a, 83a, 176a, 197a, 236b (10); *SienLek* 44; Niechcę dáley ftobą chodzić/ miej fie dobrze. *HistRzym* 29v, 21, 116; *RejZwierc* 209; A zátym Bog žegnay/ Miej fie dobrze *RejZwiercTrzec* Aaa2v; *CzechRozm* 176, **7; *KochFr* 71, 86; *Phil* [S4v]; Miej fię zá tym dobrze/ Czytelniku miły/ w láfce Bożey *LatHar* [+12]; *RybGęſli* B4; *WujNT przedm* 28, *Act* 15/29, 23/30; *KlonFlis* H5.

»dobrze się poſzańcuje, może się poſzańcować« (2 : 1): *ModrzBaz* 26v; ieſlić fię dobrze poſzańcuie/ Zaden fię z tobą nie będzie rádował *KochFr* 61; *KlonFlis* E.

»dobrze się (po)wodzi, wiedzie« [w tym: *komu* (29)] = *prosperare omnia cedunt, commode cadit, bene a. prorsus it res, prosperari* *Mqcz* (28 : 7): Dobrze fie nam przy oytzu wodziło/ Boże bý tak y przy linie było *KlerPow* 11; *FalZioł* V 53; Niechciey zazrzeć złemu gdiż fie mu dobrze czo wiedzie. *BielŻyw* 96, 107; *LibLeg* 11/[32²]v; *KromRozm III* K6v; *BielKom* Gv; *RejZwierc* 123; *BibRadz Gen* 12/13, *Deut* 4/40; *BielKron* 89, 230, 243v, 315; Incipit res melius ire quam putaram, Poczina fie lepiej wodzić niźlim mniemał. *Mqcz* 214c, 6a, 43b, 45a, 61c, 104b, 327c, 472c; *HistRzym* 50v; vderzyli ná Rzymiány s tyłu/ kthorym fie poczęło było dobrze wieſć *BielSpr* 43; *Strum* P2; *ModrzBaz* 2v; *SkarŻyw* 341; *KochFr* 19; nie záuſze iednáko może fię nam dobrze powodzić/ gdyż ludzkie obyczáie íą rózne *WerKaz* 275; *LatHar* 665; *WujNT* 3.*Joann* 2 [2 r.]; *CiekPotr* 59, 69; *CzahTr* H4v.

»dobrze się (przy)trafiło« [*w tym: komu* (4)] = *bene cessit a prospectum est* *Mqcz* (5): Y coźby fie iuż lepiej nam przytrefić mogło *RejWiz* 76v; Ere nata melius fieri haud potuit quam factum est, Nie mogło fie lepiej z rzeczy trafić yako fie trafiło. *Mqcz* 353b, 29a, 43b, 406b.

»dobrze się stało« = *bene et feliciter venit* *Mqcz*, *bene actum est* *Vulg* (25): Dobrze fie nám z łasky bożé štało/ Ze fie trudnoftziam w czas zabieżało *KlerPow* 10; *WróbŻołt* 34/25, 118/71; *RejKup* i6v; *BielKom* F4v; *RejWiz* 43; *Leop Ruth* 3/13, *Sap* 11/6; *RejFig* Eev; *BibRadz Thren* 4/9; *BielKron* 103v; *Mqcz* 6a, 24b, 256a, 265d; dobrze by fie štało żebyś tego to rycerzá Grzegorzá walecznego łobie zá mężá poięła *HistRzym* 35v; *RejPos* 235; Ale iakoż fie kolwiek tá śprawá toczyła [...] Nie mogło fie lepiej sftać *HistLan* D4; *KuczbKat* 130; Ale mnie proftakowi pewnieby fie zdáło/ Iż fie temu ná gorze wšytko lepiej sftáło *RejZwierc* 210v; *SkarŻyw* 510; dobrzeby fie sftáło z tą Rzeczápołpol: gdyby był Seym vftawiczny. *GórnRozm* M3; *OrzJan* 119; *SarnStat* 64; To wždy iednák nalepiey zftáło fie; że fkutek Ná tego Electiey tey padł, ktory namniey Dác mogł. *CiekPotr* 88.

»dobrze się zdarzyło« (5): *BielKron* 315; Słyżę że przed tym w Woyłzche śwaru dofyć było/ Láśká Boża/ że fie nam ták dobrze zdárzyło. *Prot* B4; *GórnDworz* L4; Y Dawid Krol powieda/ że on będzie łzczęśliwy/ y dobrze mu się zdárzy [*bene illi ... fore*]/ ktory z prace rąk swoich żywność ma *ModrzBaz* 37, 108v.

Zwroty: »dobrze [*komu*] chcieć, chcący« = *sprzyjać* [*szyk zmienny*] (3 : 1): *LeszczRzecz* A5v; mayá łagodnie do przyiaćioł y do tych co im dobrze chćą przyśtępować *KwiatKsiąż* D3v; *ActReg* 169; *Phil* B.

»dobrze się chować« [*szyk zmienny*] (7): fiedz lepiej fiechowa w Morzu zachodnym *FalZioł* IV 30a, IV 30a; *GlabGad* D, L6v; thám niewiałty ták łá płodne iż rzadko ktoraby iedno dzyecię miała przy porodzeniu/ ále dwoie rázem/ troie/ czworo/ y chowáią fie dobrze *BielKron* 8v; A kędy fie co lepiej chowa/ tám tego więcey chować *GostGosp* 148, 120.

»dobrze się czuć« (2): Ma być chory mázan dokąd sie dobrze czuie. *KuczbKat* 230; Tedy go radość niewypowiedziána opánowála/ lepiej niłż prágnący ieleń v wody ochłodzonym fie czuł *SkarŻyw* 113.

»dobrze się darzyć« (2): *SienLek* 146v; Y vczyńił ták: á zátym wšytko fie mu dobrze dárzyło. *PowodPr* 3.

»dobrze iść, wyjść, pojsć« = *poszczęścić się* [*szyk zmienny*] (7 : 4 : 2): wierz mi iżci wšytko dobrze poydzie/ ieftli ich pośłucháłz. *ForCnR* A4; *RejJóz* E7; *RejKup* d7; *MurzNT* 21; *RejWiz* 26v; Triumviri mensarii, Którzi nád monetá zwierfchność mieli áby odmiáná monet dobrze łzła. *Mqcz* 466b, 169b, 425a; Znáiác w nim wielką chćiwość y przeważne zmyłły/ Iákoż nacž fie náładził záwłze dobrze wyśłły. *PaprPan* X2v; *KochTr* 23; KAždy człowiek/ záwždy naprzod powinien Pánu Bogu cześć y chwałę dác/ á iemu fie poruczyć/ chceli áby iego śprawy dobrze łzły *GostGosp* 1; *PowodPr* 77; *KlonWor* 47.

»dobrze iść [za mąż]« (1): Tákże tez y dziewczki gdy kto dawa zá máž/ thež fie rzadko rozmyfla ná obyczáie/ ná wychowánie kiloby miał połczwarty wśi/ tedy wnet powiedáią iż bárzo dobrze łzła *RejZwierc* 31.

»dobrze się mieć« [o stanie zdrowia]; *pulchre valere* *Mącz* [szyk zmienny] (34): *OpecŻyw* 173; Tego czału dobrze się mają na zdrowiu Kolericzn ludzie *FalZioł* V 54v, I 153b, V 53v [2 r.], 54 [4 r.], 54v; *mámká* [...] nye przypiluye ani się stárác będzie/ aby się dzyecyę dobrze myáło *GliczKsiąż* D3, G7v; [apostołowie] ná niemocene ręce kładli/ á lepiey się mieli *KrowObr* 82; *Leop* 3.*Mach* 7/1; *BielKron* 434v; *Melioresco*, *Polepřzam* się/ poczinam się mieć lepiey. *Mącz* 214c, 19a, 214c, d, 330d, 510b; *RejPos* 242v; *BudBib Gen* 29/6; *BudNT Iac* 5/13; *CzechRozm* 189v; *ModrzBaz* 3 [2 r.]; *SkarŻyw* 115, 142, 582; Kiedyś ty/ mężu/ łtękał/ iam się dobrze miałá/ A kiedyś ty zaśię zdrów/ ia będę chorzáłá. *KochFr* 59; *GórnRozm* E3v, I; *CiekPotr* 5.

»dobrze się mieć, mający« [o sytuacji życiowej]; *facillime agere, bene valere* *Mącz* [szyk zmienny] (59 : 2): *BierEz* Iv, K3, O2v, Rv; *ForCnR* B, Cv; Wřpomagać bliznego/ aby się dobrze miał *SeklKat* M4v; *RejKup* g8; *GliczKsiąż* G7v, M7v, Qv; fluzćie Krolowi Bábitońkiemu/ tedy się będziećie mieć dobrze [*bene erit vobis*]. *Leop* 4.*Reg* 25/24, *Deut* 5/33; Práwá nie ma/ nie walczy/ dłuğu nic nie winien/ Lepiey się ma niżli krol *RejFig* Aa; *RejZwierz* 87, 121; *BielKron* 15, 109v, 448v, 454v; *Vos facillime agitis*. Wy macie się ná wřzem dobrze/ Macie wřziřtki potrzeby. *Mącz* 6a; *Peculiosus*, *Bogáty*/ Dobrze się máyácy/ Dořtátny. *Mącz* 286b, 24b, 25b, 176a, 182d, 289a, 432a; *GórnDworz* L2v, Ii4v; *HistRzym* 107; *RejPos* 315v; *BielSat* C2v; *HistLan* Bv, F; *RejZwierc* 66 [2 r.], 110, 143; *RejPosWstaw* 42; *HistHel* [A2]; *KochPs* 17; *KochFr* 84; *KochMRot* Bv; *WerGořc* 255; *BielSen* 12, 14; *PudłFr* 8; *BielRozm* 18; nie tego ón [łakomy] chce/ aby się miał dobrze (co ná vřzywániu rzeczy nábytych zależy) ále żeby miał co nawięcy *KochWr* 32, 31 [3 r.]; dořyć lichwy/ kiedy miałto się lepiey ma: kiedy ludźi więcey/ więcey y pieniędzy. *GostGosp* 142; *GostGospSieb* +2v [3 r.]; *WyprPl* A3; *WujNT* 114; *WysKaz* 11; *KlonWor ded* **3v.

»dobrze mówić, mowiácy« = *benedicus* *Mącz* [szyk zmienny] (1 : 1): Bo co iedno kto komu ábo mówić dobrze/ Abo y czynić może/ oboieř to řczodrze Wypełnił *KochFr* 108; *Mącz* 87b.

»myřlić [komu] dobrze« = *sprzysjać* [szyk zmienny] (3): Ze wřzech řtron nieprzyiáćiel dobrze mi nie myřli *BielSen* 14; *ActReg* 117; *GostCast* 47.

»dobrze się ożeńić« (2): *GliczKsiąż* P5v; kiloby miałá ze dwie wři á w trzeciej połowicę by też byłá y gárbátha/ y zádna y głupia/ tedy iednáł będą powiedáć iż się bárzo dobrze ożeńił. *RejZwierc* 31.

»dobrze (s)przeda(wa)ć, kupić« (9 : 1): Y wywiadł ná targ řwá cřeladź/ Aby iá mógł dobrze przedáć. *BierEz* Bv, Bv, I2v, Q3; ydzye řproznem vozem po řfol yedno znakładem A tam ydzie gdzie moze lepyey przedacz *MetrKor* 5/119v, 59/280v; *KrowObr* 105; Coć się widźi Alberte/ dobrzechwá kupiá: Przecięć řczęścić/ řzechwá táł náń chytrze tráfiá. *WyprPl* C; *ZapKořcier* 1595/89; *VotSzl* D3.

»dobrze tuszyć« [w tym: komu (84)] = *alere spem, spem dare alicui, bono animo esse iubere, consolari aliquem spe, blandimenta alicui dare* *Mącz* [szyk zmienny] (91): *RejŁas w.* 15, 75; *RejPs* 204; *RejRozpr* K2v; Idzys przedię bos mię iuż dořyć vřrařował Ty řobie dobrze tuřyřł a mnięř myřł zepřował *Rejřóz* I4, B2, D4v, D5v, F2v, 15, K2v, L6; Czart zrořpaczy kupczowey dobrze řobie tuřy. *RejKup* h3, f3, h7, i6v, p6, r2v (19); *Diar* 21, 33; *BielKom* C8; *LubPs* G, P4v marg; *RejWiz* 35v, 41v, 42v, 43v, 50 (11); iefliż więc tuřyřł řobie o řiłach twych dobrze [*si confidis in virtutibus tuis*] wyiedź do nas wpole *Leop* 1.*Mach* 10/71; *RejZwierz* 113v; *BibRadz* 3.*Reg* 22/13; *BielKron* 315v; *Mącz* 25d, 26a, 400a, 407c [2 r.]; Owřzem iáko Prorocy ludźiam dobrze tuřá/ A wie Bog iáko tácy řzářfiuá řwá duřá. *Prot*

B3; *LeovPrzep* [K]v; *HistLan* D4v; *RejZwierc* 86, 96v, 122v, 144, 250v (11); *HistHel* D2; *CzechRozm* Av, A7v, 78, 216, 236v; *KochPs* 95, 187; *CzechEp* 19, 106, 319, 325, [413]; *NiemObr* 166; *KochPam* 86; *KochWr* 39; *GrabowSet* Nv; Przeto tuż dobrze/ Hänno vrodziwa/ łobie/ Z twoich dárów znác/ że Bóg ieft łáfkáwym tobie. *KochFrag* 22; *KołakSzczęśl* C2; *RybGęśli* C4; *WujNT* Mar 10/49.

»dobrze życzyć, wieszować, życzący« [w tym: komu (7)] = *prosperos successus petere; benedicus* *Mącz*; *benevolus* *Calep* [szyk zmienny] (8 : 3 : 2): *RejPs* 80v; *BielKom* B3v; *LeszczRzecz* A5v; *BielKron* 42; *Optata loquere*, [...] Dobrze winłzuy. *Mącz* 267a, 12a, 45a, 87a; *ModrzBaz* 60, 87v; miłuyemy nieprzyacióły náłze/ y życźmy dobrze tym ktorzy nas nie náwidzą *SkarŻyw* 22; *Benevolus* – Dobrze ziczący. *Calep* 136a; *KlonKr* F4.

»dobrze ży(wi)ć, żywiący« = *commode vivere* *Modrz* [szyk zmienny] (13 : 1): *FalZioł* IV 5d; A załzby tho nic lepiej/ w thym zakonie żyło/ Ktory łam Pan wftáwił *RejZwierc* 105; *BielKron* 80v; *WujJud* 246v; Rękoiemłtwo mnogie pogubiło co dobrze żyli [*Fideiussio multos perdidit divites*]/ á miotáło imi iáko nawáłnościami morłkami. *BudBib Eccli* 29/21; *ModrzBaz* 3; *KochFr* 93; *PudłFr* 61; iákoby w pokoju żyć/ á żyć dobrze/ tego Krolowie oni wási nie omyłlili *GórnRozm* L4; *Calep* 55b; *GostGosp* 70, 152; *SkarKaz* 383a; *KlonWor* 48.

Wyrażenie: »dobrze zdrow« [szyk 15 : 3] (18): *LibLeg* 7/31, 10/114, 11/[32]; *POki* Krol łtary iego miłóć dobrze zdrow/ nietrzeba łie walnego á wielkiego niepokoju obawać. *LudWieś* A4v; *RejKup* f7v; *HistAl* A3; *BibRadz* 2.Reg 20/9; *AEtate et fortuna florere*, Być wprawey mierze łtáryy dobrze zdrowy/ piękny. *Mącz* 131b, 330d, 366b; *HistLan* D; A naprzod niema być [sakrament] dawan tym/ ktorzy łą dobrze zdrowymi. *KuczbKat* 230; *BudBib* 2.Mach 9/20; *StryjKron* 160; *ActReg* 144; *OrzJan* 65; *CiekPotr* 5, 81:

Szeregi: »dobrze a fortunnie« (1): *bene cecidit aut feliciter*, Dobrze á fortunnie łie przitráfiło. *Mącz* 29a.

»dobrze i (ani) poczciwie« (2): Náđ to y nieprzyaciellką corkę *Witelliusowę* ták dobrze y poczciwie wydał zá mąż/ by tho miał swoiey włafney vcźnić. *BielKron* 146; *RejZwierc* 27.

»dobrze a (i) porządnie« = *recte et ordine* *Modrz* (2): *ModrzBaz* 8v; gdy kto powinności łwey zániechawłzy cudzą ná łię przimuie/ zácźmy nic łie tám dział dobrze y porządnie nie może *Phil* S2.

»dobrze a pożytecznie« (1): grzełłni ludźye tákyy łpráwy dobrze á pożytecznye innym ludziom łpráwować mogą y łpráwuyą *KromRozm* III D3v.

»dobrze (i) szczęśliwie« (2): *propitio genio natus est*, Dobrze łzczęłliwie łie vrodził. *Mącz* 144a; *WysKaz* 3.

»dobrze i zbawiennie« (1): A toć ieft [...] co nas wyćwicza ták ná tym łwiećie żyć/ żebychmy mogli czáfu łwego dobrze y zbawiennie łkończć/ á łmierći y łądu łię nie łtrácháć. *WysKaz* 13.

W przen (11) :

Zwroty: »dobrze stać« [szyk zmienny] (10): przez urzędu ziemskiego żadna Rzeczpospolita dobrze a bez upadu stać nie może *Diar* 107; wten czás łwyát może dobrze łtać/ kyedyby gi mądrzy ludzye łpráwówáli. *GliczKsiąż* K8; Dwyec rzeczy łą/ wedle ktorych małżeńłtwo káźde dobrze łtoi/ poczciwość á pożytek *GliczKsiąż* Qv, B8, G7v; *OrzRozm* Q2v; thá ziemiá vrodzáiem/ byđłem/ miody/ y innemi rzecźami dobrze łtoi. *BielKron* 293, 162v; *OrzJan* 48; *PowodPr* 65.

»dobrze trzymać« = *ufać* (1): i stąd boży gniew przeciwko mnie okazuje/ że mi odjął rozum/ abych niemógł o swoim zbawieniu ani dobrze trzymać/ ani iakiemi nadzieie mieć. *MurzHist* Q4v.

b. Przyjemnie, miło; wygodnie (56) : ten gośpodarz był człowiek dobri/ a tę cnotę ośobną miał/ iż gościom dobrze łąć kazał *ForCnR* A2v; Po tej Coufortatywie Więć się nam dobrze pije *LudWieś* B5; Azaż niewiesz iż lepyey s cnotliwym łąfiadem. *RejWiz* 99; *RejFig* Aa4; *BibRadz Iob* 13/9; Lepiey się Pietrze twoiá żoná wyleży z Opátem Strzelenńskim niżli ty tu teraz *BielKron* 354v, 354v; Bene habitare, id est, bonam domum habere. Dobrze fiedzieć/ dobre mieřzkánie mieć. *Mącz* 151b, 341d, 500c; *GórnDworz* H6, S3v; *RejPos* 60v; *HistLan* C4v; *RejZwierc* 232a; *WerGość* 219; iák tu dobrze przemieřzkawáć/ w wierze, w łąńce łpolnie obcowáć. *ArtKanc* K11v; *BielRozm* 6; *Calep* 383a; dořýć áby Ziemiánin środkiem powinnym łobie żył/ łplácheć rządzny áby miał/ więc áby dobrze mieřzkał. *GostGospPon* 169; *WujNT Iac* 2/3; *JanNKar* A2v; nigdzież lepiey iáko w oney chwale Chryřtułowej/ przy Moyřezu y Heliařzu *SkarKaz* 122b, 551b.

dobrze komu (27): *OpecŻyw* 49, [57]v; OTo iák dobrze ieřt w wdzięczney łpołeczności/ Życ miłym bráćifřkom á mieřzkáć w iedności *LubPs* dd2v; *KrowObr* 119v; *BielKron* 435; *GórnDworz* G8, S8v; w tę walkę lepiey tobie v mátki być niż indzie *HistRzym* 15; Dobrzeć y chudzinie/ Kiedy łlawá łlynie/ łlawá pány czyni/ Niecnotá złe winy. *RejZwierc* 239, 68, 122v, 235v; *SkarJedn* 3, 293; mnie zmym miłym wřzędý Mężem dobrze być muři: bez niego nikędy. *KochFr* 86; *WerGość* 251; Y dobrzeć będzie řiedzić/ weřprzeřz się ná řienie/ Bá y řifřey od wiátru/ włánie iák przy řćienie. *WyprPl* C2v, C3; Piotr/ rzeķł do Ieřuřá: Pánie/ dobrze ieřt nam tu być [*bonum est nos hic esse*] *WujNT Matth* 17/4, *Mar* 9/5 [4], *Luc* 9/33; *SkarKaz* 122b [3 r.], 244b; *SkarKazSej* 677a.

Frazy: »(a-, i-)zaż (nie) lepiej« (3): Azaż lepiey iźci łopian pod okny łmierdzi á pokrzywá cie párzy *RejZwierc* 107v, 68; Wáłęřařz się z niedowiářtwem Zaż nie lepiey z towarzyřtwem? *MWilkHist* L2v.

»lepiej w niebie, w raju« (2 : 1): Mieřkam z nimi w rořkořzy/ iedno lepyey w niebye. *RejWiz* 66, 77v; *RejZwierc* 120v.

Szeregi: »błogo i dobrze« (1): Przeto bądź pocieřřona matuchno miłořciwá/ botz Iánowi nawieki będzie błogo ij dobrze *OpecŻyw* 49.

»dobro i miło; dobrze i mile« (2 : 1): O iákořz to dobrze y mile bráćiey mieřřkáć weřpołek [*ecce quam bonum et quam iucundum Vulg Ps* 132/1]. *KrowObr* 119v [*przeķład tego samego tekřtu SkarJedn* 3, 293]; O iako dobro y miło ieřt bráćiey/ v iednego oycá Ieřuřá Chryřtá *SkarJedn* 3, 293.

c. Łatwo, bez trudu, z powodzeniem, swobodnie [*w tym: moc + inf* (33)] (50) : Oná o to nic niedbáiąc/ Rzeķlá w tym go pořmiewáiąc: Mořeřz dobrze táń pořtáwić/ Wřzákci oczy ma moiá rzyć. *BierEz* Ev; Siekierá gdy dąb zwáliłá/ Z niegořz kliny vczyniłá: Aby się mogł lepiey łzczepáć *BierEz* L4v, M3; Wřfelki łluga boży dobrze moře bytz rzeřzon podolek/ abo niżřřa częřtz odzieniá Ieřuřá miłégo *OpecŻyw* 45; dobrze go daruiemy náydietz on dobrze przeci w iemu przyczynę łmierci *OpecŻyw* 117, 94v, 148v; *FalZioł* V 59; *BielŻyw* 144; *GlabGad* C4; Bo gdy byř ty chciał nieboře Wřzytko się łtać dobrze moře *RejJóz* E; *MurzOrt* B; *BielKom* E6v; *GliczKřięż* F3; *RejZwierc* 36; Cum moribus alterius congruere, Módz dobrze wycierpieć ynřzego obyczáye. *Mącz* 150a, 11b, 23a, 191a, 338a, 473d; wřzákře iż łye niektorzy kłifřery wiáruia/ dobrze vżywáć mogá tych lekařřtw/ křthore o żoładku łá nápiřáne *SienLek* 100, 6, 33, 186v; *LeovPrzepSamb* b4; *GórnDworz* L5, T3, X6v; Obraz duřzny

dobrze może być przyrównany wołku *HistRzym* 56v, 59; *RejZwierc* A2; w ten czas nalepiey trąfić na ich Woyłko gdy sie w zagony rozeydą *BielSpr* 67v; *WujJud* 57; Powiedaiąc zwycięstwo/ dobrze woyłko rufzyć. *HistHel* D2; *ModrzBaz* 137v; *SkarŻyw* 76; *GórnRozm* Fv, L3v; *ActReg* 97; *GostGosp* 120; temu wżyftkiemu rozum dobrze zdołać/ y wytrzymać może. *KochFrag* 47; *JanNKarGórn* D4; *GrabPospR* L3; *SkarKaz* 162a; *GosłCast* 47; *PaxLiz* B3v; Lecz tobie trzebá wielkiego dozoru/ Byś się miarkował kędy lepiej płynąć/ Gdzie ráfę minąć. *KlonFlis* F3v.

W połączeniu szeregowym (1): zręcznie/ lepiéy/ y przyftoynięy człowiekowi prawą ręką niż lewą robić. *SarnStat* 550.

Szereg: »łacniej i lepiej« (1): łacniej y lepiej nowe ludzi nauczyć wżyftkiego/ niż łtäre rozgromione zwieść. *BielSpr* 16.

5. Zgodnie z nakazami etyki; *bene Mącz, Modrz, Calep, Vulg; Cn, recte Mącz, Modrz, Cn; libenter Modrz* [wyraża ocenę ludzkich poczynañ według kryteriów moralnych] (684) :

a. Cnotliwie, zacnie, godnie; *bene Mącz, Modrz, Calep, Vulg, Cn; recte Mącz* (410) : Cznotę zawżze chwał czo ieft dobrze to rozmyłay *BielŻyw* 34; *RejKup* aa5, f3; *MurzNT* 38v; *KromRozm III* A4v; dobrze łoby poczyña tá małżonká/ ktora zawnfse Páná Bogá przed oczymá ma. *GliczKsiqż* P6; *KrowObr* 4v, 126v; *RejWiz* 45, 87v; ci ktorzy dobrze myślą otrzymáią miłofierdzie y prawdę. *BibRadz Prov* 14/22; [Luter] vpominał ie ná kazaniu áby łobie lepiej poczynáli *BielKron* 193, 19; Jákowąż tedy śmiałością nas potwarzáią y potępiáią w tym w czym łami dobrze się poftępować wyznawáią? *GrzegRóżn* [B4v]; Conscientia bene actae vitae, Wiádomość dobrze wiedźionego żywota. *Mącz* 373a, 233c; *OrzQuin* M3; *RejPos* 119v *marg*; Owa wżytko thám czo dobrze ná bárzo cienkiew nići zawnfzono być muśi. *RejZwierc* 64; *RejZwiercTrzec* Aaa2v; O iáko lepiej v Wáldenłow/ ktorzi łą w Czechách [...] v ktorych wżemu ludowi zábroniono igier/ tańcow/ y podpíjania. *ModrzBaz* 55, 8; *SkarŻyw* 463, 544; *CzechEp* 28; *KochDz* 109; *KochPam* 84; *GostGospSieb* +2v; nákoniec y nalepiey látá łwe tu łtrawiłzy/ y náłpokoyńey się z tym światem rozłaczywłzy/ niepodobna mi przedsię rzecz wytrwać furowość gniewu twego *LatHar* 644.

W przeciwstawieniach: »źle ... dobrze« [w tym: co źle co dobrze (21), źleli, dobrzeli (5)] = *bene aut male Vulg; bonum, malum Modrz* (51): *WróbŻołt* c4v; *SeklKat* R2; *KromRozm II* b; *GliczKsiqż* I2; A nie chciey iuż być ták łprołnym iáko Muł ábo Koń/ Ktorzy żadnego rozumu nic w łoby nye máyą/ Co zle ábo też co dobrze nic tego nye znáyą *LubPs* H4; *RejWiz* A5v, 62v, 134 [2 r.]; *Leop Is* 41/23; Bo kto sie zle záchowa/ złą też łławę miewa/ A kto dobrze dobrą też zawnfzdy pámięć miewa. *RejZwierc* 38v, 16; *BibRadz Deut* 1/39, II 90c *marg*; ośm lat dobrze sie łpráwował w łłużbie Bożey/ ále dwádzyeściá lath bárzo źle. *BielKron* [85²]v, 158 [2 r.], 213; AEruscare per fas et nefas pecuniam corradere, Nabywác pieniędzy/ lubo zlie álbo dobrze. *Mącz* 5a, 233c; *SienLek* 14v; *RejAp* 191, 194; Przyftoili łłáchćicewi tego páná ktoremu łłuzży/ we wżythkim łłuchác/ zleli/ dobrzeli: pocźćiwieli/ ábo niepocźćiwie *GórnDworz* L3, N, S3, Ff3v; *RejPos* 83v, 85, 141, 146, 323; *BiałKat* 218v [2 r.]; *RejZwierc* 84v, 91; *ModrzBaz* [41], 142v; *SkarJedn* 344; Zna co lepiéy/ á przedsię przy gorłzym zołtaie. *KochFr* 98; *ArtKanc* R17v, S11v; Nie może ten źle vmrzeć ktory dobrze żywie *KołakCath* C5v; *KołakSzczęśł* A4; *SarnStat* 1274; *PowodPr* 19; *SkarKaz* 85a, 310b; *GosłCast* 26, 44.

Przysłowia: Iáko kto dobrze żywie/ ták długo żywie. *KołakSzczęśł* C3v; *CiekPotr* 6.

coć z Bogiem to dobrze *RejFig* Aa5.

A kto fie tu zachowywa dobrze Bog kazdemu fnadz też płaci fzczodrze *RejJóz* Q4.

Fraza: »co dobrze to dobrze« (1): Trzebá iednák wyftrżégáć fie, ábyfmy lichwy tym tytułem pocźciwym zdobiáć nie przykrywáli, niech będzie co źle to źle, á co dobrze to dobrze. *SarnStat* 1274.

Zwroty: »dobrze mówić, mowienie« [szyk zmienny] (9 : 1): *BielŻyw* 47, 51; Iakóśz możecie mówić dobrze/ będąc złęmi *MurzNT* 61; [filozofija] yeft yákoby mátká dobrzecźnyenya y mowyenya. *GliczKsiąż* I3v; Czemu Antykryft tżáfem dobrze mowi. *KrowObr* Rr, 52 [3 r.]; *CzechEp* *3; *WujNT* 48.

»dobrze (się) sprawować« = *rectam instare viam* *Mącz* [szyk zmienny] (23): *OpecŻyw* 150; *BielŻyw* 127; *LibLeg* 11/20v; *RejKup* k2; *GliczKsiąż* D8v; *BibRadz* 4.Reg 22/2; *OrzRozm* T4; *BielKron* [85²]v, 228v; Iefliże fie tedy dobrze fprawować będziefz/ iuż będziefz v wfyfłkich miał tę terażnieyřą odemnie vcźzynioną chwałę. *KwiatKsiąż* Q2v; *Mącz* 418d; *RejAp* 194; *GórnDworz* I4; Kiedy będziefz Przykazánié Bożé przed oczymá miał: tedy będziefz dobrze fprawował drogę twoię *BiałKat* 23v; *RejPosRozpr* c2v; KTo fie Páná boi będzie fie dobrze fprawował [*Qui timet Dominum faciet illa*] *BudBib Eccli* 15/1; *SkarŻyw* 86, 260, 504; *ActReg* 26; *Phil* M3; Kápłani ktorzy fie w przełożenífwie fwym dobrze fprawuią [*bene praesunt*] niech będą miáni godnymi dwoiákiewy czći *WujNT* 1.Tim 5/17; *SarnStat* 594.

»dobrze (u)czynić, czyniący, (u)czynienie, uczynion; działać« = *postępować moranie, spełniać dobre uczynki; benefacere* *Mącz*, *Modrz*, *Calep*, *Vulg*, *Cn*; *recte facere* *Mącz*, *Cn*; *facere bonum a. bene* *Vulg* [szyk zmienny] (195 : 18 : 16 : 1; 9): myal cyem fyá ya polyepflic dobrze czyniac alye iefus dofic vczynyl vmarwłfi za myá. *BierRaj* 23v; *March*¹ A3v; *BierEz* G; *PatKaz* III 141 [3 r.], 141v, 142, 148v; *BielŻyw* 12, 51, 88, 96, 127, 130; *March*³ V2; *WróbŻółt* B, 13/1, Ev, 13/3, 52/2, 4; *RejPs* 147; *RejRozpr* B3v; *SeklKat* M, X3v [2 r.]; *RejKup* a8v, f6v, t3; *MurzHist* S2v; złoczyńca dobrze nieczyni *MurzNT* 61, 3v, 61 [2 r.], 81, *Luc* 6/27, *Ioann* 3/21; *KromRozm* II 13; *KromRozm* III E3; *DiarDop* 100; *GliczKsiąż* I3v; *LubPs* I2, I4v, K2; *GroicPorz* pp4; *KrowObr* 77; *Leop* 4.Reg 12/2, *Tob* 4/23, *Eccli* 35 arg, 42/14, *Is* 1/17, *Rom* 3/12; *RejZwierz* 10; *BibRadz* *Gen* 4/7, *Ps* 33/15, *Eccle* 7/21, *Ioann* 7 arg, *Rom* 3/13 [12], II 90c marg, 2.Thess 3/13; *OrzRozm* S2v; *BielKron* 3, 79v, 81, 94, 363v, 467; *KwiatKsiąż* H4, M3v; *Mącz* 116b, 211b, 283d; náftálá Biblia/ náthály ine pífmá/ kthore pokázuią drogę ludziom do dobrze czynienia *GórnDworz* A2v, C8, X5, Ee3v; *HistRzym* 113v; *RejPos* 342; *BiałKat* 28v, 218v, 358v; *GrzegŚm* 11; *KuczbKat* 420; *RejZwierz* 84v, 178, 217v; Dobrze czynić dla odpufzczenia grzechow nie zła. *WujJud* 108 marg, 48v, 53v, 66v, 69, 108 (20); *WujJudConf* 9, 65v, 66v [2 r.], 67, 112; *RejPosWstaw* [21²], 22 [2 r.]; *BudBib* *Gen* 32/12, *Deut* 8/16, *Ps* 37 [36]/3, 29 [28], *Eccle* 7/20 [21], 2.Mach 9/19; *BudNT* *Act* 14/17 [16], *Rom* 13/4, 2.Cor 13/7, *Gal* 6/11 [9], 1.Tim 6/18, *Petr* 2/14, 15; *CzechRozm* 213, 220, 229v [3 r.], 233, 243v; *PaprPan* Hh2; *ModrzBaz* 10v, 59, 66v, 68, 72 (9); *SkarJedn* 344, 366; *SkarŻyw* 100, 258, 263, 279, 337 (9); *CzechEp* kt, *3v, 1, 119, 138 marg, 311; *NiemObr* 99, 120; *WerGość* 203; my wfyfłcy wierni bądźmyřz vftáwicznie cźuyni/ w modlitwách, w dobrze eźynieniu/ cźekáiąc Páná k fádzeniu. *ArtKanc* T, P6, Q5 [2 r.], R17v, S11v; *GórnRozm* A3; *KochWr* 24, 32; *Calep* 136a; *Phil* F3; *LatHar* +2v, +++v, 375, 593, 668; Wiele ma życźliwych záfwe/ ten ktory záfwe dobrze cźyni. *KołakSzczęřl* C3v, C; Kroleřtwo niebieskie

zgotowane iest dobrze czyniącym: á nie wierzącym tylko. *WujNT* 107 *marg*; Podźcie błogofławieni weźmiecie krolestwo/ ktorzy [...] ípowiedáli fię grzechow íwych/ pokutowáli y dobrze czynili. *WujNT* 108, 16, 21, 25, *Matth* 12/12, 1.*Petr* 2/15 (52); *WysKaz* 4 [2 r.]; *PowodPr* 66; *SkarKaz* 85a, 312b, 350a.

»dobrze umrzeć« (6): Przed ítarością íobie rozmyíl aby dobrze żyw był, á potim aby dobrze vmarł *BielŻyw* 146, 43; *RejZwierc* 158v; day mi gorę nád nieprzyiaćielem moim/ ábych tu ná tym mieyfcu dobrze vmarł/ á tey iufz pokufy nigdy niemiał. *SkarŻyw* 135; *WisznTr* 15; *KołakCath* C5v.

»dobrze się zachow(yw)ać, zachowywający« [szyk zmienny] (17 : 1): *LibLeg* 11/92; *RejJóz* Q4; *RejFig* Ee2v; *RejZwierz* 38v, 101; Staroítowie aby íie lepiej záchowáli/ vrzędowi dofyć czynili/ vbogiej bráćiej niegroźili. *BielKron* 393, 157v, 224v, 313, 341v, 447; *KwiatKsiqż* H; pobaczy Ociec/ ífz oná pánienká iego corká/ bárzo fię dobrze záchowie w káżdey cnoćie *SkarŻyw* 183, 74, 183, 455; *SkarKaz* 517b; *KlonWor* 60.

»dobrze żyć, żyw być, żywiący« = *recte vivere* *Modrz* [szyk zmienny] (22 : 6 : 1): Boże wfzytkich dobrze żywiących wyzwól mie flugę twe^{go} ze wfzytkich grzechow *TarDuch* D6v; *BielŻyw* 92, 130, 146; *WróbŻółt* R8v, nn4v; *BielKron* 118v; Trudno íie náuczyć iáko dobrze żyć *RejZwierc* Bbb2v, B2v, 157, 158v [5 r.], [233]; *RejPosWstaw* 21v; *ModrzBaz* 3; trzy rzeczy mam przed íobą: ábo mnichem być: ábo puftelnikiem: ábo na oyczyźnie mieízkáiąc [...] dobrze wedle Bogá żyć *SkarŻyw* 332, 269, 353, 414, 570; *KochPieś* 47, 48; *ZawJeft* 22; *KołakCath* C5v; *WujNT* 505; *CiekPotr* A3v.

Wyrażenie: »dobrze nabyty« (9): Czo za zapłatę placzy pan Bog tim ktorzy niekradną/ ale íwego dobrze nabytego vdzielaia potrzebuiącym ludzám? *SeklKat* L3v; *SkarŻyw* 571; wracam com komu wydárł y w czymem kogo ofzukał. A nád to z dobrze nábytego/ dáię połowicę ná vbogie. *SkarKaz* 457b.

Zestawienie: »bractwo dobrze żyjących« (2): Ieft w Sennie bráctwo iedno/ íwieckich ludzi/ ktore zowiá bráctwo dobrze żyjących Pánny Máryey *SkarŻyw* 460, 460.

Szeregi: »dobrze i chwalebne« (1): tho czo íye dzyalo za przodkow náífyh [...] bylo wfzyíthko dobrze y chwalebnye *LibLeg* 8/133.

»dobrze a cnotliwie« (1): [ma tysiąc złotych] dobrze, a cznothlywie wífluzonego dlugu *MetrKor* 59/75v.

»doskonalej i lepiej« (1): Wkláíztorze onym przebył trzy látá/ chcąc doíkonáley y lepiej żyć/ níízli oni iego bráćia *SkarŻyw* 570.

»dobrze (albo) niedobrze« (2): A yákożkolwyek/ dobrze álbo nyedobrze/ wfíedífy/ vrzędowi íwemu dofyć nye czynią? *KromRozm III* Lv; *RejZwierc* 63v.

»dobrze a pobożnie« (3): *KłosAlg* A4v; o to íie pilnie ítaráli/ iákobyímy dobrze á pobożnie żyć mogli. *RejPosWstaw* 21v; *SkarŻyw* 269.

»dobrze a (i) poczcziwie (a. uczciwie)« = *honeste recteque* *Modrz* [szyk 3 : 3] (6): *MetrKor* 38/502; A ten possel wasch ktoregoície poílaly do nas dobrze a poczczywyie ííye zachowal *LibLeg* 11/92, 10/113v; *KuczbKat* 260; *ModrzBaz* 3; cudzey pochwały niech ten oczekawa/ ktory vcźćiwe á dobrze íie ípráwuie *Phil* M3.

»dobrze i pocześnie« (2): Iako ya tho vyem ysze mykolay plochoczky dobrze y poczesznye szya obychodzy wsyemy kszyaszaczey a nyekradnye any szlodzyeymy szyvye *ZapWarsz 1505 nr 2009, 1505 nr 2009*.

b. *Przychylnie, życzliwie, przyjaźnie, łaskawie; bene Mącz, Modrz, Vulg; libenter Modrz (274)* : opořła wařcha Kro. m. nyeracz řzye na nařz gnyewacz. bo mi go bendzyemi dobrze dzyerzecz v wyelkyey poczczywořczy *LibLeg 11/156; BielKom D8v; BielKron 146, 167v; Mącz 63c; RejZwierc 270v; KochPieř 21; GórńRozm M2v; GrabowSet D2*.

W przeciwstawieniach: »dobrze ... źle« (13): *GlabGad L7v; WróbŻořł T4v; SeklKat I2v; Proźbá/ áby pan dobrim dobrze/ á złym źle/ káždemu wedle zařług ie⁸⁰/ plăćć raczył. LubPs cc5 marg; Y nie mowřł Abřáłom z Amnonem áni źle áni dobrze/ ábowiem go miał w nienawiřci BibRadz 2.Reg 13/22; Prot A3v; RejPos 40v; pewnoć [sprawa] zła zle oddána będzie/ á dobra dobrze. RejZwierc 147v, 94v; KochPs 111; CzechEp 101; CiekPotr 47; GosřCast 62*.

Przysłowie: Zadobre ządze dobrze pan Bog placy *SeklKat N2*.

Zwroty: »być komu dobrze« = *amicitiam auspicari, bene velle alicui, favere, intimum esse, studere Mącz (10)*: Provecti longius in amicitiam, Długo řobie dobrze byli. *Mącz 478a, 120a, 134a, 190a, 386a, 423c (10)*.

»(być) dobrze z kim« (13): Wdowiec z wdową/ rzadko dobrze z řobą. *BierEz P; LibMal 1551/164*; Ten teź był wielkim nieprzyiacielem Rzymiánom/ ále potym ták dobrze z nimi był áż im w opiekę řwe řyny po řmierci poruczył. *BielKron 130, 169, 182v, 214, 223, 250v; Mącz 253a, 304a*; Bo kto chce z nim dobrze być muři mu řolgować/ A iego márníym řpráwam záwřdy pochlebowáć. *RejZwierc 270, 246, 270*.

»dobrze [z kim a. miedzy kim] mieszkać« = *in gratia esse Modrz (7)*: kazdzy przyacziele ktorzi dobrze miedzi řobą miefzkayą. bedzie kozdj powynien vřliferzawřzi [!] yz řye yemv fortunnie wodzy temv řřie weřfelicz y radowacz. *LibLeg 10/148v, 7/41v, 42*; wzyął teź ná pomoc y řámřiády řwoie s ktoremi dobrze miefzkał *BielKron 11v, 163v, 459v; ModrzBaz 66v*.

»dobrze się obchodzić« (4): Papieř y Krol řiřzpániey do Perlámentu Paryřkiego piřáli/ áby řie lepiej obchodzili z ludźmi vczonymi *BielKron 203v, 67, 355*; Rozumiem Páńgraczy Ze řię zemną obędziefz lepiej, niźlim teraz Dořwiadczył *CiekPotr 37*.

»dobrze przyjąć, przyjęty« = *bene accipere Mącz (2 : 1)*: *RejKup z7*; ma go [syna] ták wypráwić á nágotowáć/ yáko by dobrze przyjęty był *GliczKsiąż E8; Mącz 214c*.

»dobrze [z kim] trzymać« = *być w sojuszu, przyjaźni (2)*: *LibLeg 7/41*; wolemy/ iź ták rzekeř/ błádzic ze wřzyřtkimi Oycámi řwiętyymi/ a niźli řtobą vpornym Heretykiem/ iáko ty mniemařz/ dobrze trzymać. *WysKaz 31*.

»dobrze (u)czynić, (u)działać, sprawić, czyniący, czynienie« [w tym: *komu (187)*] = *obchodzić się z kim dobrze, wyřwiadczać komu dobrze; bene facere Modrz, Vulg; beneficium conferre Mącz; commodare Modrz; operari bonum Vulg (179 : 10 : 4 : 2 : 2)*: *BierEz G, K4v, M, M3, M4, P3v; OpecŻyw 52, 70; BielŻyw 17, 34, 44 [2 ř.], 51, 144; GlabGad L7v; March³ V7; WróbŻořłGlab A3v; LibLeg 10/62, 63; RejPs 96v; SeklKat Fv [2 ř.], Iv, I2v; ten řám řediny Pan [...] Tenćz wřytko dobre řpráwij Gdy nat tobą Łařtę [!] z yawij *RejKup ř7v, ř4v; MurzNT Matth 12/13, k. 56; BielKom B8v, C5; GliczKsiąż**

M2v, N8; *LubPs* Y2v *marg* [2 r.], Z6v, aa2, cc5; *KrowObr* 62v; *Leop* Ios 24/20, *Eccli* 49/11, *Sap* 3/5, *Ier* 32/41, 2.*Mach* 1/2, *Mar* 14/7; *BibRadz* *Gen* 12/16, 2.*Reg* 9/7, *Ier* 32/40, 41, *Matth* 5/44; *OrzRozm* P2, P2v [2 r.], R3v; *Mqcz* 122c, 151d, 273d, 378b; *Prot* A3v; *GórnDworz* Aa2; *RejPos* 40v, 45, 204v, 243v, 256, 317v; bliźniego miłować/ ięft iemu dobrze czynić. *RejPosWiecz*³ 99, 99; *HistLan* F3v; *KuczbKat* 420; *RejZwierc* 94v, 98, 99v, 100v, 174 (22); *RejPosWstaw* [41⁴]v; *BudBib* *Gen* 32/9, 12, *Num* 10/29, 32, *Ier* 32/40, *Eccli* 14/11, *Bar* 5/33; *BiałKaz* Mv [2 r.]; *MurzNT* *Matth* 5/45, *Gal* 6/12 [10]; *CzechRozm* 91v, 113v, 243; *KarnNap* D4; A toć ięft włafna y prawdźiwa fczodrośliwość/ vczynić dobrze [*beneficium esse*] temu/ kto tego żadnym fpoľobem niemoże nągrodzić. *ModrzBaz* [38]v, 5v, 62, 67v, 68, 69, 71v; *KochOdpr* B2; *SkarŻyw* 86, 103, 114, 189, 238 (16); *CzechEp* 8, 16, 18, 21, 45, 60, 101; Dáremnąś pracą podiał/ czyniąc dobrze złému/ Bo fię on nieodéymie przyrodzeniu fwému. *KochFr* 102, 59; *ArtKanc* C18 [2 r.]; *Phil* F3; *KochCn* B2v [2 r.]; *LatHar* 40, 166, 260, 324, 325 (10); *KoľakCath* B2v, C3v [2 r.]; *KoľakSzczęśł* B2v [2 r.], C3; dobrze czyńcie tym ktorzy was máią w nienawiści *WujNT* *Matth* 5/44, *Mar* 3/4, 14/7, *Luc* 6/9, 27, 33 (14); *SkarKaz* 6b, 203a, 278b, 280b, 312b (12); *VotSzl* B2v; *CiekPotr* 22, 35, 47; *GosłCast* 18; *SkarKazSej* 665a, 667a, 670b [2 r.]; *ZbyłPrzyg* B3.

»dobrze się zachować« [w tym: *komu* (12), *przeciw komu* (3), *z kim* (3)] = *bene mereri de aliquo* *Mqcz*, *Modrz* [szyk zmienny] (19): ony thefz mogą po náfzey smyerczy samy fzsobą dobrze szyą zachowaczy, y przyafłzny myeczy y przymyerze. *LibLeg* 7/41, 7/41, 41v, 9/50, 10/66, 11/88v; *GliczKsiąż* G2v, N5, N6, N8v; ci ludzie doľyc fię nam dobrze záchowáli [*boni satis fuerunt nobis*] á nie vprzykrzyli fię nigdy *Leop* 1.*Reg* 25/15; *BielKron* 223, 316v; *Mqcz* 24b; *BielSat* N4v; *ModrzBaz* 15v, 39v, 74v; Płákánie nád vmárłym ięft świádectwo cnot iego/ iż fię ludziom dobrze záchował. *SkarKaz* 385b.

»z kim dobrze żyć« (1): Pan Hetmąn [...] z PanemWoiewodą Poznanskim wprziazni dosyc dobrze żył. *ActReg* 155.

Szeregi: »uprzejmie (a) dobrze« [szyk 3 : 1] (4): *Intimus sum illi*, Ięftem mu vprzejmie dobrze. *Mqcz* 172b, 72c, 78c, 506a.

»dobrze i (a) wiernie ((i) sprzyjaźliwie)« (3): thak mi miedzi sobą slyvbyli fskrolem polfkim dobrze a wyernye przyaczielsthwo miedz *LibLeg* 10/56v, 11/22; A by też dobrze z námi y nawierniey byli/ Tedy ze wfchodem fłóńcá ták fię záwaśnili *RejZwierc* 246.

6. *Dodatnio, pozytywnie, chwalebnie; bene* *Mqcz*, *Modrz*, *Cn* [występuje w połączeniach z wyrazami oznaczającymi opiniowanie o kimś] (121) : Co gdy fię ftánye/ káždemu fię tho podobác musi y Bogu przyjemno/ y ludziom dobrze fię widzyeć będye. *GliczKsiąż* O, C6v; *KrowObr* 52; ci fwoie dzieie pífmem iáwnie wyftáwili/ więcey dobrze niż fię działo *BielKron* 337v, 148; *Mqcz* 26a; kto chce wyść dobrze/ miedzy ták wielem ludzi/ [...] potrzebá mu fwego włafnego á dobrego baczenia *GórnDworz* K5; Aczem pewien że tę náfzę pracę lepiey potomni ofádzą. *BudNT przedm* d2; *PaprPan* Xv; *BielRozm* 10; *SarnStat* 454.

W przeciwstawieniu: »dobrze ... źle« (3): [*uczą was*] o fobyte dobrze/ o inych źle rozumyeć *KromRozm* I D; *GórnDworz* D4; *WerKaz* 291; *CiekPotr* 70.

Zwroty: »dobrze [o kim] mowieć« = *optime loqui de aliquo* *Mqcz* [szyk zmienny] (10): *OpecŻyw* 85v; Z ktorich przyaciele chcefz mieć o nich zawždy dobrze mow. *BielŻyw* 44; *WróbŻółtGlab* A4v; To

mi miło iż dobrze/ mowifz o fwym bodze *RejJóz* C2; *MurzNT Luc* 6/26; *Mącz* 266d; *GórnDworz* Dd8; *BudBib Num* 10/29, 1.*Reg* 19/4, *GosłCast* 44.

»dobrze się popisać« [szyk zmienny] (5): tá była głowá/ która będąc krafną yefli fie nye dobrze rządzi/ fwą gładkołcyą fie dobrze popifác nye może *GliczKsiąż* P8v; *GórnDworz* D4, E2v; *ModrzBaz* 51, 129.

»dobrze [o kim, o czym] rozumieć, rozumienie« = *recte sentire* *Modrz* [szyk zmienny] (19 : 1): *KromRozm I D*; *MurzHist R*; acz o wszech dobrze JKM rozumie, ale jenak [!] zna, że nie we wszech jednaki dowcip jest *Diar* 82; *DiarDop* 100; *BielKron* 194; Bifkup do pewnego kłařzthoru mniřzek w Padwi/ dał mnichá/ o ktorego y náuce/ y przykłądnym życiu wřzytczy ludzie dobrze rozumieli *GórnDworz* Q2v, Xv; *BudBib* Bv; *MycPrz I* B4; *CzechRozm* 98v, 102v; *KarnNap* F2v; *ModrzBaz* 86v; Bo wiele ich y ná poły dořkonałych/ ktorzy w tym fię do końca zwyciężyć nie mogą/ áby o ludzkie o łobie dobrze rozumienie dbác nieco niemieli. *SkarŻyw* 108; *NiemObr* 163; *Phil* D3; *OrzJan* 36; *SarnStat* 1119; *SkarKaz* 279a; *GosłCast* 5.

»dobrze słynąć« (4): Bo kto w ludzkich vćciech dobrze řlynie snadz y pańska łaska go nie minie *RejJóz* Q4; *RejZwierz* 65; *GrabowSet* B3v; wypełnienie powinności ná wieki wřzędzie dobrze řlynąć muř. *SarnStat* 1002.

»[o kim, o czym] dobrze trzymać, dzierżyć« = *bene existimare de aliquo* *Mącz*, *Modrz*; *optime sentire de liquo, creta notare* *Mącz* [szyk zmienny] (13 : 11): *OpecŻyw* 85v; *ForCnR* Cv; *WróbŻółtGlab* A4v [2 r.]; *RejJóz* O2; *GliczKsiąż* B5v, L4v; wřzak żem ia ząwřdzy o iego ofobie dobrze dzyerzał/ co fie to może okázác řpifania mego *BielKron* 195v, 429; *GrzegRóżn* Iv; *Maledicus in omnes*, Nie dzierży ni o kim dobrze *Mącz* 205c, 68c, 111a, 265c, 266d; *GórnDworz* Gv; *KuczbKat* 310, 380; Bo te pochwały pifzą żywym á przytomnym/ o ktorych dowćpiech dobrze trzymamy *ModrzBaz* 61v; Oni fię zdziwią řfz Heretyk ták wielki/ tak dobrze o Kátholikách trzyma. *SkarŻyw* 86; *WerGoř* 204; *PowodPr* 35; *GosłCast* 44, 70.

»dobrze wspominać [kogo]« [szyk zmienny] (4): *RejWiz* 123; ná iednym mieyřcu wřzyřcy bárzo [was] dobrze wřpomináli *RejZwierc* 89; *SkarŻyw* 278; *CiekPotr* 70.

Wyrażenia: »dobrze wzięty« (1): dworzánin niechay fie na pokoj páńłki niewezwánym będąc/ nigdy nie řifnie/ chociař by teř był dobrze wziętym v páná *GórnDworz* K7v.

»dobrze zasłuzony, zachowály, zawołany; dobrze zasłuzzyć, zasługowác a. przysługowác« = *bene meritis* *Mącz*, *Modrz*, *JanStat* [szyk 43 : 1] (27 : 4 : 2; 6 : 5): Dobrze zařluzonych řzanuy, rořkořzy ząwřze fie waruy. *BielŻyw* 20; potrzebá yeřt/ żeby ocyec chcąc myeć dzyeći řtáteczne/ y v ludzi dobrze ząwołáne/ nyepomáłu o to řye řtárał *GliczKsiąż* B; *RejZwierz* 24v; *BielKron* 395; *KwiatKsiąż* G2; *Mącz* 218b [2 r.], 287b; *RejPosWstaw* [41⁴]v; *MycPrz II* Dv; *BiałKaz* K, K2; *ModrzBaz* 66v, 118, 118v, 119, 134 (9); *StryjKron* 421; *ZapKořcier* 1582/32v; *PapřUp* K3v; *ActReg* 24, 164; nic zacnieyřzego człowiekowi dano być nie może [...] áby fie dobrze R. P. ząřluzył. *Phil* Fv, D2; *OrzJan* 98; *SarnStat* 35, 70, 71. 78, 181 (15).

Szereg: »dobrze i zacnie« (1): żaden Chřeřćiánin tey Páńłkiey vřtáwy lekce łobie wáżyć niema/ ále o niey bárzo dobrze y zacnie rozumieć powinien *KarnNap* F2v.

7. Korzystnie, z pożytkiem, wartościowo; wyjdzie na dobre; w comp może też oznaczać: lżej, mniej źle, znośniej; *melius est Mącz, Modrz, Vulg, Cn; satius est Mącz, Cn; expedit, praestabile est Mącz; commodius a. optimum a. rectius a. utile est Modrz; bonum est Vulg* [występuje wyłącznie w funkcji orzecznika; w tym w comp (841), sup (45); przy podmiocie wyrażonym inf (843), zdaniem (319)] (1306) :

a. O sprawach bytowych człowieka [w tym comp (268), sup (30)] (570) : Lepiejciem w dołtaku być/ [...] Niżliby o fie nic niedbał/ Od przytaciół potrzeb żebrał *BierEz G*; Gdy togi toną ná morzu: Ná ktorey lepiej być łtronie/ A ktora pierwey zátonie? *BierEz I4v, I4v, R2v*; Baranki nalepiey *Khleńnić*/ albo Trzebić na łchodu księżyczka *FalZioł IV 1d, IV 19b, V 37, 50, 65v (12)*; *GlabGad E8v; March¹ Dv; WróbŻółt S6v; LibLeg 10/66, 11/11v, 12, 13; RejRozpr Bv, G3v; RejJóz A7, L8v, Mv*; Dobrze mu dlia gradu fluzicz I wijnych go rzećach vżicz *RejKup q8v, e3; KromRozm I Nv*; Co lepyey yeft/ yeſli máthká fwemi włafnemi pyerfýami dzyecyę kármić ma/ czyli yemu chować mámkę. *GliczKsiqż D2, D4v, G7, G7v, G8, O8*; lepiej ieft áby włzytki łpráwy Sądowe y zapify/ wyrozumnym włafnym łęzykiem piłáne były *GroicPorz ev, y, gg2v; RejWiz 39, 59, 97v; Goski A2v, A3, *2v, *3, *3v (10)*; DObrzeby piwowarze/ wczás zówrzyć piwo *RejZwierz 136v, 85v, 122v, 138*; Lepiej byłmy byli pomárli w Egipcie/ gdyełmy mieli chlebá y mięłá dołyć. *BielKron 31, 16, 40v, 48, 147, 307v (18)*; *BielKronCies 477; Mącz 234d, 281d, 419c; SienLek 178v; GórnDworz C2v, F8, K2v, M5, O (8)*; *HistRzym 36, 59v; RejPos 218; BielSat B3, N; HistLan B3v, F5*; Ale nalepiey gdy gość od ciebie niechce długo z domu/ [...] odieđz go *RejZwierz 150v, 6v, 64v, 98v, 107v, 233v (25)*; lepiej ieft tyfiac koni mieć ćwiczonych á zwyczáynych ludźi niż dziełięć niećwiczonych. *BielSpr 8, 16v, 18, 28v, 63, 63v (25)*; *WujJud 2; BudBib Gen 29/19; MycPrz II B; Strum C2, F2, I4v, M2, O3, P2v (18)*; *PaprPan Ff3*; mniemałby kto/że lepiej pieniężną winą kárác mężoboyce *ModrzBaz 27v*; dobrzeby wczás przez woźnego obwołać [*per praeconem proclamari perutile est*]/ áby káždy przed czáfem konie dobre łobie łpráwił. *ModrzBaz 110, 29, 47, 94, 111v (16)*; *SkarŻyw 125; StryjKron 76; BielSjem 33, 36; KochPieś 7*; lepiéy/ póko mam baczenie/ Ten móy włafny tełtáment dáć wam w poruczeniu. *PudlFr 77, 44; BielRozm 11*; dáleko lepiej było z przodku lekárzá łłuchác *GórnRozm K2v, B, Hv, H2, K3v, Mv (12)*; *PaprUp H3v; ActReg 6, 71, 83, 87, 102 (10)*; lepiej ich [*świni rodnych*] chować mniey á łtufto/ niż wiele chudo. *GostGosp 118*; Piwo młode oddáwác łzynkarzom: bo to y źimie dobrze/ y lećie *GostGosp 138, 58, 70, 72, 104, 144 (21)*; *GórnTroas [3]; LatHar 650; RybGęśli B3v; SarnStat 44, 301, 645, 1286*; Dobrze gdy zoná pilnuie kądziele *KlonKr C2; KmitaSpit B3, B4; VotSzl D2v*; łpraw ludzkich v Sądu zówiedaczowi: im Spráwá niełpráwiedliwłza y gorłza, tym lepiej. Więcey dádzą á łłufznie *CiekPotr 65; GosłCast 43; PaxLiz B4; SkarKazSej 669b; KlonFlis C2v; ZbylPrzyg B4v*.

dobrze komu [w tym: w użyciu *emph (13)*] (36): Lepiej było nam dań dáwác/ Niżli w domu zboyce chować. *BierEz N, P4v, Qv*; takiemu nalepiey ieft oddalać fie od gri/ aby tak pienędzy [!] y zdrowia z nimi nie przegrał. *FalZioł V 66v; LibLeg 6/191v; RejKup cc3; RejZwierz 36v; BibRadz Ex 14/12, Num 11/18; BielKron 50v, 67v, 107, 108v, 113v, 116, 210; RejAp 28; HistRzym 19; BielSat D2v*; Złothnik gdy komu złoto álbo łrebro robi/ tedy iemu dobrze iż pieniádze bierze/ á owemu też dobrze iż złoto álbo łrebro do domu odniefie. *RejZwierz 94v, 17, 94v [2 r.], 95 [2 r.], 149; Strum M4v; ModrzBaz 88; BielSjem 32; BielRozm 27; SkarKaz 85b*; Lepiej fię tobie ná piafek wywinác/ Niź wártem płynác. *KlonFlis F2, F2; ZbylPrzyg B4v. Cf dobrze komu w czym.*

dobrze komu w czym (2): pánie łtáry/ Day czyrwoná [suknię] przedzyáláć/ dobrze wam ták w łzárey. *RejWiz* 57; *KochFr* 51.

W połączeniu: »(a)zaż (nie) lepiej« (12): Coż po tym iż małż dofyć á nie znáć ná tobie/ Załż lepiej iż ledá kto weźmie to po tobie. *RejWiz* 51v; *RejFig* Aa6v; *RejZwierz* 112v; Azałż łie nie lepiej z żonką/ z Vrzędniczkíem/ [...] ráno włtawšy nadobnie námowić *RejZwierc* 106v, 27, 172, 177v [2 r.], 186, 187 [2 r.], 247v.

Frazy: »(wždy, to) lepiej niż(li) nic« (2): *RejZwierc* 112v; Dano mi tylko ieden potroyny: lecz y to Lepiej niż nic. *CiekPotr* 66.

peryfr. »w rewerendzie czy lepiej w sajanie?« = *zostać duchownym czy dworzaninem?* (1): mnie też čás o łobie porádzić. Iełli mi w rewerendzie/ czy lepiéy w łáianie *KochFr* 51.

Szereg: »nalepiej, (napoćciwiej) (i) napożyteczniej (a. naużyteczniej)« (3): *LibLeg* 10/71, 11/27v; żebyłmy my/ [...] ták w tym połtąpili/ iákoby było nalepiéy y naużyteczniéy Rzeczypółpolitéy. *SarnStat* 88.

a. *O korzyściach wypływających ze stosowania leków, rad lub zabiegów lekarskich* (264) : Też człówiek ktori ma łuchoti Dobrze aby fiedział w boru między prawá łośniná *FalZioł* I 116b; Też na bolenie zębów y komu zęby prochnięá dobrze dzierzć w włciech galbanum dla vmocnienia y oddalenia bolełci zębów. *FalZioł* III 33d; by było daleko lepiej by k temu mogła baba przydz aby takowe dziecię [...] w żywoth matki wetkała *FalZioł* V 21a, II 22v, IV 6a, 11d, 28d, V 59v (115); Czemu dobrze pić przy obiedzie. *GlabGad* G5, I6v, K7, K8v; Dobrze krew pułzczać *Goski* *4v, ktv, *2, *3v [2 r.], *4, *4v; Lepiej dwákroć ieść przes dzień niżli ieden raz wiele *SienLek* 10; Nalepiej w tey niemocy dáleko iecháć po wodzie *SienLek* 92v; Dobrze też w téy chorobie wwiązać koniowi pod gárdłem/ pokrzywnégo korzenia *SienLek* 183v, 10v, 33, 44, 103, 120 (88); Medyk ma obmyślić čás/ kiedy to pićie nalepiéy dáné być może *Oczko* 22; [by kto] ołłábieńia iákíego niemiał/ [...] tedy bédzie bárzo dobrze/ kołaczki [...] dáć mu vczynić *Oczko* 38v, 16v, 19v, 24, 31v [2 r.] 32.

dobrze komu (32): Też kto ma drzenie fercza dobrze takiemu granata, iadać *FalZioł* III 21a, I 155d, II 5a, IV 12b, 15a, V 36v (19); Dobrze iey [chorej] też przy łobie nośić zieloná żábkę łuchá ná proch łłuczóná *SienLek* 111, 29v, 33, 90v, 110, 132 (13).

dobrze przeciw czemu (2): Dobrze też przeciw glistom wierćieć lebiódkę z kożim mlekiem *SienLek* 103, 96v.

dobrze na co (8): Sok złóthogłówow [...] łtrochá łzafranu zmiefzany iełt dobrze na ięcżmyki y na opuchlinę ktora bywa pod oczyma *FalZioł* I 15d; Téż dobrze ná dżiwé mięso/ wárzyć w winie álbo w wodzie łiemię konopné *SienLek* 184v, 66v, 116v, 119, 127, 143v, 180v.

W przen (1) :

dobrze na co (1): Dobrze też y ná te zabáwy/ iáko zarázy czálem łumnienia ludzkiego/ [...] bráć iákíe lekárltwa/ y preferwátywy. *LatHar* 254.

b. *O wartościach niematerialnych [w tym comp (577), sup (15)]* (736) : A włłakoż dobrze iełt/ iijże acż nás miłółtz bożá ode złégo nie odciągá/ acż nitz ale boiáźń piekielná niecháy nás włciągá *OpecŻyw* [192]v, 55, 70, 158v; *MetrKor* 46/175v; *BielŻyw* 55; *RejPs* 81v, 87, 129v, 173, 209; nieyełt dobrze zicz łnymy yakobi owcza zwyłkiem *LibLeg* 11/57, 11/13, 45v; *RejRozpr* A4, E2v, F2v, F4,

G2v, I2v; Acz by dobrze też wam za złe złe też ta kież oddać *RejJóz* O8, E6v, L8v, N6, O3v, P3v (13); iake fię w nich Bałwophalftwa dzieiā/ lepyei teras milczeć niſli krotko otim pyſſać *SeklKat* E2, B3, I3v, x3; *RejRozm* 402; Bo lepiej za ten gros kupicż Niebo ſobie niſli przepicż *RejKup* q8, c5v, m7v, n4, p4, t2 (15); *KromRozm I* Av, C, Kv; *MurzHist* C3, R4v; *MurzNT* A4; *KromRozm II* n2v; *KromRozm III* K; *BielKom* D3v, F3, F6, G, G3; Yáko thedy dobrze gdy pan łáſkaw ná ſłuſebniki fwe y one częſto opatrza *GliczKsiqż* M7, G8v, K2v, O4, P3v, Qv (25); *LubPs* gg5v; *GroicPorz* dd3, dd3v; lepieyby teras w gnoiu z Lázářzem leżeć/ nędzę ćierpieć/ [...] á niſſli potym wietznie *KrowObr* 126, B4, 222v, 255v; A lepieyby fię vczyć tákich przyſtoynoſci/ Ktozemiby ſwoy ſtan wieſć w zacney pocźciwoſci. *RejWiz* 5v, 68v, 69, 123v, 157, 162v (12); *Leop Gen* 1/10, 18, 21, *Ex* 14/12, 2.*Reg* 24/14 (9); *OrzList* cv; *RejFig* Bbv, Ccv, Dd; *RejZwierz* 3v, 42, 103, 121, 138 (12); *BibRadz Eccle* 7/19, II 178c; *OrzRozm* B2, L4, O2v [2 r.], O3; *BielKron* 71v, 80v, 108v, 211v, 215, 410; *GrzegRóżn* Ov; *KochSat* [C2]v; *KochZg* A3; *KwiatKsiqż* H2v; Meliusculum est movere, Lepiey yeſt nápominać. *Mqcz* 214c 397b; Dobrzeć fię trzymać piſm niektorych z nowego Teſtámentu. *SarnUzn* G3, G3 [2 r.]; *SienLek* 5; *LeovPrzep* a2v; Aniſ ieſt ciepły áni zimny/ lepiey ábyſ iuſ był álbo ciepły álbo zimny [*Vulg Apoc* 3/15]. *RejAp* 42v, 43v, 106v, 111, 136v, 147v (9); *Górndworz* E, G5v, H4v, M2, Z2v (17); *HistRzym* 86, 100; lepiey ieſt wierzyć vſtáwam oycow ſwíetych/ niſli iednemu ſámemu Kriſtuſowi. *RejPos* 197v, 138v, 163, 277, 315v, 332 (32); *BialKat* d4v; *BielSat* D2; *GrzegŚm* 64; *HistLan* C3, D3v; Dobrzeć ieſt kto z oſobna przyiacielá iákiego wſpomaga/ rátuie/ y czym moſe ſobie go powinowáci. *RejZwierc* 101v, 17v, 55v, 91, 189v, 273 (31); *BielSpr* c, c2, 61, 69v; *WujJud* 44, 70v, 207v, 247v, L12v; *BudBib Gen* 1/10, 12, 18, 21, *Eccle* 7/18 [19]; *MycPrz I* [D]; *BudNT 1.Cor* 7/26; *CzechRozm* 189, 213v, 233v, 252v, 259v; *PaprpPan* Ff3v; nalepiey to Bogu polecicż *ModrzBaz* 2; O iáko dáleko lepiey ieſt áby tego dſiatki niewiedſiáły/ á vczyły fię tych rzeczy/ ktoreby im pomagály do cnoty *ModrzBaz* 12, 15v, 35, 47, 87v, 142 (10); *SkarJedn* 204, 381, 402; *KochOdpr* D, D2v; *SkarŻyw* 59, 71, 456, 471, 493 (8); *KochTr* 24 [2 r.]; *MWilkHist* A2v; *CzechEp* 43, 76, 101; *CzechEpPORz* **3; *NiemObr* 76; *KochFr* 73, 98, 102, 109; *KochSz* A2v; *WerGoſc* 221; *BielSjem* 15; CHłop káždy ſkápy/ ácz ieſt y náder bogáty/ [...] nie vmié vżywáć co mu ſczęſcié dáło: Lepiéy áby nie miał nic/ álbo bárzo máło. *PudlFr* 20, 42, 49; *BielRozm* 24; *GórnrRozm* B4, Ev, F3, I, I3, Mv; *ActReg* 64; *Phil* I2; *KochCn* B4; *GrabowSet* B, D4v; *KochFrag* 24, 53; *OrzJan* 20; *WyprPl* A4; Krzyſem ſ żegnánie dobrze ieſt. *LatHar* 57 marg, +6, 130 marg, 138, 252, 397, 650; *RybGęſli* B3; *WujNT* 470, 594, *Philipp* 1/23; *WysKaz* 41; *JanNKar* A2; *SkarKaz* 123b, 352b, 383a, b, 386a; *VotSzl* Dv, D2; *CzahTr* D2v, E3v, F2, I3; Lepiéy ieſt wiáreż złamáć/ niſ mówić źle wiécý. *GoſtCast* 29, 25, 26, 27, 29, 42 (13); *SkarKazSej* 673a, 697b [2 r.], 702b; *SzarzRyt* D3v.

dobrze komu (123): *BierEz* B2v, N4v; *OpecŻyw* 191v; *SeklKat* Yv; *RejKup* c2v, c3v; lepiey by thobie było s twych złóci pokutowáć/ nizliby od nas krziwdę wielká miał podiáć *HistAl* C7, N3v; *MurzHist* R4; *MurzNT Matth* 18/2, 9, *Mar* 9/41 [2 r.], 42, 44, 46; *GliczKsiqż* L2, P7v, Q; *KrowObr* B4, 63; *RejWiz* 18v, 162v; *Leop Ps* 118/71, *Mar* 9/41, 42, 44, 46, 14/21 (9); *RejZwierz* 35v, 104v, 110v; *BibRadz Matth* 18/7, 8, 9; *OrzRozm* O3; *BielKron* 12v, 59v, 200v, 224v, 366; *GrzegRóżn* K3v; *Mqcz* 166d, 419c; *OrzQuin* F2; *RejAp* 27v, 66, 110v; *Górndworz* N2v; Złoczyńcomby dobrze by im tho człowiek mogł odpuſcić. *RejPos* 235 marg, 123v, 129, 175v, 180v, 342 [2 r.] (13); *RejZwierc*

158v, 164v; *WujJud* 210v [2 r.]; *RejPosWstaw* [41²]v; *BudBib Thren* 3/27, *Ion* 4/3, 8; *WierKróc* B2v; *BudNT Mar* 14/21, 1.*Cor* 7/26; *CzechRozm* 74v, 216v, 225v, 251; Lepiey nam było/ dzieci miłe/ śmiercią fię od tákiej fprofności wykupić. *SkarŻyw* 58, 4, 15, 285; Nielepieyże było Zdraycy męźnie á sławnie vmrzeć. *StryjKron* 220 marg; *CzechEp* 62, 237; *WerKaz* 301; *BielSjem* 4; *KochPieś* 26; *PudłFr* 35; *GórnRozm* B, M4v; *LatHar* 52, 133, 592, 607, 664, 691, 706; *WujNT przedm* 21, *Matth* 18/6, 8, 9, 26/24 (15); *PowodPr* 83; *SkarKaz* 38b [2 r.], 387b, 421a; *SkarKazSej* 697b [2 r.].

W połączeniu: »(a-, i-)za (-ż, -li) (nie) lepiej« (41): Azaby nye lepyey iżebyś ty do nas do kołćyoła przyśledł? *KromRozm* I P3; *MurzHist* N4; *Diar* 35; za nam nie lepiey było fprawiedliwie/ Obchodzić fie ná fwiecie s káżdym *RejWiz* 162v, 38v, 60v, 99, 124; *RejZwierz* 10v, 36v, 104v, 110v, 112; *RejAp* 189 [2 r.]; *RejPos* 175v, 235v [2 r.], 280 [3 r.], 280v, 342 [2 r.]; *RejZwierc* 59v, 81v, 131 [4 r.], 222, 228, 249v; *ModrzBaz* 10; *WujJud* 75v; *SkarŻyw* 131, 429; Nie przegra/ kto frymárczy ná fławę żywotem: Azaby go lepiéy dał w ćieniu darmo potem? *KochPieś* 51; *GrabowSet* L2v, T2v; *KochFrag* 17.

Szereg: »dobrze, (i, a) pożyteczno (a. użytecznie)« (4): *BielŻyw* 144; *GliczKsiąż* K4v; *Mącz* 294c; A przeto dobrze ieft y pożyteczno odiać tobie tę brode złotą. *HistRzym* 3.

W sentencjach i przysłowiach przeważnie pochodzenia biblijnego [w tym w strukturze porównawczej: *lepiej niż* (175)] (265): Lepieyć mieć trochę z pokoiem: Niż wiele z ftráchem z gomonem. *BierEz* M4; *OpecŻyw* 94, 94v; Lepiey iżcie ieden dobry chwali niż wiele złych. *BielŻyw* 41; Lepiey ieft kamieniem darmo ciřkać, niż prózne fłowa mowić. *BielŻyw* 130; Lepiey ieft człowiekowi nie płodnemu być, niżli finy mieć nieobyczajne. *BielŻyw* 97, 54, 85, 97, 130, 165 (11); Dobrze ieft chwalić pana boga dobrze ieft fpiewać imieniowi twemu boże nawyřszy [*Bonum est confiteri domino: et psallere nomini tuo altissime*]. *WróbŻołt* 91/2, 91/4; *RejPs* 55, 125v, 164; *RejRozpr* F4v; zawsze na fwobodzie Dobrze myřlić o przygodzie *RejJóz* D8, A3 marg, D8 marg, F5v marg, 15, K4 marg, K6, P3v; *SeklKat* K3; Lepiey fcz notą [!] miez choć wtzořfe Niż bes niey złote y grořfe. *RejKup* d8, e3v [2 r.], F, t4v, X, bb2; *HistAl* E8, F7; *MurzHist* R4; *MurzNT Matth* 18/8, 9, *Mar* 9/41, 42, 44 (8); *KromRozm* III H6; *BielKom* C [2 r.], E4 [2 r.], F7, G4 [3 r.]; Lepyeyć być dobrem chłopem niżeli złem/ [...] popem. *GliczKsiąż* O6, H4v [2 r.], P3, P3v; *LubPs* aa3v, ff2v; *KrowObr* B4, 63, 139, 233, 233v [2 r.]; lepiey zázwdy ftráćić rękaw niżli fuknią *RejWiz* 192v, 6, 65, 87, 173, 180, Cc3, Cc5; Liepiey fiedzieć w kąćie kthorego nieprzykryto: niżli z niewiářthą zwádliwą [*melius est sedere in angullo domatis, quam cum muliere litigiosa*]/ y w domu fpołeczny. *Leop Prov* 21/9; lepiey ieft nieflubowáć/ niżli flubowawřsy obiethnicy dořyc nieudziáľać [*melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere*]. *Leop Eccle* 5/4; lepieyći tobie włomnym wniřć do żywotá/ niżli [*bonum est tibi debilem introire in vitam quam ...*] dwie ręce máiać idź do piekła *Leop Mar* 9/42, *Ps* 146/1, *Matth* 18/9, 26/24, *Mar* 9/44, 46 (13); *RejFig* Ccv; *RejZwierz* 19v, 70v; *BibRadz Prov* 21/9, 19, *Eccle* 7/3, 6, *Eccli* 33/22 (11); *OrzRozm* O3; Lepiey ieft iřć do domu płáczu niż wefela/ [*melius est ire ad domum luctus quam ad domum convivii* *Vulg Eccle* 7/3] *BielKron* 80v, 12v, 59v, 80, 81, 150v (20); *Mori* satius est, quam turpiter vivere, Lepiey vmrzeć niżli řromotnie żyć. *Mącz* 369c, 236b, 255a, 258b, 312c, 419c; *RejAp* 27; *SNadź* lepiey ieft/ gdy kogo fzkárádzye gáńią/ niż kiedy máiać fzczuple chwáľić *GórnDworz* Dd7; *RejPos* 13v, 197v, 326v marg, 329 [3 r.], 345v; *KuczbKat* 334; Lepiey mieć białą kořzulę niż brudną. *RejZwierc* 143v, 27, 29v, 37, 73, 131 (33); *BielSpr* 76; *WujJud* 210v [2 r.]; *WujJudConf*

210; Ktobykolwiek zgorzły iednego s tych máluczkich/ ktorzy w mię wierzą/ lepiejby mu było żeby mu kámień młynki v łzyie wwiązany był/ á był pogrążony w głębokości morfkie [*qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius et demergatur in profundum maris* Vulg Matth 18/6] *RejPosWstaw* [41*]v; *BudBib* 1.Reg 15/22, *Ps* 117/8, 9, *Thren* 3/26, 27 (8); *BudNT* Mar 9/41, 14/21, *Gal* 4/18; *CzechRozm* 229v; *ModrzBaz* 63v; *SkarŻyw* 4, 59, 166, 341, 429; *CzechEp* 56, 65, 264; *NiemObr* 11; *KochFr* 93; *KlonŻal* A2v; *WerGość* 209; *KochTarn* 75; *PudlFr* 42, 76; *ArtKanc* K, U3; *BielRozm* 26; *GórnRozm* Bv, C4; *KochWr* 37; *GórnTroas* 4; *KochFrag* 39; *WyprPl* A4; lepiej gościá nie przyimować/ niżli przyiáwšy/ fromotnie go z domu wyrugować. *LatHar* 255, 161 *marg*, 593, 691, 706, 729; *RybGęśli* B2v; Dobrzeć ieft człowiekowi nie tykáć fie niewiáfty [*bonum est homini mulierem, non tangere*] *WujNT* 1.Cor 7/1; Lepiej ieft dáwać niżli bráć. *WujNT* Yyyyy2, *przedm* 21, *Matth* 18/8, 9, 26/24, 2.*Petr* 2/21 (19); *SkarKaz* 7b, 38b, 120a, 209a, 311b (8); *CiekPotr* 24; *CzahTr* H4, Iv; *GostCast* 25, 71, 76; Dobrze miłować łásiádá: lepiej wšytki ktorzy w mieście iednym łá *SkarKazSej* 664b, 664b, 697b [2 r.], 706b; *KlonFlis* D3v.

8. *Obficie, w dużej ilości, suto, hojnie, szczerze; bene Mącz, Modrz (203)* : Lew niekiedy ná łow się brał/ Lifzkę z ołsem z łobą wezwał: Aby wšyfcy łpolem byli/ A lepiej się obłowili. *BierEz* K4, C; Panie ieftliby go ty wziął/ powiedz mi/ iá darowáwšy cie dobrze/ wezmę go łobie. *OpecŻyw* 166, 117; wwiń wšythko ciało w ono prześcieradło mokro/ dzierżyłz ie na cieie/ aż pot z ciebie dobrze popłynie *FalZioł* II 19b; Wezmi poł funta łkorek Kaparowych powarz gich włoku Chebdowego korzenia/ á potym dobrze oczukrui iź będzie łtego/ iakoby łirop *FalZioł* III 14b; Cierpi dłu^{go} głód/ ale gdy fie przepołci: rad dobrze łniada, czo ma na trzy dni dołyc. *FalZioł* IV 12b, I 3b, 45a, 48a, II 22v, V 69v (18); Dobrze fie mnożyć może krew dobra ze złego pokarmu *GlabGad* F5v, E7v, Iv, I3v, P4v, P6; Iarzyna ta łrzedni vrodzay trzymać będzie/ wšakże niegdzie lepiej niż indzie Miody będą/ y Małła obphicie. *LudWieś* A4v; Naydzieś dalej jełli że chcéć będzieś A łnadz lepiej nadziei nabędzieś *RejKup* ov; *BielKom* E7, E7v; *GliczKsiąż* L8v; *LubPs* R2; *RejZwierz* 89v, 107 [2 r.]; Był tedy w Bábilonie wełół káždy dzyeń vżywáiąc dobrze ták potraw/ trunkow/ iáko y rozmaitych krotofil. *BielKron* 126v; MĄxyminus Cefarz [...] iadał y pił dobrze, Piłzą o nim iź ziađał mięłá XL funtow ná dzyeń *BielKron* 151v, 6, 82, 104, 111, 303v (10); *Mącz* 191d, 229d, 316b, 420a, 427a, 500c [2 r.]; záthni mu żyły nád oczymá/ á day krwi dobrze iść *SienLek* 165, 15v, 167v, 168, 170v, 177 (14); *GórnDworz* S8, Hhv, Kk2v; *RejPos* 333v; *BielSat* B4, C4; *RejZwierc* 57; *WujJud* 148; Nádobrzyli/ to ieft/ dobrze nádziáláli/ rozumiey/ wiele náczynili. *BubBib* Os 10/1, Is 22/13; *Strum* K4, Lv, P2, Qv; *WierKróc* Av; *BiałKaz* Kv; *ModrzBaz* 52, 73, 93v, 110; *Oczko* 35; Winá fie dobrze wodą rołtworzonego dwa kroć nápił/ rzádko trzy kroć. *SkarŻyw* 309, 411, 519; *MWilkHist* G; Bo łye tu ten źmiiy rodzi ták okwito/ Lepiáy dáleko niż ięczmien niż żyto. *KochFr* 8; *ReszList* 172; *WerGość* 223, 241, 246, 250; *BielSen* 7; *BielSjem* 20; W polu téż bárzo dobrze z łálki Božey wełzó/ Y z téy miáry w dozorze namniáy nam nie zefłó. *PudlFr* 8; *BielRozm* 14, 22; *PaprUp* A3; Kury fie łegá cáły rok/ poczawšy w połt áż do łámego ł. Marćiná: Gęsi iedno raz/ ále dobrze. *GostGosp* 110, 6, 38, 66, 82; *KochAp* 5; iáko łekt y złych obyczáioiw/ ták y tákowego opiłłtwá dobrzełmy od nich przechwycili/ y ledwa w nich nieprzerownáli. *PowodPr* 73; *CzahTr* E3v; *PaxLiz* D, Dv; *SkarKazSej* 669b.

W charakterystycznych połączeniach: *dobrze darować* (4), *mnożyć (się)* (3), *(na)karmić* (12), *(na-, pod-)pić* (20), *oblówić się* (2), *ocukrować* (13), *popłynąć* (2), *(p)osolić a. nasolić* (6), *(u-)rodzić się* (9).

Zwroty: »dobrze (się) nagrodzić« (5): *SkarŻyw* 63, 461; *PaprUp* K3; przeszłe az naczne [!] posługi nagrodzić potrzeba dobrze, aby yswoi y obcy virzeli, ze non est irremunerata virtus *ActReg* 96; *GórńTroas* 19.

»dobrze opatrzyć, opatrz(o)ny« = *bene prospicere* *Mącz* (7 : 10): więtlzey łą ważności j lepiej bywaią opátrzeni pochlebci, wiłowie, paforzytowie *MiechGlab* *2v; Ták łą dobrze opátrzni Biłkupi/ iż biłkupłtwo Koleńkie rowna łie śrzedniemu krołestwu. *BielKron* 285v, 221, 242v, 277v, 283v, 286 (10); *Mącz* 8b, 406b; śmiali łie drudzy iż ták towarzysłkim obyczáiem pocżyna [cesarz *Adrianus*] s łłżebniki [...] á czemu też iedno łłgi łepiey opátrza niż drugie? *BielSpr* 47v, 4v; *CzechEp* 50; yesły bęndzy myę wdobrym zachowanyą chowal Moy syn Marczyn, tedy ła chczyę dobrze opatrzyycz syna swego *ZapKościer* 1588/ 80v.

»dobrze się sporzyć« (1): [z *wiary*] łię yuż Łafka mnozy A włytko łię dobrze sporzy. *RejKup* x2v.

»dobrze (o-, za-)płacić« [*szyk zmienny*] (22): Ogrodnik [...] Szedł ná ogrod źiela nárwał: Xántus mu dobrze záplácił *BierEz* C, A3v; *RejKup* c3; Ocyec záłię yełli náuczycyelowi dobrze opláci/ náuczycyel łie pilnyeyłłym łtánye. *GliczKsiqż* M8; *LubPs* A5v; *GroicPorz* dd2; *RejZwierz* 54v; *BielKron* 15, 324v, 410v, 450v; *HistRzym* 55; *BielSat* C2v; *SkarŻyw* [197], 461; *KochFr* 48; *WerGośc* 256; Opláci łie mu dobrze łzmalcowa robotá. *BielRozm* 16, 19; *RybGęśli* D4; *SkarKaz* 122a; *SkarKazSej* 677b.

»dobrze przypłacić« = [*szyk zmienny*] (9): Y Noego biełłady łełzcze y dziś dobrze przypłacamy. *RejZwierz* 62v; *WierKróc* A3v, A4; *WerGośc* 257; Dopieroby było cięłżko vbogiemu Szlachćicowi/ klaniáć łię vrzędowi o pozew/ y dobrze go przypłácić. *GórńRozm* F4v, F4v; *ActReg* 97; *KlonWor* 17; *PudłDydo* B3.

»dobrze (u)czcić, częstować« = *hojnie ugościć* (5 : 1): Xántus śiadłzy kazał nośić/ Chcąc łwe goście dobrze vcźćić: Ezop im przyniołł ięzyki/ Z octem/ z pieprzem/ y z gwoździki *BierEz* D, A3v, Dv, D4, Iv; Hospitalis et hoc hospitale, Który rad gościóm y rad ye dobrze czełtuye. *Mącz* 159a.

Wyrażenie: »dobrze nadany« (3): Ma [*Hiszpanija*] zakony Miłtrzew nádaných tego rodu iáko był Pruiki miłtrz w Prufiech/ y inne prełátury dobrze nádáne y opátrzone. *BielKron* 279v, 277v, 294.

Szeregi: »dobrze a bogacie« (1): Thá źiemiá ma biłkupłtwá dobrze a bogáćie nádáne *BielKron* 294.

»lepiej i sporzej« (1): bo co łie domá robi/ to bywa łepiey y łporzey *GostGosp* 32.

a. *Kosztownie, wykwinłnie, okazale; bene* *Mącz* (24) : Włyczy łię dobrze wybrali łakoż ya łnimi z rownać mąm łam vbołtwo/ znych każdy Pan *RejKup* v6v; *RejZwierz* 92; [*Scewola*] dobył mieczá y zábił podle krolá Kánclerzá dobrze vbránego/ mnimáiąc by krol/ bo krolá nie znał *BielKron* 106, 156; *KochSat* A2v; Puella bene gemmata, Pánná dobrze perlámi przibráná. To yełt/ Kleinoty ynłzemi nie tilko perlámi. *Mącz* 143b, 490d; *RejAp* 80; Iuż thá páni Dworna/ iełt thák dobrze ozdobia/ iż iey iedwabiu/ pereł/ kámieni drogich/ kęs ieden nie trzebá. *GórńDworz* Ccv, V5v; *HistRzym* 78v; moy dom nie dawno powłtał/ á przez mię łełzcze łepiey będzie ozdobia á ołłáchczon. *RejZwierz* 52v, 58, 109v; *PaprPan* Gg2; *SkarŻyw* 68; *KochFr* 124; *BielSjem* 11, 33; *OstrEpit* A3v; *ZbyłPrzyg* B3v.

W połączeniu szeregowym (1): Ale też wstawiczną robotą fwą około tego tako pilnował, iakoby na fńadniey/ na lepiey/ na chedożey nowemi Literami/ y czudnymi Figurami ty Polńkie Księgi ozdobił y ochędożył. *FalZioł* +2.

W charakterystycznych połączeniach: *dobrze ochędożyć, odziany, (o)zdobić (ozdobion) (8), ubrać (się) (ubrany a. przybrany) (9), ustroić, wystawić (2), bardzo dobrze.*

Wyrażenia: »co nalepiej« (2): gdy łobie pokoy z nieprzyjacielem wczynił/ myłł fwoię wżytkę obrocił ku kościołowi Bożemu/ iakoby gi mogł co nalepiey wyftawić/ y wczynił temu dofyć *BielKron* 88; *RejPos* 276.

Szereg: »co nalepiej a napiękniej« (1): zwyklichmy byli obchodzić dni fwięte Pána fwego/ y dni pámiątek ábo żywotow fwiętych á wiernych iego/ vbrawłzy fie co nalepiey á napiękniej *RejPos* 276.

9. Znacznie, bardzo, w wysokim stopniu; *bene, egregie, liberaliter, magnopere, probe, satis, valde* *Mącz*; *multo* *Cn* (779) :

a. Określa stopień wykonania czynności lub posiadania cechy (742) :

α. Z czasownikiem (421) : *BierEz* K3, M4, O3; *OpecŻyw* 114v, 124v, 130v; *PatKaz II* 84; *FalZioł I* 12d, IV 20c, 24c, V 24, 60v, 107v; *BielŻyw* 160; Czemu chleb pżennny lepiey tuczy niż ięczmienny. *GlabGad* G6, E3v, F3, I3v, M6 [2 r.], P2; *LibLeg* 7/67v; A chcąc nas lepiey wfpokoic poftánowił włlytki walki ná fwiecie y połamiał włlytki przyprawy waleczne/ á oštátek y ogniem wykorzenił. *RejPs* 69v, 63v, 135v, 169v, 212v; *RejRozpr* F3, H2; Ieno czy dzis Lafke znaia Czo nalepey pochlebiaia. *RejKup* Dv, m2v, n6, f7v, Yv, z8 (11); *KromRozm I* E3v, E4; Zgadza fye to dobrze yedno z drugym. *KromRozm II* f2; *KromRozm III* L7v; *Diar* 35, 69, 70; *BielKom* B2, F4v; *GliczKsiqż* D8, G3v; *GroicPorz* B4, c4; *GroicPorzRej* C4; *KrowObr* 27v, 214; A przedię by nalepiey wżyfcy polzáleli/ Ráno wftawłzy powiedzą iż byli wefeli. *RejWiz* 30v, 22v, 30, 54v, 67, 150 (8); Tedi wftawłzy kiedy iuż bárzo dobrze wćichło w nocy [*intempestae noctis silentio*] wzięła fynáczká mego od boku fluzebnice twey gdym zálnęła/ y położyła go ná fwoich rękach *Leop* 3.Reg 3/20, 1.Reg 11/11; ci fie go rádzili/ co zá pokutę dáć/ Ten rzekł/ nie możecie go íście lepiey fkáráć/ Daycie zá moię żonę/ nie trzebác mu więcej *RejFig* Dd7; *RejZwierz* 28v, 48, 77v, 100; *BibRadz* 2.Reg 3/35, 4/5, *Judith* 14/1 [2]; *Goski kt*, *2; *OrzRozm* K4v; Co dáley to bárzyey oni dzyefięć Trybunow w wćifku lud záchowawáli/ przeto niektorzy dobrze chcieli ie z vrzędow złożyć *BielKron* 119; Woyćiech potym był Bifkupem/ kthory Rzeczpołpolitą Krześcijánńką lepiey rozłzerzył *BielKron* 437v, 27, 31v, 88, 179v, 218v (22); *KochSat* B4v; *KochZg* A3v; *KwiatKsiqż* F; Accessionem magnam attulit domi suae, Poddźwignął dobrze domu fwego/ to yełt Vbogaćil. *Mącz* 122b; Dum in spe pax fuit, Gdy fie nalepiey pokoyu nádziwáli. *Mącz* 407d, 62a, 174b, 285d, 323b, 404b (15); Kto ma zdrowie dobre/ then gdy ie álbo pije iefzcze mu fie lepiey popráwia. *SarnUzn* G7, G8; *SienLek* 77, 177, 190v; A co fie też z nim stáło/ to iuż podobno dobrzeš fie o tym náfluchał. *RejAp* 46; ábowiem kto lepiey fráfunki z głowy wybić męłzczyźnie [...] może/ nád lámicę? *GórńDworz* Bb6, L3v, M7v, N5v, S4v, T2v (16); *HistRzym* 44v; *RejPos* 46, 133v, 153, 219v, 350v; KMiecy Lud połpolicie Chłopy przezywamy/ Choćia wżyfcy z ich pracey/ dobrze wżywamy. *BielSat* D4v, C, Cv, C2, [I4v], L4v, N2v; *KuczbKat* 285; *RejZwierz* 17v, 49v, 144v, 153, 161v, 210v; *BielSpr* 23v, 46, 59; Pátrrze iáko to Trádycyą y Ceremonią nieiáką pięknie wyráżono/ áby tym lepiey pámięć tich dobrodzieyftw w wmyślech ludzkich przebywála. *WujJud* 42; *BudBib* B3,

Judith 14/1, *Eccli* 15/10; Dobrzeć fie Hipoćrifis w Polfzccze zámnożyłá/ Te to zdrádne práktyki ku łobie przyięłá. *MycPrz* I B3, I B3, C3; *Strum* D2v [2 r.], P2, P4v; *WierKróc* B3; *CzechRozm* 191, 192v; Ia zá tego przyrzekę gdyby przyfzło ktemu/ Zeby on fwym dowćipem lepiej zdołał temu. *PaprPan* C4v; BA razći fie rozgniewa ále wierz mi dobrze *PaprPan* L3, E4, F3v, Bb2, Dd3, Y4 (12); *ModrzBaz* 2v, 37v, 52, 80v, 112v, 133; Podobien kwiátu/ który/ gdy fye rozwinął Nalepiéy/ dułznym wiatrem zmorzony zginął. *KochPs* 154, 55; Gdy iuż fyn on ich dobrze doroił [...] y Iozephá zářtápić mogł: P. Bog też koronę y zaplátę dał Iozephowi *SkarŻyw* 245; krew męczeńńka ná ziemię wylaná/ z ziemié iáko Ablowá lepiej do Bogá y głośniey woła/ áby dułze tych ktorzy ie pozábijáli/ nie ginęły *SkarŻyw* 374; Wtym on powrołkow ktore nořł przy łobie/ dobywřzy/ poczáł iá bić y řciec tak dobrze/ że iá oná pokuřa ominęłá *SkarŻyw* 462, 130, 251, 263, 443, 462 (20); *StryjKron* 577, 737; *CzechEp* 44, 92, 220, 242; *NiemObr* 71; Ták fię tu dobrze druga wyćwiczyłá/ Ze by tę lámę/ co ták bárzo flynie/ w niedźwiedziá CIRCę łatwie obróciłá. *KochFr* 88, 82; *ReszPrz* 27 [2 r.]; *WerGoř* 227; *BielSjem* 14, 28, 39; *KochPieř* 37; Ták fye był dobrze cnotą zewřzád obwárował: Ze go żadna fortuná nigdy nie pożyłá *KochTarn* 74; Lecz fortuná tobie Lepiéy řłuży: bo pátrzyř ná to/ coć ieřł miłó *PudłFr* 58, 15, 72; *ArtKanc* M12; *BielRozm* 11, 16, 17, 31; *GórnRozm* I2; *KochPropKKoch* 3; ktochce na przyszły dalszy czas lepiej dogodźic rzeczom swoim y vřpokoięniu swemu, musi gwałt sobie vczynic *ActReg* 135, 134, 165, 166; *Calep* 84b, 780a; *GostGosp* 42, 162; *GostGospSieb* +3 v; *ZapKořcier* 1588/78v; Iużeřmy fię téż plákáć náuczyły/ A tego bytu dobrzechmy záżyły. *GórnTroas* 12, 50; *KochPij* C3v; *OrzJan* 9; Dořýć dobrze y ten tylko w cnotách pořtěpuie/ ktory fię grzechow řmiertelnych wiáruie *LatHar* 250; Vmiejże iá łobie lepiej powázáć niżli Luter/ álbo Kálwin/ álbo inřzy tegoż cechu ludzie. *LatHar* 478, 131, 262, 650; *WysKaz*)?(3v; *JanNKar* F2v, Gv; *WujNT* 563; *SarnStat* 269, 986; *PowodPr* 39, 85; Milczenie pokornego řercá lepiej vczći táiemnice Bożkie/ iáko ie Apořtoł vczcił *SkarKaz* 277b, 118b, 161a, 244a, 277b, 350a (8); *VotSzl* E4; żadnym řpořobem iáko ták, nie możeř go lepiej porátowáć. *CiekPotr* 26, 74; *CzahTr* [Dv]b; *SkarKazSej* 679b, 687b, 691a; *KlonWor* 31; rowná matce dał mi Bog mácoche. [...] Mogłám lepiej niż mátki iey dobroći vżyć. *SzarzRyt* D2.

W charakterystycznych połączeniach: *dobrze barzo* (2), *tak* (10); *daleko lepiej* (3), *co dalej (to) lepiej* (3).

Przysłowia: Ale gdzie dobra myřł płuży/ Tám y zdrowię lepiej řłuży *KochSob* 58.

Gdy kto dobrze Pánu wierzy Hoynym funtem wřzytko mierzy *RejZwierc* 231v.

řkoro po przeiazdce/ koń fię wnet řtárzeie: Choćia dobrze v řłobu mieyřćá nie zágrzeie. *KlonWor* 56.

Frazy: »lepiej przystoi« = *congruere magis* *Mqcz* (6); Ricerzu [...] tobie lepiej prziftoy zbroia. *SeklKat* A4; *Diar* 86; Vmiejże iuż á vć fię řwoy řtan rozeznowáć/ A coć lepiej przyřtoi/ przy tym ráćz zořtáwáć. *RejWiz* 19v; *Mqcz* 150a; *RejZwierc* 151, 164.

Zwroty: »dobrze sie mieć na pieczy« (1); Może dáć abřzach/ co też nie poł rzeczy/ Trzebá fię w ten czás dobrze mieć ná pieczy. *KochSz* B2v.

»dobrze się podobać, złubić« = *placere, perplacere* *Mqcz*; *bene placere* *Vulg* [szyk mienny] (33 : 1): Totz ieřł fyn móy námileyřly/ w ktorym fię mnie dobrze złubilo [*Hic est Filius meus dilectus*

in quo mihi bene complacui Vulg Matth 17/5]/ tego flucháycie. *OpecŻyw* [57v]; *BielŻyw* 90; *RejPs* 163v; *RejKup* m6v; *RejWiz* A5v, 75v; *Leop Eccli* 41/20; *BibRadz* 2. *Reg* 19/38, 3.*Reg* 15/5, *Tob* 3/6; *BielKron* 79v; Magnopere censeo, Owfzeki mi fie ták zda/ Podoba mi fie bárzo dobrze. *Mqcz* 204d, 265c, 302a, b, 341b; W tych tedy rzeczách ktore mu przyfłoią/ niechay fie ćwiczý/ áby [...] ludziom fie dobrze podobał. *GórnDworz* E4, R3, S3v; *RejPos* 119, 200v; wiele iest rzeczy co fie bárzo dobrze ludziom podobaią/ á przed Máyeftatem iego bárzo zá złe bywaią ofádzone. *RejZwierc* 175v, 30v, 105, 144v; *BielSpr* 49v; *SkarJedn* 226; *SkarŻyw* 47, 487; *BielSjem* 29; *LatHar* 92; *WujNT* Matth 17/5; *SiebRozmyśl* H.

»dobrze się przyłożyć« (1): Tom ia pifał ná fíołtry fwyé miłéy żądanié/ Które vmnie ták ważné/ iáko rofkazánié. Y lámá fye do tego dobrze przyłożyła: Náléśc rym/ to nawiętfza moiá praca była. *KochDz* 109.

»dobrze smakować« (3): Czemu po owoczach cirpkich iako iest żoładz, bukiew etc. picie wfzelkie lepiej fmakuje. *GlabGad* I6; *Gratum in cibo*, Dobrze fmakuje w potrawie. *Mqcz* 149a; *KochFr* 11.

Szeregi: »lepiej i więcej« (1): ftárego zakonu święci/ nie mieli iefzcze ták obiáśnionego pośrzedniká tego Syná Bożego/ áni wykonánych wyflug iego/ przez ktore wfzytko vprałzamy/ lepiej y więcej niżli oni ftarzy. *SkarKaz* 455a.

»lepiej i znacznie« (1): niechciał fie [*Konstantyn*] w tym pogánfłtwu dáć vprzedzić/ áby nawyżfzego bífkupá práwego Bogá Chrześcijánfkiego/ lepiej y znáczniey vczcić nie miał. *SkarKazSej* 680a.

W przen (18) :

Fraza: »co skok to lepiej« (2): Bo znam iednak wgrzechu wfzytky Choczya im yda pozytky. Czo fkok to Lepey ku reklam Lecz ia barzo nato ftekam. *RejKup* d8, i8.

Zwroty: »dobrze smakować« [*o upodobaniach ludzkich*] (4): pofpolicýe rychley fye nam złego záchce/ niż dobrego/ y lepyey nam fmakuje. *KromRozm I* N2v; *KochSat* B3; *NiemObr* 98; A iefli/ gdy Pan co da/ nam dobrze fmakuje/ Zaž fkromnie nie znośimy/ gdy záś odeymuie? *GrabowSet* B2.

»dobrze (na sercu) uśiąść« (2): In animo affixum meo, Dobrze mi to ná fercu vfiádło. *Mqcz* 126d; ták było dobrze vfiádło ono fáłfzywe mnimánie/ zá pacholęczą powiefcią. *GórnDworz* N2.

»dobrze w pamięć, w głowę, w myśl wlepić, wbić, wziąć itp.; mieć dobrze na pamięci; tkwić dobrze na pamięci« = *insidere in memoria penitus, infigere animo et memoriae, scribere in animum* *Mqcz* [szyk zmienny] (5 : 2 : 1; 1; 1): *KromRozm I* Kv; *KromRozm II* h2; gdy fie czego zá dzyecińftwá náuczy/ dobrze á długo ono foby w pámyć wpoi. *GliczKsiąż* K2v; *Mqcz* 126d, 374b, 379d; *SarnUzn* D3v; Znác/ Stániłławie/ że fie tá pieśń była Mym towarzyszm dobrze w głowę wbiła. *KochFr* 26, 87; Powftániefz nákoniec z ociążálego lenińtwá twego/ kiedy to fobie w myśl dobrze wbijefz/ że przez cále trzy godziny [...] wiśiał Pan twoy ná drzewie krzyżowym *LatHar* 259; *KlonWor ded* **4.

Przen z wygrywaniem dwuznaczności (5) : á ono fnađ thym Inwentarzem pan Opiekun dobrze opiekł y ożegł vbogie fieroty *GroicPorz* ee3v; Niewiem coć mam powiádać inégo/ iedno to/ żełmy iuż ná tym Seymie Wárfzawfkim dobrze náfmárowáli/ y dyfzlem ku pewnemu vpadku obrócili. *OrzQuin* B4v; ten dopiero kiedy przyfzedł/ z drugimi towarzyszm/ popráwił thák dobrze/ iż nieborak Skotnicki/ ledwe nie vmárł od ftráchu, *GórnDworz* S7v [*idem*] *WerGośc* 249; [*kniaź*

moskiewski] cię podobno y ná oko widzieć mógł: boś go dobrze płomieniami oświecił, y ziemię iego w popiół obrócił. *SarnStat* 863.

αα. *O stopniu skuteczności leków i zabiegów leczniczych* (61) : ta maść iest dobra na fihtułę która bywa wółolczu/ y boleśćw mierza [!] barzo dobrze. *FalZioł* I 22d; tę maść przykładay na złe rany gnoifte/ cziłci/ wyfufza y goij barzo dobrze. *FalZioł* I 108d; A k temu pierfi dziecięcze olekiem Migdałowym/ Fijołkowym, Małlem/ Dijalteą dobrze mazać [...] abowiem barzo dobrze pomagaią na kafzel. *FalZioł* V 39v, I 5b, 87b, III 42a, V 106, 115 (39); Gdy fye komu zda/ áby go kto we łnie przylegał [...] temu służą bárzo dobrze piguły/ ktore iż iednák w Aptece działáne mużą być. *SienLek* 57; Dobrze téż krew záłtánawia otok kámienny z łokiem kożyfzyczkowym *SienLek* 145, 65, 69v, 97, 100v, 101v (18); Cieplice/ Gonorrheą lepiey niż ktore lékárłtwo leczą. *Oczko* [41], 14v, 15, 15v.

W charakterystycznych połączeniach: dobrze czyścić (się) (5), goić (się) (7), pomagać (na co) (7), posilać (3), ratować, służyć (na co, k czemu) (20), (u)lecząć (4), uśmierzać, wysuszać (5); barzo (31), tak.

β. *Z imiesłowem, przymiotnikiem i przysłówkiem* [w tym: z wyrazem odmiennym (287), z przysłówkiem (34); w pozycji przed wyrazem określonym (312), po wyrazie określonym (9)] (321) :

αα. *cum positi* (263) : oto obyata fwyata dobrze lyuba dołkonała w wony łlotkołcy. *BierRaj* 23v; *MetrKor* 38/286; Ale gdy ná brzeg wywieźli/ Ryby żadney nie náleźli: Iedno kámién dobrze niemáły/ Przed ktorym się sieci rwáły. *BierEz* I3, B; *ForCnRWiet* Av; *KlerPow* 2; naprzod miey alembik z nofem dobrze długim y łkle- niczę czo może być nawięłża *FalZioł* II 2d; Wezmi gálora á wlož weń węgorza obłupiwlzy y wółtuczki złiekawłzy/ á oboie maią być łłufte dobrze *FalZioł* V 116; Naprzod wezmi gliłt ktore po dżdzu na drodze nayduiá/ wlož ie do łklenicze á zatkay dobrze mocno *FalZioł* V 117, III 22c, IV 17c, V 69v, 90v, 97 (16); Włofi miáłłze krotkie á twarde znamionuią człowieka łmiałego [...] więcey prołłtego niż mądrego, ale dobrze fortunne⁸⁰. *GlabGad* M7v; Twarz dobrze rumiana dobrą theż łkładność zdrowia vkazuie *GlabGad* N3, A3v, E3v, N6v, Ov, O5v (25); miedzi gorami iest Sanok a w połrzedku Rułi iest miałto dobrze obronne imiemem Lwow. *MiechGlab* 78, ktv [2 r.], 27, 61; *LibLeg* 7/103v, 10/61v, 11/142; *RejPs* 82v; *RejKup* cc5v; *HistAl* E2v; *KromRozm* I I3v; *BielKom* A4, D2, F4; Toć téż Quintilianus chcyáł myeć po náuczycyelách/ áby byli dobrze obyczáynemi/ żeby ich nyeforemne obyczáye nye łzkodziły diłcipułom. *GliczKsiqz* L8; *GroicPorz* mm3; *RejWiz* 66; *Leop Eccli* 34/21, 2.Mach 4/40; *UstPraw* B2v; *BibRadz* Gen 18/7, II 59d marg; *BielKron* 185, 239, 373v; Istud mihi succurrebat grave esse me iudicio patris accusari, Tom przed łie brał/ álbo tom bacził dobrze cięłżko być/ od oycá być winowati. *Mqcz* 75a; Non solum necessarii, set etiam liberales sumptus, Nie tylko potrzebne/ ále dobrze łzczodre náklády. *Mqcz* 191a; Probe appotus, Dobrze piyány. *Mqcz* 323b, 197d, 212c, 240b, 269c, 355b (33); *SienLek* 7v, 72, 164, 183, 187, Vvv3; *Górndworz* C7, M8, P6, S4v, Dd3, Ii2; Poydę ia ku Cefárzowey á powiem iey twą rzecz/ ále to pewno wiem/ że dobrze bith będziefz. *HistRzym* 43v, 123; *BielSat* G3; *RejZwierc* 37v, 52v, 103, 132, 241; *BielSpr* 19v, 28; *WujJud* 34v, 262; *RejPosWstaw* [41³], 44, [143³]; Nie vniefie łie młodość gdyż cnotá wrodzona/ Z onym cnym wychowánim iest dobrze łpoioná. *MycPrz* I A2v, [C]2v [2 r.], II A4; *Strum* Cv, G4, L2v, Mv, O4v; *BiałKaz* L2v, L4; *BudNT Philem* 1/11; Dobrze rad to łłyłzeć będe *CzechRozm* 141, 190, 235v; *Paprpán* B4, C3, D3, N, O4; Bo łámi łłácheckiego łtanu łudzie v nas máięłności trwáłe á dobrze vgruntowane [*opes bene fundatas*] máią *ModrzBaz* 40v,

18, 40v, 47; *SkarJedn* 397; *Oczko* 18; takem dobrze w domu tym vczczon/ nigdym te^{go} mieszkánia y towarzysztwá wálze^{go} godzien nie iest. *SkarŻyw* 134, 30, 119, 373, 502; Wole w thym głupftwie fwym/ z dobrze vfpokoionym sumnieniem/ ná lámym fłowie Bożym przešťać *CzechEp* 70, 106, 212, 327; nie pochlebiuąc/ byłeś godzien dobrze/ Któregoby fortuná nádálá tak łzczodrze. *KochJez* A4v; *KochEp* A2v; *KochFr* 26, 86, 127; Potym fie [*Fiedur*] dobrze długo námyfliwfy/ Wítał/ y rzekł/ Krolu moy namilosćiwfy *KochSz* C3; DOpiéro lepiéy niżli Agár niefcześliwa/ Kiedy widzi/ że z łtoku płynie wodá żywa *KochMRot* C2v; *ReszHoz* 135; Będzieć fie on rzkomo vdawał przed ludźmi zá dobrze maiętnego *WerGość* 222; *WisznTr* 3; *Calep* 782a, 1123; *Phil* P2; *OrzJan* 60; *WyprPl* B4; *RybGęśli* Cv; Ci Doktorowie bylić kápłani ábo księża Żydowfcy/ w zakonie Moyzełzowym dobrze biegli y vzeni *WujNT* 97; zgoła wiary nie dawáią wlytkim dobrze doświadczoným hiłtoryom kościelným/ o cudách przez święte vczynionych. *WujNT* 365, *przedm* 9, *Hebr* 12/24; *SarnStat* 360, 387, 454, 486, 634, 907, 1054; *GrabPospR* K2; płotno z pokrzywy/ Człowiek wynálazł/ dobrze ná pożytek chćiwy. *KmitaSpit* A4v; *SkarKaz* 156b, 158a, 383a; Do czego Inłtigator ołobny przyśięgły y vprzywileiowany byćby muśiał/ y Pifarz łkárbowy też przyśięgły y dobrze ośiádł/ ktoryby przy nim záwłze miełzkał. *VotSzł* E2; *CzahTr* B, 14v; *GosłCast* 50; Domá fie rzeczy choć dobrze łą przednie/ Zdádzą powłzednie. *KlonFlis* C2v, E3.

W formule prawa kanonicznego (2): Apelluie tedy od nieuczzonego Papieżá do lepiey vczone^{go} papieżá [*appellat a papa male informato ad papam melius informandum*] *BielKron* 194, 186.

Przysłowie: Kto chce dobrze rołkázowác/ potrzebá áby łam wprzod dobrze posłufzny był. *ModrzBaz* 47, 74.

Wyrażenia: »dobrze inaczej« (1): łprawowáli [*sie*] dobrze ináčzey/ niż ci/ zá ktore fie mieć chcieli. *GórńDworz* D4.

»dobrze (na)uczony« = *bene doctus, doctrina institutus, liberaliter eruditus* *Mącz* (15): *Mącz* 24b, 148b, 165d, 191a [2 r.], 265c; *BielKron* 170, 194; *HistRzym* 54v; Cudné książki o Mfzy [...] nápiśáné łą tych czálów/ przez vczćiwego y cnotliwego młódzienćá w naukách wyzwolónych Bákálarzá dobrze vczónego *BiałKat* 361; LAmpridus dla rozumu łynie iuż czás długi/ Iełt tak dobrze vczony v nas táki drugi *PapRpan* O2; *ModrzBazBud* ¶6; Był młódzieniec dobrze w Greckim y Egipłkim piśmie vczony *SkarŻyw* 50, 452; *WujNT* 397.

»dobrze umiejętny« (5): Przy tych dárzech kthore poślálá oná krolowa Alexandrowi/ poślálá niektorego málárzá łwego dobrze vmieiętnego *HistAl* L4v; Pośzedł thedi Antipáter do lekárzá dobrze vmieiętnego/ y kupił v niego trunk bárzo iádowity *HistAl* M8v; *Leop* 3.Reg 9/27; *BibRadz* I *2; In arte aliqua valere, Być dobrze ćwiczonym á vmieętnym w yákiey nauce. *Mącz* 474a.

»dobrze (wy)ćwiczony« = *consultus, exercitatus, eruditus, bene initiatus, peritissimus* *Mącz*; *bene eruditus* *Modrz* [szyk 33 : 1] (34): Widziłz co tu ten śwyęty [...] y w piśmye śwyęty dobrze ćwiczony doktor/ o piśmye Ewányeliłtow y Apołtołow piłłe? *KromRozm* II o2; I Nero iego pałierzp ktory po nim panował/ yż dobrze w wyzwolonych naukách wyćwiczony był/ łą tego niemałe znaki *KwiatKsiqż* F3v, O2v; *Consultus universae disciplinae*, We włziłtkich naukách dobrze ćwiczony. *Mącz* 63d, 14c, 65a, 103d, 105b, 292a (17); *GórńDworz* Ev; POchlebczá práwie dobrze wyćwiczony/ Iełt pánom łgarzom ciotczony rodzony. *RejZwierc* 216v; *WujJudConf* 208v; *BudBib* Tob 4/15; *CzechRozm* 77,

90; *PapPan* F4; *ModrzBaz* 72v; *Oczko* A3v; *SkarŻyw* 73; *CzechEp* 125; *OrzJan* 65; Naprzód/ áby Rotmistrze ludzie osiedli/ fzláchnicy/ w fprawách Rycérfkich dobrze ćwiczani [...] ze wfzyfłkich Woiewództw iednáko y równo przyjmowani byli *SarnStat* 437; W Polfzczęście zrodzone/ Cnot Polfkich obyczáiow dobrze wyćwiczone *ZbylPrzyg* B4v.

ββ. *cum comp* = *o wiele* (58) : Poftaw podle tego naczynia drugie naczynie dobrze nizfze *FalZioł* V 70, I 74d, IV 41b; *BielŻyw* 159; *KromRozm III* 17; *GroicPorz* gg2v; Niemieckie kráiny fą dobrze ofiedleyfze niż náfze miałfthy dobremi y wfłiami *BielKron* 281v, 306, 312v, 409v; Zá nim idzie TRZYćiefki w lećiech dobrze młodfzy/ A wfdy ięzyk v niego y nád Cukier fłodfzy. *Prot* E; fkromność przy oney fierdzitości/ fíle/ á męftwie/ dobrze fie wfetfza widzi/ niżby ták lámá była. *Górndworz* I5v; chocia páná Bogá ná káždy čász częći/ y miłowác im przyftoi/ ále w fzczeńciu dobrze wfcey/ niż kiedy inedy *Górndworz* Hh6v, D7v, F3, F5, N5v, Q6v (23); *BielSpr* 22; *CzechRozm* 132; *Oczko* 7v, 16v, 20, 29; *KochMuza* 27; *BielSjem* 12; Criminalow na Seim przifzli wfzei dobrzefta iufz belo nagotowano na bracia wáfze *PapUp* I4; *ActReg* 118; *GostGosp* 132; *GostGospSieb* +4v; *Phil* Q; *Górntroas* 43; *WujNT* 431; *SarnStat* 1288; *CiekPotr* 28; *CzahTr* H2.

Wyrażenie: »dobrze lepiej« (6): ma to obaczyc dworzánin/ [...] by záfię tego nie contrefetował w towarzyfzu/ czo w pánie iefth/ dobrze lepiej/ godnieyfze fmiechu. *Górndworz* O8v, Fv [2 r.], N3, Ii8v, Kk4.

b. *Określa długość czasu; multo Mącz, Cn; bene Mącz* (37) : Gárniec dobrze wypalony/ lepiej trwa niżli námoczony. *March*¹ A3; tho wino po wytłoczeniu mufi dobrze poftać *FalZioł* I 155d; *March*³ V; Márkus Warro [...] był ná fwiecie dobrze pirwey niż Pan Kryftus przyfedł *BielKron* 132, 282; to Ezáiafzowe prorocstwo/ iufz dobrze zá krolowania Acháfowe⁸⁰ było/ á nie przed tym *CzechRozm* 136.

dobrze po czym (6): po fiodmym dobrze Zborze w Nicei/ [...] wielkie Pánftwá/ y fzerokie nácye/ wfare Chrześćánfką przyjmowác/ [...] poczęli. *SkarJedn* 224. Cf »dobrze potym«.

dobrze przed czym, przed kim (18): *FalZioł* V 20c; Thoż wyele inych ftarych á fwyfłych papyeżow/ ktorzy dobrze przed Conftántynem Cefárzem byli/ piánye pofwyadłfa. *KromRozm III* P3; Dobrze przed wygnánim ludu z fíemie Ierolimfkiey tho fie działo. *BielKron* 266, 24v; Bene ante lucem, Dobrze przed dniem *Mącz* 24b; *SarnUzn* Ev; *Oczko* 2v; *CzahTr* E4v. Cf »dobrze przedtym«.

Wyrażenia: »lepiej [ilu] lat« (2): iufz miał lepiej piáciunaście lat. *CzechRozm* 148v, 132.

»dobrze z młodu« (1): Iufz fie teraz okaże iákom obaczyl z biegow niebiefkich (bom fie tey nauki dobrze z młodu vczył) iz wfzemu fwiátu pánować będziem *BielKron* 255.

»dobrze potym« [szyk 3 : 2] (5): A chcelz widzyeć co dobrze po tym pifał przeciw Nowokrzczeńcom? *KromRozm I* I4; *BielKron* 282, 292; po pićiu. spokojem lezeć/ áni wfławác ná pierwfe porufzenie/ aż dobrze potim. *SienLek* 37v; *CzechRozm* 149.

»dobrze przedtym« = *multo ante Mącz* [szyk 6 : 4] (10): *KrowObr* 151v; *BielKron* 24v; *Mącz* 406d; *Górndworz* Ev, S5v; *RejPos* 104; *WujJud* 73; iufz przed tym dobrze niż te fłowá mowil Ezáiafz národzil fie był Ezechiafz *CzechRozm* 136; *CzechEp* 257; Dido/ [...] Aeneafzá nieznála/ [...] Bo ona dobrze przedtym/ legła wgrobie była *KochDz* 108.

»dobrze z południa, z północnego czasu, w noc« (2; 1 : 1): BYło dobrze [południá/ zarze powstawały *RejWiz* 125v; *Producere noctem vino*, Dobrze w noc nie napiyć. *Mącz* 96d; Cicho było wszędzie [...] Chyliło się dobrze s północnego czasu *WisznTr* 30; *LatHar* 12.

[Znaczenie 9. jest płynne; niektóre przykłady można również uznać za należące do znaczenia 1. i 1.a.]

10. W pozycji samodzielnej, wyraża potwierdzenie, aprobatę; zgadzam się, tak jest; *bene Mącz*, *Modrz*, *Vulg*, *Cn*; *collibet, esto, iuvat, libet, licet, sane Mącz* [zawsze w pos] (78) : *OpecŻyw* 85v; *RejRozpr* H2; *LibMal* 1545/96; *RejKup* m2v; *KromRozm I* 14, P3 [2 r.]; Barzo dobrze oicze/ gdyż to tak było vpodobanié przed tobą *MurzNT Luc* 10/21, *Matth* 1/26; *KromRozm II* y3; *KromRozm III* L4; *GliczKsiąż* H8v [2 r.]; Rzeczelić/ Dobrze: pokoy będzie fludze twojemu [*bene, pax erit servo tuo*]. *Leop* 1.Reg 20/7; *BibRadz* 3.Reg 2/18, *Matth* 25/21, 23; *BielKron* 66, 214, 319v, 320v; *Mącz* 192d, 250a, 367b; Dobrze Miłościwy kłięże/ iedno *fine discipulis*. *Górnrzm* Q3, C2v; *HistRzym* 95v, 108; *BiałKat* 338v; *RejZwierc* 31; *WujJud* 2v; *BudBib Gen* 29/6, 3.Reg 2/18, 4.Reg 5/21, 22, 9/11; Dobrze/ rad to słyszeć będę: dowodze już tego. *CzechRozm* 62v, 3, 60, 164v, 237v; Dobrze/ niech tak będzie. *ModrzBaz* 30, 88, 132v; *SkarJedn* 77; jeśli mi się poszczęści/ powiada/ dobrze: á jeśli nie/ wczynisz znią co chcesz. *SkarŻyw* 444; *MWilKHist* B3v, C2, D3v; *CzechEp* 330; *Górnrzm* A4, K2; *KochWr* 36; *KochCn* B4; *GrabowSet* Y; *KochAp* 5, 12; *WyprPl* A3v; *WujNT* 25/21, 23, *Luc* 19/17, *Rom* 11/20; *WysKaz* 36; *SkarKaz* 382a; Dobrze, słucham, powiada. *CiekPotr* 41, 12, 26, 44, 61, 90; *CzahTr* K4; *PaxLiz* C.

W połączeniu: »ba dobrze« (6): *Esto sane*, A áczyby tak było Bá dobrze niechayby tak było *Mącz* 367b, 179c, 191d, 245b; Bá dobrze/ Więc ia wam/ y jutro nie przekąże. *GórnrDworz* H4v; *Górnrzm* H3v.

11. W połączeniach frazeologicznych o różnych znaczeniach (280) :

Połączenia: »(choć)by (też) dobrze« = *choćby nawet* (175): *FalZioł* V 61; *LibLeg* 7/11; *HistAl* G2; Gdy kto wyerzy iż yeft rozgrzełson/ tedy yeft rozgrzełson/ by też dobrze skruchy nyemyał *KromRozm I* H, Hv, K, O3v; *KromRozm II* d3, f, f4, r2v; *KromRozm III* Ev, E2v, E7v, F, F8v (15); *Diar* 24, 27; *LubPs* cc marg; Ale by też dobrze Augustyn tak mowił/ tedy Augustynowi/ niegodzi się daley wierzyć/ iedno poki się zgadza s słowem Bożym. *KrowObr* 220, 25, 68v, 82, 131, 157v (24); *RejWiz* 51; *UstPraw* G4v [2 r.]; *BibRadz Ruth* 1/12; by też dobrze Krol kiedy w daninach słwych słye omylał/ tedy przyśtoyniey ieft Krolowi Polskiemu rękę słwą Krolewską otworzoną mieć/ á niżli zamkniętą *OrzRozm* O2v, M2v, T; byśmy też dobrze bitwy wygrali/ niemożem być bez wielkiej szkody w ludziech *BielKron* 257, 53, 211, 244v, 248v, 309; *Mącz* 249d, 385a, 419c; *OrzQuin* B3v, K3v, Q4v [2 r.]; *RejAp* 100v; *GórnrDworz* B4, E3v, N, O2v, X8 (8); kto wierzy w mię/ by też dobrze y vmarł/ żyw będzie *RejPos* Ooo, 9, 39v, 172v, 256, 293v (9); Ale choćby też to dobrze zmyślona rzecz była/ Tedyć to nie ledá głowka ifcie wymyśliła. *HistLan ktv*, D4v; *RejZwierc* 36v, 52v, 56, 73v, 111 (8); *Strum* N3; *CzechRozm* 8v, 12v, 195v, 210; *SkarJedn* 4, 5, 96, 147, 236 (8); By dobrze stała śmierć tuż przedemną/ Bać słye nie będę: bo pan mój zemną. *KochPs* 33, 44; *SkarŻyw* 32, 76, 91, 99, 131 (19); *KochTr* 23; *CzechEp* 100; *KochJez* A4; *KochDz* 105; *KochSz* C2v; *ReszPrz* 4, 53; *KochPieś* 5, 39; *KochTarn* 75; *Górnrzm* E4; *KochWr* 19, 24; *KochCn* B3v; *KochFrag* 20; *OrzJan* 12, 40, 43, 47, 110, 131, 132; *WujNT* 505; *WysKaz* 9; *SarnStat* 148, 498, 1002; łobie/ byśmy dobrze nic tak szkodliwego

do siebie nie czuli/ nie dufamy. *SkarKaz* 352b, 43b, 156a, 311b, 383b [2 r.], 519a; *CiekPotr* 7, 38; *GosłCast* 35; *SkarKazSej* 669b; *KlonWor ded* **3, 47.

»dobrze (nie) [*cum vb*]« = *ledwie, omal* (35): A też gdy ięft Electia [...] Vbiegáiąc się o głófy Dobrze nie idą za włófy *RejRozpr* C3, Bv; Sercze się łtrachem trzęsie/ dobrze nie wyskoczy *RejJóz* B5v, D4, G8, M3v; *RejKup* I, Ccv; *KromRozm III* C3v; *GliczKsiąż* C2, F6v; *RejWiz* 14v, 78v; *SienLek* Vvv4; To się Bábá czerwieni dobrze się nie wściecze. *BielSat* B4v; *HistLan* D3, D3v, F2; *RejZwierc* 26v, 59v, 231v, 232; *SkarŻyw* 14, 312; *KochFr* 23, 91; *KochSz* Bv, C3; *WerGość* 241; *KochPieś* 28; *BielRozm* 14; *GostGospSieb* +3; Woźniki z nagłą się porwawszy Dobrze z łkor nie wyłkoczą *RybGęśli* Cv; Idąc łzarpa ieich łtádá owce wykradáiąc/ Ktore dobrze nie żywo tak źrze połykáiąc. *CzahTr* E3v, K4.

»dobrze że (a. iż) (nie)« = *całe szczęście, że* (22): *BierEz* Dv, R3v; A dobrze iż z tey troski nie łpada się głowa *RejJóz* Hv; *RejWiz* 79v, 190; Konie łkaczą/ A co ie potuczyli dobrze iż nie płaczą. *RejZwierc* 142; *SienLek* 144v; *RejPos* 10; Ná łftátek nas máią/ za pracźki/ kuchárki/ Dobrze że nam nie każą/ robić do grábárki. *BielSat* [I4]V, D4v; *RejZwierc* 59, 62, 100, 105, 244; [*Herennijus*] nam rádźi náłze nieprzyáaciele wolno puścić/ á dobrze iż ich nám ięłcze nie kázał przepráłzać *BielSpr* 45v; *BielSjem* 14; *KochTarn* 76; *BielRozm* 11, 32; *KochWr* 39; Cóż za dźiw/ trzy dni nie ié/ á dobrze że żywa. *GosłCast* 27.

»dobrze tak na kogo, komu« = *ma to, na co zasłużył* (6 : 2): Pánná rzecze/ dobrze tak ná głupiego chłopá *RejFig* Bb8v, Aa3v, Aa4v; Rzekł Ofieł/ dobrzeć mnie tak/ dzwigáiąc ty worki *RejZwierc* 120; Dobrze tak ná was łotrowie/ Bo co wam dádzá pánowie/ Włzytko lecie przepijecie *RejZwierc* 234v, 48v, 64, 235v.

»tak dobrze ... jako« = *tak samo, jednakowo* (12): *GlabGad* G3v; *RejKup* n4; Ktore łłowá tak dobrze kołcyołowi łlużą/ yáko łámemu Pánu *KromRozm III* F5v; *GroicPorz* kk2v; [*przyjaźń pary przyjaciół*] trwać będzie áż do łmierci/ tak dobrze iáko onych łtárych/ ktoreś tu w. m. miánował trwáłá. *GórnDworz* M2v; *RejZwierc* 101v, 109; Wierz mi że Nełtor Ianá nigdy nie celuie/ Tak dobrze łławę dobrą iáko on miłuię. *PaprPan* X2; *WujNT przedm* 14 [2 r.], s. 262; Tak dobrze pieczęć żelázna/ iáko mowi Názyánzenus/ wyrażá herby iáko y złota. *SkarKaz* 611a.

Zwroty: »dobrze iść« = *sprzyjać* (1): kiediby tu y práwá/ y vrzędnicy dobrzy byli/ nie lepiejby łzło prawo bogáтым niżli vbogiem *GórnRozm* I2.

»k temu się co nalepiej mieć« = *bardzo się starać o co* (1): á k themu się czo nalepiej mieć aby [*rodząca*] porodzić mogła. *FalZioł* V 21c.

»mieć za dobrze« = *pochwalać* (2): Przodkyem Krol ye^{go} M. ma za dobrze panv Woyewodzie ysz włdzieoznye przył od Krola ye^{go} M. obmowe okolo danya abo poziczanya pyenyedzi *LibLeg* 10/120v; *CzahTr* [Dv].

»dobrze się (po)czu(wa)ć« = *być pewnym czego, wierzyć w swe siły* [*szyk zmienny*] (4): *KromRozm II* gv; będzie tho wielki rozum dworzáninow/ kiedy tho/ w czym się dobrze oźuię/ á s czego rozumie że ma być pochwalon/ pokaże ludziom *GórnDworz* N5v; *CzechEp* 227; *CiekPotr* 48.

»dobrze spać« = *być o co spokojnym* [*szyk zmienny*] (7): *BielŻyw* 75; Meminero, de hoc quietus esto, Będę pámiętał/ możęłz ná to dobrze łpáć. *Mącz* 341c, 63c, 73a; Może káždy z nas ná takowe Vniuerłáły dobrze łpáć *OrzRozm* S3; *GórnRozm* A4v, I2v.

»dobrze stać« = *być utwierdzonym w czym, pewnym czego* (7): każdy będzie w fwey wierze dobrze ftoiąc zbawion. *BielKron* 450v, 161; *Mqcz* 417d; *Górndworz* K3v; nieprzyiaćiel nie boi fie ftroynych mężow [...] thylko lámych zbroynych á ćwiczonych/ w fprawie Rycerfkiey dobrze ftoiąc *BielSpr* 6; y w náfzych Graeckich księgách [...] [*te sfalszowania*] dżiśia dobrze ftoią. *WujNT przedm* 15; *JanNKar* F4v.

Wyrażenie: »dobrze urodzony; dobrze się zrodzić« = *należący a. należeć do wyższego stanu* (5:1): yakom ya nyenayachal gwalthownye na ymyenye dziedzyczne do byaley laky na dwor y na dom Slachethney margorzathy zony dobrze vrodzonego nyegdy badaczego yakvba zbyaley laky *ZapWar* 1532 nr 2415, 1507 nr 2038 [2 r.], 1532 nr 2414; Neutiquam officium esse liberi puto, postulare, Zadnym obyczáyem to dobrze vrodzonemu nieprziftoyi. *Mqcz* 115d; niechaybyfmy fie wżdy po fiersći ználi/ Co fie dobrze zrodzili *RejZwierz* 40v.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (30): Gdy zaś miedzy dwoigiem i/ [...] náidzie się ktory wokálifz wfzyftki trzy maią być poľpoľu wymáwiany/ iako wfłowách iaśniéi/ lepiéi/ fíadniéi *MurzOrt* B2; Multo melius, Dáleko lepiey. *Mqcz* 236b; Optime, Dobrze/ Czifcie/ Bárzo dobrze. *Mqcz* 266d, 24b, 214c, 316a, 323d, 348d (21); Besser. Lepiey. Melius, meliusculé *Calag* 79a, 573a; Bene – Dobrze. *Calep* 136a; Satiús – Lepiei. *Calep* 948a, 135b, 775a, 850b, 906a.

Synonimy: 1. pilnie, porzqđnie, przystojnie, statecznie; a. dokłqđnie, dołóźnie, jasno, włqśnie; 2. mqđrze, potemnie, prawdziwie, prawie, rzqđnie, słusznie, trafnie, włqściwie; a. fortunnie, sprawiedliwie; 3. biegle, sprawnie, umiejętnie, zręcznie; a. dzielnie, mężnie, śmieie; 4. a. fortunnie, poczcíwie, porzqđnie, szczęśliwie, zbawiennie; b. błogo, miło; c. łacnie; 5. a. chwalebnie, cnotliwie, godnie, poboźnie, poczcíwie, pocześnie, zacnie; b. sprzyjaźliwie, uprzejmie; 6. zacnie; 7. pożytecznie; 8. bogacie, hojnie, obficie, sporo, szczodrze; a. chędogo, okazale, pięknie; 9. barzo, znacznie.

Cf DOBRZEMOWIĆ, [DOBRZESŁAWIĆ], [DOBRZESŁAWIENIE], [DOBRZESŁAWNI], NIEDOBRZE

TK